ANDREY PLATONOV

DÖNÜŞ

öyküler

metis

Andrey Platonov

DÖNÜŞ

Andrey Platonoviç Platonov bir demiryolu işçisinin oğlu olarak 1899'da Voronez yakınlarında dünyaya geldi. İç savaş sırasında Kızıl Ordu'da savaştı, daha sonra elektrik mühendisi ve arazi ıslahı uzmanı oldu. 1918 yılından itibaren çeşitli gazete ve dergilerde makale, şiir ve denemeleri, 1926 yılından itibaren de kısa öyküleri yayımlanmaya başladı. Yeteneği Maksim Gorki tarafından keşfedilince ilk etapta parlak bir başlangıç yaptı, fakat daha sonra kimi eserleri Stalin dahil pek çok kişinin sert eleştirilerine hedef oldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaş muhabiri olarak çalışan ve bir kere daha resmi olarak tanınmaya başlayan Platonov, savaş sonrasında yine çeşitli saldırılara maruz kaldı ve zorunlu çalışma kampından dönen oğlundan kaptığı tüberkülozun ilerlemesi sonucu 1951 yılında öldü. Platonov'un öyküleri 1950'lerin sonlarında Rusya'da yeniden yayımlanmaya başladıysa da başlıca eserleri 1980'lerin sonuna dek yasaklı kaldı. 1990'larda KGB'nin "edebiyat arşivi"nin kısmen halka açılmasıyla Platonov'un bitmemiş bir romanı gün ışığına çıktı. Diğer romanları, ikisi de 1926-30 yılları arasında yazılmış olan *Çevengur* (Metis, 2010) ve *Çukur*'dur (Turkuvaz, 2008).

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat
DÖNÜŞ
Andrey Platonov

© Anton Martynenko, 2006
Türkçe Yayım Hakları © Metis Yayınları, 2009
© Türkçe Çeviri Eser: Günay Çetao Kızılırmak, 2009

İlk Basım: Ekim 2009
İkinci Basım: Kasım 2013

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Kapak Resmi: İlya Repin, *İki Köylü Kadın*, 1878
Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı, İstanbul Tel: 212 5678003
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-975-342-733-3

ANDREY PLATONOV

DÖNÜŞ

öyküler

Çeviren:
GÜNAY ÇETAO KIZILIRMAK

metis

METİS
PLATONOV KOLEKSİYONU

•

DÖNÜŞ 2009

ÇEVENGUR 2010

CAN 2010

MUTLU MOSKOVA 2012

İçindekiler

KUM ÖĞRETMENİ 9

İNEK 18

POTUDAN NEHRİ 30

ÇÖP RÜZGÂRI 63

DÖNÜŞ 83

FRO 111

YUŞKA 137

ÜÇÜNCÜ OĞUL 145

NİKİTA 152

KUM ÖĞRETMENİ

1

ASTRAHAN ilinin kumlara gömülü, kuytu, küçük bir şehrinde yaşayan yirmi yaşındaki Mariya Narışkina, güçlü adaleleri, sağlam basan ayaklarıyla delikanlıyı andıran, genç ve sağlıklı bir insandı.

Mariya Narışkina tüm bu serveti yalnızca ebeveynlerine değil, savaşın da devrimin de kendisine neredeyse hiç ilişmemiş olmasına da borçluydu. Çölümsü, kuytu vatanı, kızıl ve beyaz orduların yürüyüş rotalarının dışında kalmış, bilinci ise sosyalizmin artık kemikleştiği devirde gelişmişti.

Öğretmen baba, küçük kızının çocukluğuna kıyamamış, yetişmekte olan zayıf kalbinde iyileşmeyen, derin yaralar açmak istememiş ve izah etmemişti ona olayları.

Mariya çılgın bir coşkuyla babasının coğrafya kitaplarını okuyordu evinde; Hazar boyu eyaletinin hafif bir rüzgârda bile dalgalanan kumluk bozkırlarını, İran'a giden deve kervanlarını, kum tozundan sesi kısılan yanık tenli tüccarları görüyordu. Çöl onun vatanı, coğrafya ise şiiriydi.

On altı yaşındayken babası onu Astrahan'a pedagoji kursuna yazdırdı; tanınan, değer verilen biriydi orada. Ve Mariya Nikiforovna kursiyer oldu.

Aradan dört yıl geçti – ömrün bu en tarife gelmez yıllarında tomurcuklar patlar genç insanın göğsünde, kadınlık ve bilinç çi-

çek açar, yaşam fikri oluşur. Tuhaftır, bu yaştaki bir gence, ıstırap veren kaygılarının üstesinden gelmesi için yardımcı olunmaz hiçbir zaman; hiç kimse şüphe rüzgârlarıyla çalkalanan, büyüme depremiyle sarsılan incecik gövdesine destek çıkmaz ağacın. Fakat günün birinde gençlik, korunmasız olmaktan çıkacaktır.

Elbette Mariya da âşık olmuş, intiharı düşünmüştü – bu acı su, büyümekte olan her yaşamı beslemiştir.

Fakat hepsi de geride kalmıştı. Mariya öğrenimini tamamladı. Genç kızları bir salonda topladılar, il halk eğitim dairesi başkanı sabırsız varlıklara, gelecekteki sabırlı çalışmalarının yüce anlamını açıkladı. Kızlar, konuşmayı belli belirsiz anlayarak dinliyor, gülümsüyorlardı. Onların yaşlarında içindeki gürültüye kapılır insan, dış dünya alabildiğine çirkinleşir, çünkü ışık saçan gözlerle bakılır ona.

Mariya Nikiforovna uzak bir bölgeye, ölü Orta Asya çölü sınırındaki Hoşutovo köyüne öğretmen olarak atandı.

2

Kendisini Hoşutovo yolundaki insansız kumların ortasında bulduğunda kederli, uyuşuk bir duygu sarmaladı gezgin Mariya Nikiforovna'yı.

Sessiz bir temmuz öğlesiydi, önünde ıssız bir manzara uzanıyordu.

Güneş meşum gökyüzünün yükseklerinde yanıp kavruluyor, kızgın kum tepeleri uzaktan alev alev yanan ateşler gibi görünüyordu, ortalarında kabuğu kefen beyazı bir tuz gölü vardı. Derken çölde ani bir fırtına çıktı: Güneş yoğun, sarımsı lös tozundan sönükleşti ve rüzgâr, inleyen kum yığınlarını hışırtılarla kovalamaya başladı. Rüzgâr kuvvetlendikçe kum tepelerinin başları daha da koyu tütüyor, hava kumla doluyor ve bulanıklaşıyordu. Vakit gün ortası, gök de bulutsuz olduğu halde güneşin konumunu tespit et-

mek imkânsızlaşmıştı; parlak gün, karanlık, aylı bir gece gibi görünüyordu.

Mariya Nikiforovna ilk kez gerçek bir fırtınayla yüzleşmekteydi çölün derinliklerinde.

Akşama fırtına dindi. Çöl eski görünümünü kazandı: başları tüten kum tepelerinin kıyısız denizi, bezdirici kuru boşluk ve ardında, yaşamın çınlamalarıyla dopdolu, ıslak, genç, yorulmak bilmez toprağın hissedilen varlığı.

Hoşutovo'ya üçüncü günün akşamında vardı Narışkina.

On, bilemedin yirmi haneden oluşan bir köy, taştan bir ilçe okulu ve seyrek çalılıklarla karşılaştı – derin kuyuların çevresinde söğütler. Kuyular onun vatanında en kıymetli yapılardı, yaşam sızdırırlardı çöle, açılmaları için büyük emek ve akıl gerekirdi.

Hoşutovo neredeyse bütünüyle kumun içine gömülüydü. Sokaklarda Pamir'in yaylalarından gelen unufak, beyazımsı kumdan kürtünler yığılıydı. Kum, evlerin pencere önlerine kadar geliyor, avlularda tepeler oluşturuyor, insanların nefeslerini kemiriyordu. Her yerde kürekler duruyordu ve köylüler bostanları kum yığınlarından temizlemek için her gün çalışıyorlardı.

Mariya Nikiforovna zorlu ve aslında gereksiz bir emek (çünkü kum temizlenen yerlere tekrar doluveriyordu), suskun bir yoksulluk ve boyun eğmiş bir çaresizlik gördü. Yorgun, aç köylü çok kereler hınçlanmış, çılgınlar gibi çalışmış, ama çölün güçlerine yenilmiş, cesaretini yitirmişti, ya birinin mucizevi yardımını ya da ıslak kuzey topraklarına yerleştirilmeyi bekliyordu.

Mariya Nikiforovna okula bağlı odaya yerleşti. Suskunluktan ve yalnızlıktan sersemlemiş ihtiyar bekçi, eve geri dönen kızına sevineceği gibi sevindi ona ve sağlığına acımadan evini yerleştirmek için koşturmaya koyuldu.

3

Okulu iyi kötü donatıp, ilden en gerekli şeyleri getirtip, iki ay sonra eğitime başladı Mariya Nikiforovna.

Çocuklar dersleri aksatıyordu. Bir derse beş kişi, sonrakine yirmi kişi birden geliyordu.

Çölde yaz kadar azgın geçen kışın başlarıydı. Diken gibi batan kumla karışık korkunç kar fırtınaları uğulduyor, köy evlerinin tahta panjurları çarpılıyordu; insanlar adamakıllı suskunlaşmıştı. Köylüler sefaletten kederlenmişti.

Çocukların ne üstlerine, ne ayaklarına giyecek bir şeyleri yoktu. Okul sıkça hepten tenhalaşıyordu. Köyde ekmeğin sonu gelmek üzereydi ve çocuklar Mariya Nikiforovna'nın gözünün önünde zayıflıyor, masallara ilgilerini kaybediyorlardı.

Yılbaşına doğru yirmi öğrenciden ikisi öldü; kıpırtılı, kumdan mezarlara gömdüler onları.

Narışkina'nın sağlam, neşeli, yürekli doğası kaybolmaya ve sönmeye başlamıştı.

Uzun akşamlar, asırlar gibi gelen boş günler boyunca oturuyor ve ölüme mahkûm bu köyde ne yapması gerektiğini düşünüyordu. Aç ve hasta çocuklara bir şey öğretemeyeceği açıktı.

Köylüler okula karşı kayıtsızdı, bulundukları durumda ona ihtiyaçları yoktu. Her kim kumların hakkından gelmelerine yardım ederse peşinden gitmeye razıydılar, okul ise bu yerel köy meselesinin dışında duruyordu.

Derken Mariya Nikiforovna birden anlayıverdi: Okulda başlıca ders kumla mücadele, çölü canlı toprağa çevirme sanatı olmalıydı.

O zaman köylüleri okulda topladı ve onlara niyetini anlattı. Köylüler inanmadılar ama hayırlı bir işe soyunduğunu söylediler.

Mariya Nikiforovna il halk eğitim dairesine uzun bir dilekçe yazdı, köylülerden imza topladı ve ilin yolunu tuttu.

İlde ona anlayışlı davrandılar, ama bazı ricalarını geri çevirdiler. Kum bilimi için özel bir öğretmen atamak yerine eline kitaplar tutuşturdular ve kum işini kendisinin öğretmesini öğütlediler. Yardım için de bölge tarım uzmanına başvurmalıydı.

Mariya Nikiforovna güldü:

Tarım uzmanı yüz elli verst* kadar uzakta oturuyordu ve hiçbir zaman Hoşutovo'ya gelmezdi.

Ona gülümsediler, konuşmanın bittiği ve veda vaktinin geldiği anlamında elini sıktılar.

4

İki yıl geçti aradan. İlk yazın sonunda Mariya Nikiforovna büyük emeklerle köylüleri her yıl gönüllü toplu çalışmalar düzenlemeye ikna etmişti – ilkbaharda bir, sonbaharda bir ay.

Daha ilk yılın bitiminde Hoşutovo'yu tanımak olanaksızdı. Söğütler, sulanan sebze bahçelerinin çevresinde koruyucu yemyeşil sıralar oluşturuyor, çöl rüzgârlarının geldiği taraftan uzun şeritler halinde Hoşutovo'yu kuşatıyor ve sevimsiz bostanları rahatlatıyordu.

Mariya Nikiforovna, okulun yanında bir çam fidanlığı oluşturmayı, böylece çölle kararlı bir savaşa girişmeyi düşünüyordu.

Köyde çok arkadaşı vardı, özellikle de ikisi –Nikita Gavkin ve Yermolay Kobozev– yeni çöl dininin gerçek peygamberleriydiler adeta.

Mariya Nikiforovna, çamlarla çevrelenen ekinlerin iki misli, üç misli ürün verdiklerini okumuştu, çünkü ağaç kar nemini muhafaza ediyor ve bitkiyi kızgın rüzgârın hışmından esirgiyordu. Söğüt bile otları, ürünleri fazlasıyla çoğaltmıştı, ki çam daha güçlü bir ağaçtır.

* 1 verst = 1,06 km. –*ç.n.*

Hoşutovo ezelden beri yakıt sıkıntısı çekerdi. Neredeyse sırf leş kokulu tezek ve inek gübresiyle ısınırdı insanlar. Şimdi söğüt, köy halkına yakıt da kazandırmıştı. Köylülerin hiçbir yan gelirleri yoktu ve bitmez tükenmez bir para sıkıntısı çekerlerdi. Aynı söğüt köy halkına dallarını sunmuştu; sepetler, kutular yapmayı öğrendiler ondan, özel yeteneği olanlar ise sandalye, masa ve sağlam mobilyalar. Köy ilk kış iki bin ruble ek gelire kavuşmuş oldu.

Hoşutovo yerleşimcileri daha rahat ve tok yaşamaya başlamıştı; çöl ise yavaş yavaş yeşilleniyor, daha sevimli bir hal alıyordu.

Mariya Nikiforovna'nın okulu yalnızca çocuklarla değil, öğretmenin kumluk bozkırda yaşama hikmeti üzerine derslerini dinlemeye gelen yetişkinlerle de doluyordu.

Mariya Nikiforovna bütün tasalara rağmen kilo almıştı, çehresinde gelinlik kız çizgileri belirmişti daha bir.

5

Mariya Nikiforovna'nın Hoşutovo'da geçirdiği üçüncü yılın ağustos ayında felaket geldi çattı: Bütün bozkır yanıp kül oldu, yalnızca çam ve söğütler yeşil kaldı.

Hoşutovolu ihtiyarlar o yıl köyün yakınlarından sürüleriyle birlikte göçebelerin geçeceğini biliyordu: Her on beş yılda bir çöl üzerindeki göç halkalarını tamamlamak üzere buradan geçerlerdi. Bu on beş yıl içinde Hoşutovo bozkırı dinlenirdi ve işte göçebeler halkalarını tamamlamışlardı, dinlenen bozkırdan koparabileceklerini toplamaya geleceklerdi tekrar.

Fakat göçebeler nedense gecikmişti: Bahara yakın, bitkiler iyi kötü tutunurken gelmeleri gerekirdi.

"Her halükârda gelecekler," diyordu ihtiyarlar. "Felaket yakın."

Mariya Nikiforovna tam olarak anlayamıyor ve bekliyordu.

Bozkır çoktan ölmüştü – kuşlar gitmiş, kaplumbağalar yuvalarına saklanmış, küçük hayvanlar kuzeydeki doğal su birikintilerine göçmüştü. 25 Ağustos günü Hoşutovo'ya uzaktaki bir söğütlükten bir kuyu açıcı geldi ve damları dolanıp tahta panjurları çalmaya koyuldu:

"Göçebeler geldi!.."

Rüzgârsız bozkır tütmekteydi ufukta o an: Binlerce göçebe atı koşuyor, sürüleri tepiniyordu.

Üç gün sonra ne söğütlerden, ne çamlardan hiçbir şey kalmamıştı geriye – göçebelerin atları ve sürüleri her şeyi kemirmiş, ezmiş, kırmıştı. Su kaybolmuştu: Göçebeler geceleri hayvanlarını köyün kuyularına salmış ve suyu son damlasına kadar boşaltmışlardı.

Hoşutovo donup kalmıştı, yerleşimciler birbirlerine sokulmuş susuyorlardı.

Yaşamındaki bu ilk gerçek kederden bitkin düşen Mariya Nikiforovna, genç öfkesiyle göçebe reisinin yanına gitti.

Reis onu sessiz ve kibarca dinledi, sonra şöyle dedi:

"Ot az, insan ve hayvan çok: Yapacak bir şey yok, küçükhanım. Hoşutovo'da göçebelerden çok insan olursa bizi bozkıra, ölüme gönderirler ve bu da ancak şimdiki durum kadar adil olur. Ne biz kötüyüz, ne siz, ama ot az. Ne kadar ah etse de taraflardan biri ölmek zorunda."

"Yine de alçaksınız!" dedi Narışkina. "Biz üç yıl çalıştık, sizse üç gün içinde telef ettirdiniz ekinlerimizi hayvanlarınıza... Sizi Sovyet iktidarına şikâyet edeceğim, yargılanacaksınız..."

"Bozkır bizimdir, küçükhanım. Ruslar ne diye geldiler? Aç olup da vatanının otunu yiyen suçlu değildir."

Mariya Nikiforovna içten içe reisin akıllı olduğunu düşündü ve hemen o gece ilçeye gidip ayrıntılı bir rapor verdi.

İlçede onu dinleyen halk eğitim dairesi başkanı şöyle dedi:

"Biliyor musunuz Mariya Nikiforovna, galiba artık Hoşutovolular sizsiz de idare edebilirler."

"Nasıl yani?" diye sordu Mariya Nikiforovna hayretle ve bu başkanla kıyaslanamayacak kadar akıllı göçebe reisini düşündü elinde olmadan.

"Şöyle: Halk artık kumlarla mücadele etmeyi öğrendi ve göçebeler gittiğinde tekrar söğüt ekmeye başlayacaktır. Ya siz Safuta'ya geçmeye ne dersiniz?"

"Safuta da neyin nesiymiş?" diye sordu Mariya Nikiforovna.

"Safuta da bir köydür," dedi başkan, "fakat orada Rus yerleşimciler değil, kondurulan göçebeler oturuyor. Her yıl sayıları biraz daha artıyor. Safuta kumu çimliydi ve işlenemiyordu. Korktuğumuz şu: Ezilen kumlar Safuta'nın üzerine yürüyecek, halk yoksullaşacak ve tekrar göçmeye başlayacak..."

"Benim bununla ne ilgim var peki?" diye sordu Narışkina. "Neyim ben, göçebe terbiyecisi mi?"

"Dinleyin beni, Mariya Nikiforovna," dedi başkan ve ayağa kalktı genç kadının karşısında. "Eğer siz, Mariya Nikiforovna, Safuta'ya gitseydiniz ve oraya yerleşen göçebelere kum kültürünü öğretseydiniz, o zaman Safuta başka göçebeleri de çekerdi kendisine, yerleşenler ise geri dağılmazdı. Şimdi anlıyor musunuz beni, Mariya Nikiforovna?.. Rus yerleşimcilerin ekinleri de giderek daha seyrek kırılırdı... Bu arada, Safuta'ya gidecek bir hanım adayı çoktandır arıyoruz: Sapa yer, uzak – kimse kabul etmiyor. Ne dersiniz bu işe, Mariya Nikiforovna?.."

Mariya Nikiforovna düşüncelere daldı.

"Sahiden de gençliğimi bu kum çölüne, vahşi göçebelerin arasına gömüp söğüt çalılarının içinde mi ölmem gerekecek? Bu yarı ölü çöl ağacını adıma dikilen en güzel anıt, yaşamımın en yüce onuru olarak mı göreceğim?.."

Ya kocası, yol arkadaşı nerede?..

Sonra Mariya Nikiforovna ikinci kez akıllı, halim göçebe reisini, çöl kabilelerinin zorlu ve derin yaşantısını anımsadı, kum tepeleri arasına sıkışmış iki halkın çıkışsız yazgısını anladı ve olumlu yanıt verdi:

"Peki. Kabul ediyorum... Elli yıl sonra ihtiyar bir kadın olarak gelmeye çalışacağım yanınıza... Kumlardan değil, ormanlık bir yoldan geleceğim. Sağlıcakla kalın – bekleyin beni!"

İlçe halk eğitim dairesi başkanı şaşkınlık içinde yaklaştı ona.

"Siz, Mariya Nikiforovna, koca bir halkı yönetebilirdiniz, bırakın okulu. Çok sevindim, size acıyorum biraz ve nedense utanıyorum... Fakat çöl, geleceğin dünyası olacak, korkacak bir şeyiniz yok; çölde ağaç yetiştiğinde insanlar da asilleşecektir... Her şey gönlünüzce olsun."

~

İNEK

BOZKIRDA BÜYÜMÜŞ gri Çerkessk ineği ahırda yalnız başına yaşıyordu. Dışı boyalı tahtalardan yapılma ahır, demiryolu bekçisinin küçük avlusunda bulunuyordu. Ahırda odun, kuru ot, darı sapı ve miadı dolmuş ev eşyalarının yanında –kapaksız sandık, yanmış semaver borusu, paçavraya dönmüş kıyafetler, ayaksız bir sandalye– ineğin gece yatması ve uzun kışlar boyunca barınması için bir yer de vardı.

Gündüzleri ve akşamları bir erkek çocuğu, ev sahibinin oğlu Vasya Rubtsov, ziyaretine geliyor, başının etrafındaki tüyleri okşuyordu ineğin. Bugün de gelmişti.

"İnek, inek," diyordu çocuk, ineğin bir ismi olmadığı için okuma kitabında yazıldığı gibi sesleniyordu ona. "İneksin sen evet!.. Korkma, oğlun iyileşecek, babam şimdi geri getirecek onu."

İneğin bir danası vardı, bir erkek buzağı; önceki gün boğazında bir şey kalmış, ağzından tükürük ve safra gelmeye başlamıştı. Çocuğun babası, dananın helak olmasından korkmuş ve istasyona, veterinere göstermeye götürmüştü onu o gün.

İnek çocuğa yan yan bakıyor ve çoktan kurumuş, ölümün ezdiği bir ot sapını çiğnerken susuyordu. İnek çocuğu hep tanır, çocuk da onu severdi. İneğin her şeysi çocuğun hoşuna gidiyordu – her an yorgun ve düşünceliymiş gibi, koyu halkalarla çevrili, iyi, sıcak gözleri, boynuzları, alnı ve büyük, zayıf bedeni; zayıftı, çünkü gücünü kendi hayrına yağ ve ete çevirmiyor, süt ve işe harcı-

yordu. Çocuk, kendisine süt veren memesine baktı ineğin, yumuşak ve durgundu, uçları küçük, kurumuştu; sonra sağlam, kısa boynuna ve öndeki güçlü kemiklerinin çıkıntılarına dokundu.

İnek, çocuğa biraz bakıp başını eğdi ve açgözlülük etmeden birkaç ot sapı aldı yalaktan. Öyle uzun uzun çevresine bakınacak ya da dinlenecek zamanı yoktu, aralıksız bir şeyler çiğnemek zorundaydı, zira süt de aralıksız doğuyordu içinde, yiyeceği ise kötü, çeşitsizdi ve ineğin doyabilmek için epeyi uğraşması gerekiyordu onunla.

Vasya ahırdan çıktı. Dışarısı güzdü. Bekçinin evinin çevresinde düz, boş tarlalar uzanıyordu, yaz boyu doğuracağını doğurmuş, şimdi ise biçilmiş, sesleri kesilmiş ve gösterişsiz.

Akşamın alacakaranlığı bastırıyordu; gri, serin bulutlarla kaplı gökyüzü karanlığı örtünmüştü; bütün gün, biçilen ekinlerin kılçıklarını ve kışta cansız düşen çıplak çalıları oynatan rüzgârın kendisi de şimdi toprağın sessiz, alçak yerlerine sinmişti, yalnızca ocak bacasının fırıldağını gıcırdatabiliyor, sonbahar şarkısını başlatıyordu.

Tek hatlı demiryolu evin yakınından, bu mevsimde her şeyin –otların da, çiçeklerin de– kuruyup eğildiği küçük bahçenin önünden geçiyordu. Vasya bahçeye girmeye çekiniyordu: Baharda dikip hayata getirdiği bitkilerin mezarlığı gibi görünüyordu bahçe kendisine şimdi.

Annesi evin lambasını yaktı, işaret fenerini dışarı çıkarıp sıranın üzerine koydu.

"Birazdan 406 gelecek," dedi oğluna, "geçir onu. Baban yok görünürlerde... Eğlenceye mi daldı ne yaptı?"

Babası daha sabahtan danayla birlikte yedi kilometre ötedeki istasyona gitmişti; danayı veterinere teslim etmiş, sonra da ya makine bilgisi kursuna ya da istasyonda bir toplantıya gitmiş olmalıydı – lokantada bira içiyor da olabilirdi. Belki de veteriner muayenehanesinde sıra vardı, babası da bekliyordu. Vasya feneri aldı ve şosenin demiryolunu kestiği noktadaki ahşap kirişin üzerine

oturdu. Trenin gelişi işitilmiyordu henüz, üzüldü çocuk; burada oturup treni geçirmeye zamanı yoktu ki: Ertesi günün ödevlerini yapıp yatmalı, sabah da erkenden kalkmalıydı. Kolhozun yedi yıllık okuluna devam ediyordu, evinden beş kilometre uzaklıktaki bu okulun dördüncü sınıfındaydı.

Vasya okula gitmeyi seviyordu çünkü öğretmenini dinleyip kitaplar okuyarak, henüz tanımadığı, kendisine uzak dünyayı canlandırabiliyordu gözünde. Nil, Mısır, İspanya ve Uzakdoğu, büyük nehirler –Missisipi, Yenisey, durgun Don ve Amazon, Aral Denizi, Moskova, Ağrı Dağı, Kuzey Buz Denizi'ndeki Uyedineniye adası– tüm bunlar heyecanlandırıyor, cezbediyordu Vasya'yı. Bütün ülkelerin ve insanların çoktandır onun büyüyüp yanlarına gelmesini beklediklerini sanıyordu. Oysa o henüz hiçbir yere gidememişti: Halen yaşamakta olduğu bu yerde doğmuş, ancak okulunun bulunduğu kolhozu ve istasyonu görebilmişti. Bu yüzden yolcu trenlerinin camlarından bakan insanların yüzlerini endişe ve sevinçle inceliyordu –kimin nesiydiler ve neler düşünüyorlardı acaba?– ama trenler hızla gidiyor ve insanlar, demiryolu geçidindeki çocuk tarafından tanınamadan geçiyorlardı. Üstelik az sayıda tren geçiyordu, günde ancak iki çift, onların da üçü geceleyin.

Bir defasında, trenin yavaşça geçmesi sayesinde Vasya, düşüncelere dalmış genç bir adamın yüzünü açıkça seçebilmişti. Açık pencereden bozkıra, ufuktaki tanımadığı yere bakıyor, piposunu içiyordu genç adam. Havaya kaldırdığı yeşil flamayla geçitte duran çocuğu görünce gülümsemiş ve açık seçik şöyle demişti: "Görüşmek üzere, arkadaş!" – bir de anı olsun diye elini sallamıştı. "Görüşmek üzere," diye yanıtlamıştı onu Vasya içinden, "büyüdüğümde görüşürüz! Sen yaşa da bekle beni, ölme!" Sonra uzun bir süre anımsamıştı çocuk vagonun içinde kim bilir nereye giden bu düşünceli insanı; bir paraşütçü olmalıydı, bir artist ya da nişan sahibi yahut çok daha iyisi, böyle düşünüyordu onun için Vasya. Fakat kısa süre sonra, bir defasında evlerinin önünden geçmiş bu insanın anısı silinmişti çocuğun yüreğinden, çünkü yaşamaya de-

vam etmesi, başka şeyler düşünüp hissetmesi gerekiyordu.

Uzakta –sonbahar tarlalarının boş gecesinde– bir lokomotif düdük çaldı. Vasya hata yaklaştı ve açık renk geçiş serbest işaretini kaldırdı havaya. Koşan trenin yükselen uğultusunu bir süre daha dinledi, sonra yüzünü evine çevirdi. Avlularındaki inek böğürmüştü yanık yanık. Oğlunu bekleyip duruyordu, danasını; o ise gelmek bilmiyordu. "Babam bu kadar zamandır nerelerde sallanıyor ki!" diye düşündü Vasya hoşnutsuzca. "İneğimiz ağlıyor artık! Gece oldu, hava kararadı, babam ise hâlâ yok."

Lokomotif geçide vardı ve tekerlerini güçlükle döndürüp ateşinin olanca gücünü karanlığa üfleyerek eli fenerli, yalnız insanın önünden geçti. Makinist bakmadı bile çocuğa – pencereden sarkmış, aracı izliyordu: Buhar piston milinin salmastrasını delmişti ve pistonun her hareketinde dışarı kaçıyordu. Vasya da fark etti bunu. Az sonra uzun bir yokuşa girecekti tren ve lokomotifin gevşek silindirle katarı çekmesi zor olacaktı. Çocuk, buhar makinesinin nasıl çalıştığını biliyordu, fizik kitabında okumuştu, orada yazmasaydı bile öğrenirdi neyin nesi olduğunu. Gördüğü bir nesne ya da maddenin kendi içinde nasıl yaşadığını ve faaliyet gösterdiğini anlamadığında azap duyuyordu. Bu yüzden önünden geçip de fenerine bakmayan makiniste gücenmemişti; makinist araç için kaygılanmaktaydı, lokomotif gece vakti uzun bir yokuşta birden durabilirdi, o zaman treni ileri kıpırdatması zor olurdu; dururken vagonlar biraz geriye çekilir, katar esnerdi, hemen ardından treni kuvvetle kaldırırsan katar kopabilirdi, hafifçe kaldırırsan da hiç hareket ettiremezdin.

Vasya'nın önünden ağır, dört dingilli vagonlar geçti; yayları gergindi, çocuk vagonlarda ağır, değerli bir yük olduğunu anlamıştı. Sonra üstü açık vagonlar geçti: Üzerlerinde otomobiller, çadır beziyle örtülmüş yabancı makineler duruyordu; kömür yığılmış, lahana koçanları dağ gibi tepelenmişti; lahanadan sonra yeni raylar geliyor, onun ardından da evcil hayvan taşıyan kapalı vagonlar başlıyordu. Vasya fenerin ışığını vagon tekerleklerine ve

dingil kovanlarına çevirdi –orada bozuk bir şey olmasındı?– ama her şey gayet yolunda gibi görünüyordu. Hayvan taşıyan vagonların birinden meçhul bir düve bağırdı ve yanık, ağlamaklı sesiyle yanıt verdi ona ahırdaki, oğlunu özleyen inek.

Son vagonlar hiç ses çıkarmadan geçtiler Vasya'nın önünden. Trenin başındaki lokomotifin zor işin altından kalkmak için çırpındığı duyuluyordu, ama tekerlekler kayıyor, katar bir türlü gerginleşmiyordu. Vasya feneriyle lokomotife yöneldi, çünkü zorlanan aracın yanında olmak istiyordu, böylelikle kaderini paylaşabilirmiş gibi.

Lokomotif öyle bir gayretle çalışıyordu ki borusundan kömür parçaları fırlıyor, kazanın nefes alıp veren uğultulu bağrı işitiliyordu. Tekerlekler yavaş dönüyor ve makinist kulübesinin penceresinden onları takip ediyordu. Lokomotifin önünde, yol boyunca makinist yardımcısı yürüyordu. Balast katmanının içinden kürekle kum alıyor ve rayların üzerine serpiyordu ki, araç kaymasın. Lokomotifin ön farlarının ışığı, mazota bulanmış, siyah, yorgun adamı aydınlatıyordu. Vasya kendi fenerini yere koydu ve balastın oraya, kürekle çalışan makinist yardımcısının yanına gitti.

"Ver ben yapayım," dedi Vasya. "Sen git lokomotife yardım et. Yoksa durdu duracak."

"Becerebilecek misin?" diye sordu yardımcı, kara, göçük yüzünün koca, aydınlık gözleriyle çocuğa bakarak. "Dene bakalım! Ama dikkatli ol, araca bakarak yap!"

Kürek büyüktü, ağırdı Vasya için. Yardımcıya geri uzattı onu.

"Elimle serperim, daha kolay öyle."

Vasya eğildi, avuçlarına kum doldurdu ve hızlıca çizgi halinde serpti onu rayın üstüne.

"Her iki raya da serp," diye öğütledi yardımcı ve lokomotife koştu.

Vasya sırayla önce bir raya, sonra diğerine kum serpmeye koyuldu. Lokomotif çocuğun peşinden güçlükle, yavaş yavaş gidiyor, kumları çelik tekerlekleriyle eziyordu. Kömür dumanı ve so-

ğuyan buharın nemi vuruyordu Vasya'nın üzerine yukarıdan, ama çalışmak hoşuna gidiyordu, kendisini, peşinden gelen ve yalnızca onun sayesinde kayıp durmaktan kurtulan lokomotiften önemli hissediyordu.

Lokomotif çalışma azmi içinde kendinden geçen Vasya'ya iyice yaklaştığında makinist kısa düdük çalıyor ve bağırıyordu araçtan: "Hey, arkana bakarak yap!.. Bol bol dök şunu, düzgün dök!"

Vasya araçtan uzaklaşıyor ve sessizce çalışmayı sürdürüyordu. Fakat en sonunda kendisine bağırılmasına ve emredilmesine sinirlenmişti; yoldan ayrılıp kendisi bağırdı makiniste:

"Neden kumsuz çıktınız ki yola? Bilmezmişsiniz gibi!.."

"Bitti kumumuz," diye yanıtladı onu makinist. "Kabımız küçük."

"Ek kap koysaydınız," dedi Vasya lokomotifin yanı sıra yürüyerek. "Eski bir demiri büküp yapabilirdiniz. Bir çatı ustasına sipariş verin bari."

Makinist çocuğa baktı, ama karanlıkta iyi seçemedi onu. Vasya düzgün giyinmişti, ayaklarında potinler vardı, yüzü ufaktı, gözlerini araçtan ayırmıyordu. Makinistin de evinde böyle bir erkek çocuğu yetişmekteydi.

"Buharınız da olmayacak yerlerden çıkıyor; silindirden, kazanın yanından boşalıyor," dedi Vasya. "Güç boş yere uçuyor deliklerden."

"Bak sen!" dedi makinist. "Otur da sen götür kataı madem, ben de yanından yürüyeyim."

"Olur!" diye kabul etti Vasya sevinerek.

Lokomotif hürriyete hasret tutsak gibi, durduğu yerde bir çırpıda, son hızla döndürdü tekerleklerini, altındaki raylar bile uzaklara değin gürledi hat boyunca.

Vasya tekrar lokomotifin önüne fırladı ve raylara, aracın ön çarklarının altına kum serpmeye koyuldu. "Kendi oğlum olmasa bunu evlat edinirdim," diye mırıldandı makinist kayan lokomotifi zapt ederek. "Küçücük yaşında tam bir insan olmuş, ki daha koca

bir gelecek var önünde... Ne oluyor böyle? Kuyrukta bir yerde frenler mi açık kaldı ki? Ekip de kaplıcaya çekilmiş gibi uyukluyordur... İnişe geçelim de silkelemesini bilirim ben onları."

Makinist iki kere uzun düdük çaldı – katarda sıkılmış fren varsa serbest bıraksınlar diye.

Vasya arkasına bakındı ve yoldan çıktı.

"Ne oldu?" seslendi ona makinist.

"Bir şey yok," diye yanıtladı Vasya. "Burası o kadar dik değil, bensiz de gider lokomotif, kendiliğinden, sonrası da yokuş aşağı..."

"Olabilir, doğrudur," dedi yukarıdan makinist. "Al, tut bakayım!" Ve çocuğa iki büyük elma fırlattı.

Vasya ikramı yerden aldı.

"Bekle, yeme!" dedi ona makinist. "Geri giderken vagonların altlarına bakıp sesi dinleyiver, sıkılı fren var mıymış... Sonra tepeye çık, bana fenerinle işaret ver – nasıl yapılır biliyor musun?"

"Bütün işaretleri bilirim ben," diye yanıtladı Vasya ve lokomotifin merdivenine tutundu biraz gezinmek için. Sonra eğilip lokomotifin altındaki bir yere baktı.

"Sıkılı!" diye seslendi.

"Neresi?"

"Tam senin altında – tankın altındaki tırtıl! Tekerlekler yavaş dönüyor orada, diğer tırtılınkiler daha hızlı!"

Makinist kendi kendisine, yardımcısına ve bütün hayata birden sövdü, Vasya ise merdivenden inip evine yöneldi.

Uzakta, toprağın üzerindeki feneri parlıyordu. Her ihtimale karşın vagonların itici parçalarının çalışmasını dinledi, ama hiçbir yerde fren tutaklarının sürtünüp gıcırdadıklarını duymadı.

Katar geçti ve çocuk, fenerinin olduğu yere döndü. Birdenbire fenerin ışığı havaya çevrildi, birisi eline almıştı onu. Vasya oraya doğru koştu ve babasını gördü.

"Danamız nerede?" diye sordu çocuk babasına. "Öldü mü?"

"Hayır, iyileşti," diye yanıtladı baba. "Kesimcilere sattım onu, iyi fiyat verdiler. Ne yapacağız ki bir öküzü!"

"Daha küçüktü," dedi Vasya.

"Küçükler daha değerlidir, etleri daha yumuşak olur," diye açıkladı baba. Vasya fenerin camını değiştirdi, beyazın yerine yeşili koydu, feneri birkaç kez havaya kaldırdı yavaşça, sonra geri indirdi, ışığı trenin gittiği yöne çevirdi: İlerleyebilirdi, vagonların altlarındaki tekerlekler serbestçe dönüyordu, sıkılmamışlardı hiçbir yerde.

Sessizleşti ortalık. Avludaki inek bezgin bezgin, usulca böğürdü. Oğlunu bekliyor, uyumuyordu.

"Eve git sen," dedi babası Vasya'ya, "ben bölgemizi dolaşacağım."

"Ya aletler?" diye anımsattı Vasya.

"Gerekmez; kenedi çıkan ray var mı bakacağım sadece, çalışmayacağım şimdi," dedi babası sessizce. "Danaya içim acıyor: Büyütmüştük o kadar, alışmıştık... Acıyacağımı bilseydim satmazdım onu..."

Ve babası elinde fener, hat boyunca, başını bir sağa bir sola çevirerek, yolu denetleyerek yürümeye koyuldu.

Vasya avlu kapısını açtığında insan sesi duyan inek yine yanık yanık sızlandı.

Vasya ahıra girdi ve gözlerini karanlığa alıştırarak ineğe baktı. İnek artık hiçbir şey yemiyordu; sessizce ve seyrek nefes alıyordu, ağır, zorlu bir dert kavruluyordu içinde; çıkışsızdı, ancak büyüyebilirdi bu dert, çünkü inek, bir insanın yapabileceği gibi sözle, bilinçle, bir arkadaşla ya da eğlenceyle avunamazdı. Vasya ineği uzun uzun okşadı, şefkat gösterdi ona, ama o aldırmıyor, kıpırdamadan duruyordu: Şimdi sadece oğluna ihtiyacı vardı, danasına; hiçbir şey onun yerini tutamazdı – ne insan, ne ot, ne de güneş. İnek, bir mutluluğu unutup bir başkasını bulabileceğini ve eziyet çekmeyi bırakıp yeniden yaşayabileceğini anlamıyordu. Bulanık aklı kendisini kandırmasına yardımcı olacak güce sahip değildi: Yüreğine ya da duygularına bir kez sızan şey ne bastırılır, ne de unutulurdu.

Ve inek bezgin bezgin böğürüyordu, çünkü hayata ve tabiata bütünüyle boyun eğmekteydi, henüz terk edebileceği kadar büyümemiş oğluna ihtiyaç duyuyordu, içi yanıyor, acıyordu, iri, olgun gözleriyle karanlığa bakıyor, kendisini ve derdini güçsüz düşürmek için ağlatamıyordu onları.

Sabahleyin Vasya erkenden okula gitti, babası ise küçük, tek kulaklı pulluğunu iş için hazırladı. İnekle, baharda darı ekeceği istimlâk alanını biraz sürmek istiyordu. Okuldan dönen Vasya babasının az bir toprak sürmüş olduğunu gördü. İnek, pulluğu uslu uslu sürüklüyor ve başını eğmiş, toprağa tükürük akıtıyordu. Vasya ve babası daha önce de çalışmışlardı kendi inekleriyle; sürmeyi biliyordu, boyunduruğa vurulmaya alışkın, sabırlıydı.

Akşama baba ineğin koşumunu çözdü ve anızlıkta otlamaya saldı onu. Vasya evde, masanın başına geçmiş ödevlerini yapıyor, arada bir pencereden dışarı bakıyordu – ineğini görüyordu. İnek yakındaki tarlada duruyor, otlamıyor, hiçbir şey yapmıyordu.

Önceki akşama benzer bir akşam başladı, iç karartıcı ve boş; çatıda fırıldak gıcırdıyor, uzun güz şarkısını söylüyordu. Gözlerini kararan tarlaya diken inek, oğlunu bekliyordu; artık böğürmüyordu onun için, çağırmıyordu da onu, sabrediyor ve anlam veremiyordu.

Ödevlerini yapan Vasya bir lokma ekmek aldı, üzerine tuz ekti ve ineğe götürdü. İnek ekmeği yemedi ve aldırmazlığını korudu. Vasya onun yanında dikildi, sonra kollarını ineğin boynuna doladı, kendisini anladığını ve sevdiğini bilsin diye. Fakat inek boynunu sertçe çekti, çocuğu yanından iteledi ve benzersiz bir gırtlak sesiyle haykırıp tarlaya doğru koştu. Uzağa giden inek sonra birdenbire geri döndü ve kâh hoplayıp kâh ön ayaklarının üzerine çökerek, başını toprağa yaslayarak, kendisini aynı yerde bekleyen Vasya'ya yaklaştı.

İnek, çocuğun ve avlunun önünden koşarak geçti, akşam tarlasında kayboldu, Vasya bir kez daha gırtlaktan gelme yabancı sesin yükseldiğini duydu oradan.

Kolhoz kooperatifinden dönen anne, baba ve Vasya gece yarısına kadar civar tarlaları farklı yönlerde dolaşıp ineklerine seslendiler, ama inek onlara yanıt vermedi, yoktu. Akşam yemeğinden sonra anne, sütanaları, işçileri kayboldu diye ağladı; baba ise, herhalde yardımlaşma sandığına ve demiryolu işçileri sendikasına yeni bir inek edinmeleri için ikraz talebiyle dilekçe yazması gerekeceğini düşünüyordu.

Vasya sabah ilk uyanan oldu, pencerelerde ışık griydi daha. Evin önünde birinin nefes aldığını ve sessizlikte kıpırdandığını duydu. Pencereden baktı ve ineği gördü; kapının önünde duruyor, içeri alınmayı bekliyordu...

O gün bugündür inek güya yaşıyor ve toprağı sürmek ya da un almaya kolhoza gitmek gerektiğinde çalışıyordu, ama sütü hepten tükenmişti, somurtkan ve anlayışsız olmuştu. Vasya suyunu kendisi içiriyor, yemini kendisi veriyor, temizliyordu onu, ama inek çocuğun ilgisine yanıt vermiyordu, kendisine ne yapıldığı umurunda değildi.

Özgürce dolaşsın, kendisini daha iyi hissetsin diye gün ortasında tarlaya salıyorlardı ineği. Ama o pek az geziniyordu; uzun süre yerinde duruyor, sonra biraz yürüyor ve yürümeyi unutup tekrar duruyordu. Bir keresinde tren hattına çıkıp traverslerin üzerinde yavaş yavaş gezinmeye koyuldu; Vasya'nın babası gördü onu, geri çevirip kenara çekti. Oysa eskiden yüreksizdi inek, hassastı ve asla kendi başına tren hattına çıkmazdı. Bu yüzden Vasya ineğe tren çarpabileceğinden ya da hayvanın kendiliğinden ölebileceğinden korkmaya başlamıştı; okulda otururken sürekli onu düşünüyor, eve de koşa koşa geliyordu.

Ve bir keresinde, en kısa gündüzlerin yaşandığı sıra, hava kararırken, Vasya okuldan döndüğünde evlerinin karşısında bir yük treninin durduğunu gördü. Endişeye kapılarak hemen lokomotife koştu.

Babası ve Vasya'nın katarı götürmesine yardım ettiği tanıdık makinist vagonun altından ölü ineği çıkarıyorlardı. Vasya toprağa

oturdu ve yakından gördüğü ilk ölümün acısıyla donup kaldı.

"On dakika düdük çaldım ona," diyordu makinist Vasya'nın babasına. "Sağır mıydı, bön müydü seninki ne? Bütün katarı acil frenle durdurmak zorunda kaldım, ona bile yetişemedim."

"Sağır değildi, divaneydi," dedi baba. "Yolun üzerinde uyuyakalmış olacak."

"Hayır, kaçıyordu lokomotiften, ama yavaş yavaş, kenara çekilmeyi de akıl edemedi," diye yanıtladı makinist. "Akıl eder diye düşünmüştüm."

Yardımcı ve ateşçiyle birlikte dördü, ineğin parçalanmış gövdesini vagonun altından çektiler ve bütün eti dışarı, yolun yanındaki kuru hendeğe yığdılar.

"Fena değil, taze," dedi makinist. "Kendine mi tuzlarsın eti, satar mısın artık?"

"Satmak gerekecek," diye karar verdi baba. "Başka bir inek için para biriktirmeli, ineksiz işimiz zor."

"İneksiz yapamazsın," diye onayladı makinist. "Para biriktir, yenisini al, ben de sana biraz para çıkarım. Çok yok, ama birazcık bulunur. Yakında ödül alacağım."

"Sen ne için para verecekmişsin?" dedi Vasya'nın babası, şaşkın. "Akraban değilim, hiç kimsen değilim... Ben kendim hallederim işimi: Sendika, sandık, servis, bilirsin ya – oradan, buradan..."

"Tamam, ben de eklerim işte," diye ısrar etti makinist. "Oğlun bana yardım etmişti, ben de size yardım edeceğim. Bak oturuyor şurada. Merhaba!" diyerek gülümsedi makinist.

"Merhaba," diye yanıtladı onu Vasya.

"Şimdiye kadar kimseyi ezmişliğim yoktu, sadece bir keresinde – bir köpeği... Kendi vicdanım da rahat etmez inek için size bir şey ödemezsem."

"Ne için ödül alacaksın ki?" diye sordu Vasya. "Kötü sürüyorsun."

"Şimdi biraz daha iyi sürer oldum," dedi makinist gülerek. "Öğrendim!"

"Kum için başka bir kap koydunuz mu?" diye sordu Vasya.

"Koyduk: Küçük kumluğu büyüğüyle değiştirdik!" diye yanıtladı makinist.

"Aklınız geç erdi," dedi Vasya kızgın kızgın.

O sırada yanlarına baş kondüktör geldi ve makiniste, trenin yolda duraklama nedenini yazdığı kâğıdı uzattı.

Ertesi gün baba köy bölge kooperatifinde ineğin gövdesini olduğu gibi sattı; yabancı bir at arabası geldi ve götürdü onu. Vasya ve babası bu arabayla birlikte gittiler. Babası etin parasını almak, Vasya ise kendisine mağazadan okuma kitapları almak istiyordu. Gece bölgede kaldılar, yarım günü de alışverişle geçirip öğleden sonra evlerinin yolunu tuttular.

Vasya'nın yedi yıllık okulunun bulunduğu kolhozdan geçmeleri gerekiyordu. Baba oğul kolhoza vardıklarında hava iyiden iyiye kararmıştı, bu yüzden Vasya eve gitmek yerine okul bekçisinin yanında kaldı gece, ertesi gün erkenden geri gelmemek ve boş yere yorulmamak için. Babası eve yalnız gitti.

Okulda ilk dönemin kontrol sınavları başlamıştı sabah. Öğrencilerden kendi hayatlarıyla ilgili bir kompozisyon yazmaları istendi.

Vasya defterine şöyle yazdı: "Bir ineğimiz vardı. Hayattayken sütünü annem, babam ve ben içerdik. Sonra bir oğul doğurdu – bir dana, o da onun sütünü içiyordu, biz üçümüz ve o dördüncü, herkese de yetiyordu. İnek bir de toprağı sürüyor ve yük taşıyordu. Sonra oğlu et için satıldı. İnek acı çekmeye başladı, ama kısa süre sonra trenden öldü. Onu da yediler, çünkü sığır etiydi. İnek bize her şeyini verdi, yani sütünü, oğlunu, etini, derisini, içini ve kemiklerini, iyi kalpliydi. İneğimizi anımsıyorum ve unutmayacağım."

Vasya eve alacakaranlıkta döndü. Babası evdeydi, hattan yeni dönmüştü; annesine makinistin tütün kesesi içinde lokomotiften attığı yüz rublelik iki kâğıt parayı gösteriyordu.

~

POTUDAN NEHRİ

İÇ SAVAŞ sona ermiş, sayısız ayağın ezdiği toprak yolları yeniden ot bürümüştü. Dünyanın şehirleri tekrar sessizleşmiş, tenhalaşmıştı: Çatışmalarda ölenler olmuştu, birçok kişi yaraları yüzünden tedavi görüyor, uzun uykulara yatıp savaştaki ağır işleri unutarak akrabalarının yanında dinleniyordu; terhis edildiği halde henüz evine dönemeyenler de vardı, eski kaputları, sefer çantaları, yumuşak miğferleri ya da yün şapkalarıyla, önceden görmeye vakit bulamadıkları, belki de seferlerde ezildiği için büyümeyen, ama şimdi gür çıkan yabancı otların arasında yürüyorlardı. Donakalmış, şaşkın yürekleriyle ilerliyor, yollarının üzerindeki civar tarla ve köyleri tanıyorlardı. Savaş çilesinden, hastalıklardan ve zafer saadetinden ruhları değişmişti: İlk kez yaşayacakmış gibiydiler, kendilerini, üç-dört yıl önceki hallerini güçlükle anımsıyorlardı, çünkü büsbütün farklı insanlara dönüşmüşlerdi – yaşları ilerledikçe akıllanmışlardı, artık daha sabırlıydılar ve iç savaştan önce belirgin bir amacı ve hedefi olmayan kısa ömürlerinin anafikri haline gelen yüce, evrensel bir ümit besliyorlardı.

Yaz sonunda, en son terhis edilen Kızıl Ordulular da evlerine döndüler. Yabancısı oldukları çeşitli zanaatlarla uğraştıkları işçi ordularında alıkonulmuşlardı, sıla hasreti çekmişlerdi, ancak şimdi buyrulmuştu evlerine, şahsi ve ortak yaşamlarına dönmeleri.

Eski Kızıl Ordulu Nikita Firsov, Potudan nehri boyunca uzanan tepeden, adı sanı pek bilinmeyen bir ilçedeki evine doğru yürüyordu iki gündür. Yirmi beş yaşında bir adamdı, mütevazı yüzü her daim kederliydi – fakat bu ifade üzüntüden değil de karakterinin ket vurulmuş iyiliğinden ya da gençliğe özgü pürdikkatliğinden kaynaklanıyor olabilirdi. Uzun zamandır ustura yüzü görmemiş açık renk saçları şapkasının altından kulaklarına dökülüyordu, gri gözleri somurtkan bir gayretle bakıyordu tekdüze ülkesinin sakin, sıkıcı doğasına – öyle ki yayanın buralı olmadığı sanılabilirdi.

Öğle vakti Nikita Firsov, Potudan nehrine bir pınardan dökülüp hendek boyunca akan küçük bir derenin yanına uzandı. Ve güneşin altında, geçmiş ilkbahardan beri buralarda büyümekten yorulmuş eylül otlarının ortasında içi geçiverdi yayanın. Yaşamın sıcaklığı kararmıştı sanki içinde; bu kuytu yerin sessizliğinde uyuyakalmıştı. Üzerinde haşereler uçuşuyor, bir örümcek ağı süzülüyordu; avarenin biri uyuyana dokunmadan, ilgisizce üzerinden atlayıp yürüdü gitti. Uzun yağmursuzluktan havalanan yaz tozu, göğün ışığını daha bir bulanık ve zayıf kılıyordu, buna rağmen dünyanın zamanı, hep olduğu gibi güneşin peşi sıra ilerlemeyi sürdürüyordu uzaklarda... Firsov birdenbire doğrulup, görünmez bir koşuda ve kavgada tıkanmışçasına, korkuyla nefes alıp vererek oturdu. Kâbusunda, bol buğdaydan semirmiş bir tarla hayvanına benzer küçük, gürbüz bir yaratığın, sıcacık tüyleriyle kendisini boğduğunu görmüştü. Gayret ve açgözlülüğü yüzünden kan ter içinde kalan hayvan, uyuyanın ağzına, boğazına girmiş, nefesini tutuşturmak için kıvrak ayaklarıyla ruhunun tam ortasına sokulmaya çalışmıştı. Uykusunda boğulan Firsov haykırmak, koşmak istemiş, ama hayvan kendiliğinden çıkmıştı içinden, kör, zavallı, kendisi de korkmuş, titreye titreye kaybolmuştu kendi gecesinin karanlığında.

Firsov derede yüzünü yıkadı, ağzını çalkaladı, sonra hızlı hızlı yürümeye koyuldu; babasının evine yaklaşmıştı, akşama varabilirdi oraya.

Ortalık kararır kararmaz memleketini yeni başlayan, bulanık gecenin içinde gördü. Potudan kıyılarından, yükseklerdeki çavdar tarlalarına uzanan meyilli, sakin bir yaylaydı burası. Bu yaylada, karanlık yüzünden şimdi hemen hiç seçilemeyen küçük bir kent yer almaktaydı. Tek bir ışık olsun yanmıyordu kentte.

Nikita Firsov'un babası uyuyordu: İşten döner dönmez, henüz güneş batmadan yatmıştı. Yapayalnız yaşıyordu, karısı çoktan ölmüştü, iki oğlu emperyalist savaşta kaybolmuştu, son oğlu Nikita ise iç savaşa katılmıştı: Belki de geri döner diye düşünüyordu son oğlu için baba – iç savaş ev önlerinde, avlularda sürdürülüyordu, emperyalist savaşa kıyasla da daha az ateş ediliyordu. Baba çok uyuyordu, akşam kızıllığından sabah kızıllığına değin; uyumazsa, çeşit çeşit düşüncelere dalıyor, unuttuğu şeyleri canlandırıyor, yitirdiği oğullarına dertlenmekten, yavan geçen ömrüne kederlenmekten yüreği eziliyordu. Sabah olunca hemen, uzun yıllar marangoz olarak çalıştığı köylü mobilyası atölyesine gidiyordu – orada, bir işle meşgulken fena hissetmiyordu kendisini, oyalanıyordu. Fakat akşama doğru ruhu daralmaya başlıyor ve dairesine, tek odasına döndüğünde bir an önce, handiyse korkuya kapılarak, ertesi güne kadar sürecek uykusuna dalıveriyordu; gazyağına da ihtiyacı yoktu. Şafakla birlikte karasinekler kelini ısırmaya başlayınca uyanıyor, uzun uzun, ağır ağır, özene bezene kıyafetini, ayakkabılarını giyiniyor, yüzünü yıkıyor, iç çekiyor, yerinde sayıyor, odayı toparlıyor, kendi kendine mırıldanıyor, dışarı çıkıyor, havaya bakıyor, geri dönüyordu – yeter ki mobilya atölyesine gidene kadar uzayan gereksiz vakti bir şekilde geçirebilsindi.

Bu gece de Nikita Firsov'un babası her zamanki gibi zorunluluk ve yorgunluktan uyumuştu. Kim bilir kaç yazdır evin çevresindeki toprak düzlükte yaşayan ocak çekirgesi, akşam şarkısını söylemekteydi yine – ya evvelki yaz dinledikleri çekirgenin aynıydı bu ya da onun torunu. Nikita sıraya yanaşıp babasının penceresini tıklattı; ocak çekirgesi, kimin geldiğini duymaya çalışırcasına bir anlığına sustu – yabancı, geç vakte kalmış bir insan. Ba-

ba, tüm oğullarının rahmetli anasıyla uyuduğu eski tahta yatağından indi, Nikita da bir zamanlar bu yatakta doğmuştu. Yaşlı, zayıf adamın ayağında iç donu vardı şimdi, uzun uzun giyilip yıkanmaktan çekmiş, daralmış, ancak dizlerine değiyordu artık. Baba pencere camına eğildi, oradan oğluna baktı. Onu görmüş, tanımıştı artık, ama seyrine doymak için bakmayı sürdürüyordu. Sonra geceleri kilitlediği bahçe kapısını açmak için küçük ve sıska bir çocuk gibi koşturdu, dolandı, sofadan ve avludan geçti.

Nikita ocağı yataklı, tavanı alçak, tek küçük penceresi sokağa bakan eski odaya girdi. Burası çocukluğundaki gibi, savaş yollarına düzüldüğü üç yıl önceki gibi kokuyordu yine; annesinin etekliğinin kokusu bile hissedilmekteydi – koca dünyada bir tek bu yerde. Çantasını ve şapkasını çıkardı, yavaşça soyunup yatağın üzerine oturdu. Baba hep ayakta duruyordu karşısında, yalınayak, iç donuyla, henüz ne layıkıyla selamlaşmaya, ne konuşmaya cesaret ederek.

"Ee, burjuvalarla Kadetler* nasıllar bakalım?" diye sordu biraz bekleyip. "Hepsini öldürdünüz mü, yoksa azıcık bir şey kaldı mı?"

"Hayır, hemen hepsini öldürdük," dedi oğul.

Baba bu cevabı kısaca ama ciddi bir tavırla düşündü: Ne de olsa koca bir sınıfın canını almışlardı, az iş değildi bu.

"Tabii ya, çürüktür onlar!" dedi ihtiyar, burjuvalar için. "Ne gelir ellerinden, anca bedavaya yaşamayı bilirler..."

Nikita babasının karşısında dikildi, artık ondan bir buçuk kafa kadar uzundu. İhtiyar, oğluna duyduğu sevginin mütevazı şaşkınlığı içinde susuyordu. Nikita elini babasının başına koydu, onu göğsüne çekti. Yaşlı adam oğluna yaslandı, sık sık, derin derin soluk alıyordu, huzura ermiş gibiydi.

* Yirminci yüzyılın başında Rusya'da Anayasal Demokratik Parti üyeleri (Konstitutsionno-demokratiçeskaya partiya). Sovyet tarihinde "devrim karşıtı, liberal burjuvazi partisi" olarak tanımlanır. –ç.*n.*

Aynı şehrin doğruca tarlaya çıkan bir sokağında yeşil tahta panjurlu, ahşap bir ev vardı. Bu evde bir zamanlar şehir lisesinin dul, yaşlı öğretmeni yaşardı çocuklarıyla birlikte – on yaşında bir oğlan ve on beş yaşında sarı saçlı, Lyuba adında bir kız.

Nikita Firsov'un babası bundan birkaç yıl önce dul öğretmenle evlenmek istemiş, ama kısa süre sonra niyetinden caymıştı. Öğretmene misafirliğe giderken, o zamanlar daha çocuk olan Nikita'yı da iki kez yanında götürmüştü ve Nikita, yabancı misafirlere kulak asmadan oturup kitap okuyan düşünceli Lyuba'yı görmüştü orada.

Yaşlı öğretmen marangoza çayla peksimet ikram etmiş, halkın aydınlatılması ve okullardaki ocakların onarımı konusunda bir şeyler söylemişti. Nikita'nın babası hep sessizce oturmuştu; utanmış, hırıldamış, öksürmüş, sarma sigaralar içmiş, sonra da ıkına sıkıla çayını yudumlamıştı çay fincanından – peksimetlere dokunmamıştı çünkü zaten toktu güya.

Öğretmenin dairesinde, her iki odasında ve mutfakta sandalyeler vardı, pencerelerde perdeler asılıydı, ilk odada piyano ve kıyafet dolabı, ötedekinde ise yataklar, kırmızı kadifeden iki yumuşak koltuk ve yine orada, duvar raflarında birçok kitap duruyordu – herhalde koca bir külliyat. Bu ortam baba oğula fazla zengin gelmiş ve dulu yalnızca iki kez ziyaret eden baba ayağını kesmişti. Kendisiyle evlenmek istediğini söylemeyi bile başaramamıştı. Fakat Nikita piyanoyu ve kitap okuyan düşünceli kızı tekrar görmek istiyordu, bu yüzden de misafirliğe gidebilmeleri için babasından yaşlı kadınla evlenmesini rica etmişti.

"Olmaz Nikit!" demişti babası o zaman. "Benim eğitimim az, ne konuşacağım onunla! Bize çağırmaya da utanırım: Kap kacağımız yok, yemeklerimiz bir şeye benzemez... Koltuklarını gördün mü sen onların? Antika, Moskova'dan! Ya dolapları? Bütün yüzü oymalı, işlemeli: Anlarım ben!.. Ya kızına ne demeli! Herhalde kursiyer çıkacak."

Ve baba birkaç yıl ihtiyar yavuklusunu görmemişti, ama bazen özlüyor ya da öylesine düşünüyor olabilirdi onu, kim bilir.

İç savaştan dönmesinin ertesi gününde Nikita askerlik şubesine gitti, yedek listesine kaydoldu. Ardından tanıdık, öz şehrini uçtan uca dolaştı, eskiyen küçük evlerin, çürüyen bahçe duvarlarının, çitlerin ve avlulardaki ender elma ağaçlarının görünümü yüreğini sızlattı – çokları ölmüş, ebediyen kurumuştu. Çocukluğunda bu elma ağaçları yeşildi, tek katlı evler ise büyük ve zengin dururdu, içlerinde esrarengiz, akıllı insanlar yaşardı güya; sokaklar uzundu o zaman, dulavratotları da yüksekti, boş arazilerdeki, terk edilmiş bostanlardaki muzır otlar o eski mi eski zamanda meşum, sık bir orman gibi görünürdü. Şimdi ise Nikita şehir sakinlerinin küçük evlerinin acınası ve alçak olduğunu, boya ve onarım istediğini görüyordu; boş arazilerdeki muzır otlar fakirdi, salt yaşlı, sabırlı karıncalara meskenlik ediyorlardı, korkunç değil hazindiler; tüm sokaklar kısa süre sonra toprak arazilere ve aydınlık gökyüzünün boşluğuna çıkıyordu – şehir küçülmüştü. Büyük, esrarengiz nesneler küçülüp sıkıcılaştığına göre, kendisinin de uzun bir ömür geçirmiş olduğunu düşündü Nikita.

Bir vakitler babasıyla misafirliğe gittiği yeşil tahta panjurlu evin önünden sessizce geçti. Yeşil boyayı yalnız anılarından biliyordu, silik izler kalmıştı ondan geriye – güneşte solmuş, sağanak ve yağmurlarla yıkanmış, kerestesine kadar rengi atmıştı; evin demir çatısı da fena halde paslanmıştı – yağmurlar çatıdan içeri akıyor, piyanonun üzerindeki tavan ıslanıyor olmalıydı şimdi. Nikita evin pencerelerine dikkatle baktı; perdeler yoktu artık, camların öteki tarafında yabancı bir karanlık görülüyordu. Viran ama hâlâ tanıdık evin bahçe kapısının önündeki sıraya oturdu. Belki evin içindeki biri piyano çalar diye düşünüyordu, müzik dinlerdi o zaman. Fakat ev sessizdi, haber vermiyordu içindekilerden. Biraz daha bekledikten sonra bahçe duvarındaki bir gedikten avluya baktı, yaşlı ısırgan otları bürümüştü orayı, boş patika, çalılıkların arasından ambara götürüyordu, üç ahşap basamak sofaya tırmanı-

yordu. İhtiyar öğretmen de, kızı Lyuba da çoktan ölmüş, oğlan ise gönüllü olarak savaşa katılmış olmalıydı...

Nikita evinin yolunu tuttu. Gün akşama dönüyordu – yakında babası yatmaya gelecekti, bundan böyle nasıl yaşayacaklarını ve nerede işe gireceğini düşünmelilerdi birlikte.

İlçenin en büyük caddesinde küçük bir eğlence vardı, çünkü halk savaştan sonra canlanmaya başlamıştı. Şimdi caddede memurlar, kursiyerler, terhis edilen askerler, yaraları iyileşmekte olanlar, yeniyetmeler, evlerinde ya da atölyelerinde çalışan insanlar ve diğerleri yürüyordu, işçiler ise daha sonra, hava iyice karardığında geleceklerdi buraya. İnsanlar eski püskü, yoksul giysiler içindeydiler yahut emperyalizm zamanlarından kalma paralanmış askeri üniformalar vardı üzerlerinde.

Neredeyse bütün gelip geçenler, hatta nişanlı olup da kol kola yürüyenler bile, pişirip taşırmalık bir şeyler taşıyorlardı yanlarında. Kimi kadınların filelerinde patates, kimilerininkinde balık vardı; erkekler koltuklarının altında tayınlık ekmek ya da yarım inek kellesi tutuyor yahut haşlamalık işkembeyi saklıyorlardı gözleri gibi. Yılgın yürüyen pek yoktu, belki ancak hepten yaşlı, bitap düşmüş bir adam. Daha gençler genellikle gülüyor ve birbirlerinin yüzlerine bakıyorlardı yakından, esin ve güven doluydular, sanki ebedi mutluluğun arifesindeydiler.

"Merhaba!" dedi bir kadın ürkekçe Nikita Firsov'a öteden.

Bu ses ona hemen dokunup ısıtmıştı onu, kaybettiği, sevgili biri yardımına yetişmişti adeta. Fakat Nikita yanıldığını sandı, kendisine olamazdı bu selam. Aldanma korkusuyla yakınından geçenlere bakındı usulca. Ama o an yanında yalnızca iki kişi vardı, onlar da geçip gittiler. Nikita çevresini süzdü – büyümüş, yetişkin bir Lyuba durmuş kendisinden yana bakıyordu. Üzgün ve mahcup gülümsemekteydi.

Nikita ona yaklaştı, dikkatle süzdü onu; Nyuba anılarında bile bir mücevherdi onun için – gerçekten de tek parça olarak kalmış mıydı? Sicimle bağlanmış Avusturya potinleri bir hayli yıpran-

mıştı, soluk tülbent elbisesi ancak dizlerine değiyordu, kumaş yetmemiş olmalıydı fazlasına. Bu elbiseden dolayı Nikita derhal acıyıverdi Lyuba'ya – tabutta yatan kadınlarda görmüştü böylesi elbiseleri, oysa bu kez canlı, büyümüş, ama yoksul bir bedeni örtmekteydi tülbent. Elbisenin üzerine eski bir ceket giymişti Lyuba (genç kızlığında annesi giyiyor olmalıydı bunu), başında ise hiçbir şey yoktu, sadece ensesinin altında açık renk, sağlam bir örgüde bitişen gösterişsiz saçları.

"Beni unuttunuz mu?" diye sordu Lyuba.

"Hayır, sizi unutmadım," diye yanıtladı Nikita.

"İnsan hiçbir zaman unutmamalı," dedi Lyuba gülümseyerek.

Gizli bir ruhla dolu olan saf gözleri Nikita'yı şefkatle, sanki hayranlıkla izliyordu. Nikita da onun yüzüne bakıyor, yoksulluktan derine göçmüş, güven dolu bir ümitle aydınlanan gözlerinin bir bakışından yüreği şenleniyor, ağrıyordu.

Nikita, Lyuba ile evine gitti – aynı evde oturuyordu. Annesi öleli çok olmamıştı, küçük kardeşi ise açlık zamanında Kızıl Ordu' nun sahra mutfağında karnını doyurmuş, sonra ayağı oraya alışmış, Kızıl Ordululara birlikte güneye, düşmanın üzerine yürümüştü.

"Lapa yemeye alıştı orada, evde ise lapa yoktu," dedi Lyuba kardeşi için.

Genç kız şimdi tek bir odada kalıyordu – fazlasına ihtiyacı yoktu. Lyuba'yı, piyanoyu ve zenginliği ilk kez gördüğü bu odayı körelmiş duygularla süzdü Nikita. Şimdi burada ne piyano vardı, ne bütün yüzü oymalı dolap; iki yumuşak koltuk, masa ve yatak kalmıştı geriye, odanın kendisi de o zamanki, ilk gençlikteki kadar enteresan ve gizemli değildi – duvar kâğıtları solmuş, yırtılmıştı, taban aşınmıştı, çini sobanın yanında küçük demir bir ocak vardı, biraz ısınmak için bir avuç yongayla yakılabiliyordu.

Lyuba koynundan kalın bir defter çıkardı, sonra potinlerinden kurtulup yalınayak kaldı. İlçe tıp akademisinde okuyordu: O yıllar tüm ilçelerde üniversiteler ve akademiler vardı, çünkü halk üstün bilgiyi bir an önce edinmek istiyordu; yaşamın anlamsızlığı, ayrı-

ca açlık ve yoksulluk fazlasıyla paralamıştı yürekleri ve anlamak gerekiyordu, insanın varoluşu neyin nesiydi – ciddi bir şey miydi, yoksa bir şaka mı?

"Ayaklarımı sıkıyor," dedi Lyuba potinleri için. "Siz oturun biraz, ben yatacağım, yoksa çok karnım acıkıyor ve bunu düşünmek istemiyorum..."

Lyuba soyunmadan yorganın altına girdi ve saç örgüsüyle gözlerini örttü.

Lyuba uyanana kadar, iki-üç saat sessizce oturdu Nikita. Lyuba karanlıkta ayağa kalktığında gece olmuştu artık.

"Bugün arkadaşım gelmeyecek galiba," dedi Lyuba üzgün üzgün.

"Ne o – lazım mıydı size?" diye sordu Nikita.

"Hem de nasıl," dedi Lyuba. "Büyük bir aileleri var, babası asker, arkadaşım akşam yemeği getiriyor bana, evlerinde bir şey artarsa... Yiyorum, sonra çalışıyoruz..."

"Gazyağınız var mı ki?" diye sordu Nikita.

"Hayır, odun verdiler bana... Ocağı yakıyoruz – yere oturuyoruz, ateşin ışığında görüyoruz."

Lyuba çaresizce, utanarak gülümsedi, sanki aklına gaddarca, üzücü bir fikir gelmişti.

"Herhalde şu çocuk, ağabeyi uyumadı," dedi. "Kardeşinin beni beslemesine razı değil, yemeğe kıyamıyor... Benim bir suçum yok halbuki! Zaten çok sevmiyorum yemeyi, ama benden bağımsız bir şey bu, başım kendiliğinden başlıyor ağrımaya, ekmeği düşünüyor, yaşamama ve başka şey düşünmeme de engel oluyor..."

"Lyuba!" diye seslendi pencereden genç bir ses.

"Jenya!" yanıt verdi Lyuba pencereye.

Lyuba'nın arkadaşıydı bu gelen. Ceketinin cebinden dört büyük pişmiş patates çıkardı, demir ocağın üzerine koydu.

"İstolojiyi buldun mu peki?" diye sordu Lyuba.

"Kimden bulacaktım ki?" diye yanıtladı Jenya. "Kütüphanede sıraya almadılar beni..."

"Olsun, idare ederiz," dedi Lyuba. "İlk iki bölümü fakültede ezberlemiştim zaten. Ben söylerim, sen not alırsın. Olmaz mı?"

"Niye baştan söylemedin!" diyerek güldü Jenya.

Nikita defterleri ateşle aydınlatması için ocağı yaktı ve babasının evine gitmek üzere ayaklandı.

"Artık unutmayacaksınız beni değil mi?" dedi onunla vedalaşırken Lyuba.

"Hayır," dedi Nikita. "Başka anımsayacak kimsem yok ki."

~

Firsov savaştan sonra iki gün yattı evinde, sonra babasının çalıştığı mobilya atölyesinde işe girdi. Onu dülger olarak malzeme hazırlama işine almışlardı, ücreti babasınınkinin ancak yarısı kadardı. Fakat Nikita bunun geçici olduğunu biliyordu, ustalığı geliştiğinde kendisini marangozluğa geçireceklerdi ve maaşı daha iyi olacaktı.

Nikita işten hiçbir zaman uzaklaşmamıştı. Kızıl Ordu'da da insanlar sırf savaşla uğraşmazlardı – uzun süreli konaklamalarda ve yedek birliklerde Kızıl Ordulular kuyu kazar, köy yoksullarının evlerini onarır, toprak daha fazla kaymasın diye yarların üstlerine çalılar dikerlerdi. Savaş bitecekti ne de olsa, hayat ise kalacaktı ve önceden düşünmek gerekiyordu onu.

Bir hafta sonra Nikita tekrar Lyuba'ya misafirliğe gitti; hediye olarak haşlanmış balık ve ekmek götürdü – işçi yemekhanesindeki öğle yemeğinin ikinci tabağını.

Lyuba pencerenin yanındaydı, kitabını okumak için acele ediyordu, güneşin gökte hâlâ sönmemiş olmasından faydalanmalıydı; bu yüzden Nikita bir süre Lyuba'nın odasında sessizce oturdu, gece karanlığını bekledi. Az sonra ilçe sokağında alacakaranlık, sessizliğe ayak uydurdu ve Lyuba gözlerini ovuşturup ders kitabını kapattı.

"Nasıl gidiyor hayat?" diye sordu sessizce Lyuba.

"Babamla birlikteyiz işte, fena değiliz," dedi Nikita. "Size yiyecek bir şeyler getirdim – yiyin lütfen," diye rica etti.

"Yerim, teşekkürler," dedi Lyuba.

"Uyumayacak mısınız peki?" diye sordu Nikita.

"Uyumayacağım," diye yanıtladı Lyuba. "Şimdi akşam yemeği yiyeceğime göre tok olacağım nasılsa!"

Nikita sofadan birkaç küçük odun getirdi ve ders ışığı için demir ocağı yaktı. Yere oturdu, ocağın kapıcığını açtı, yongaları ve ince, kısa odunları ateşe koydu, daha az sıcaklık, daha çok ışık olsun diye çabalıyordu. Balıkla ekmeği yiyen Lyuba da yere, Nikita'nın karşısına oturdu ve ocağın ışığında tıp çalışmaya koyuldu kitabından.

Sessizce okuyor, ancak ara sıra bir şeyler fısıldıyor, gülümsüyor ve küçük, hızlı yazısıyla not defterine birkaç kelime karalıyordu – herhalde en önemli şeyleri. Nikita ise bir tek ateşin düzgün yanmasını takip ediyor, ancak zaman zaman –sık değil– Lyuba'nın yüzüne bakıyor, sonra tekrar uzun uzun ateşe dalıyordu, çünkü bakışıyla Lyuba'nın canını sıkmaktan korkuyordu. Zaman böylece geçiyordu ve Nikita kederle, yakında tamamen geçeceğini, eve gitme vaktinin geleceğini düşünüyordu.

Gece yarısı, kulenin çanı çaldığında, Jenya adlı arkadaşının neden gelmediğini sordu Nikita Lyuba'ya.

"Tifosu tekrar etti, herhalde ölecek," diye yanıtladı Lyuba ve yeniden tıp okumaya koyuldu.

"Çok yazık!" dedi Nikita, ama Lyuba ona hiçbir yanıt vermedi.

Nikita hasta, ateşli Jenya'yı canlandırdı gözünde – daha önce tanışmış olsalar ve kendisine biraz canayakın davranmış olsa onu da gönülden sevebilirdi aslında. O da mükemmel biri olmalıydı: O zaman, karanlıkta seçememiş olması ne kötüydü onu, pek kalmamıştı aklında.

"Ben artık uyumak istiyorum," diye fısıldadı Lyuba içini çekerek.

"Okuduğunuz her şeyi anladınız mı bari?" diye sordu Nikita.

"Her şeyi hem de! İster misiniz anlatayım?" diye teklif etti Lyuba.

"Gerekmez," dedi Nikita. "Zihninizde saklayın daha iyi, ben nasıl olsa unuturum."

Ocağın önündeki çöpü süpürdü ve babasının yanına gitti.

O günden itibaren Lyuba'yı hemen hemen her gün ziyaret etmeye başladı Nikita, ancak bazen bir ya da iki gün atlıyordu, Lyuba kendisini özlesin diye. Özlüyor muydu özlemiyor muydu bilinmez, fakat bu boş akşamlarda Nikita on-on beş verst yol yürümek, bütün şehrin etrafında birkaç tur atmak zorunda kalıyordu, kendisini yalnızlığa mahkûm edebilmek, Lyuba hasretini avuntusuz atlatabilmek ve yanına gitmemek için.

Ona misafirliğe gittiğinde genellikle ocağı yakmakla uğraşıyor ve Lyuba'nın kitaptan ayrılıp, aralarda kendisine bir şey söylemesini bekliyordu. Her seferinde Lyuba'nın akşam yemesi için bir şeyler getiriyordu mobilya atölyesinin yemekhanesinden; öğle yemeğini ise akademide yiyordu Lyuba, ama orada çok az yemek veriyorlardı, Lyuba ise çok düşünüyor, çalışıyor, o da yetmezmiş gibi bir de büyüyor, ama yeterince beslenemiyordu. Eline geçen ilk parayla Nikita en yakın köyden inek budu aldı ve bütün gece demir ocakta çorba pişirdi suyuna, Lyuba ise gece yarısına kadar kitap ve defterlerinin başında çalıştı, sonra giysilerini onardı, çoraplarını yamadı, şafakta yerleri sildi, yabancılar uyanmadan avluda, bir varilin içinde yağmur suyuyla yıkandı.

Nikita'nın babası bütün akşamlarını yalnız başına, oğulsuz geçirmekten sıkılıyordu, Nikita nereye gittiğini de söylemiyordu. "O şimdi kendi de yetişkin bir insan," diye düşünüyordu ihtiyar. "Savaşta öldürülmüş ya da yaralanmış da olabilirdi, hiç değilse yaşıyor ya – bırakayım gezsin!"

Bir keresinde ihtiyar, oğlunun bir yerlerden iki beyaz francala getirdiğini gördü, ama Nikita onları hemen ayrı bir kâğıda sardı, babasına ikram etmedi. Ardından her zamanki gibi kasketini taktı,

gece yarısı olmadan yola koyuldu, iki francalayı da yanına aldı.

"Nikit, beni de götürsene!" diye rica etti baba. "Ağzımı açmam söz, bir kerecik bakayım yeter... Orası eğlenceli olmalı, müstesna bir yere gidiyorsun herhalde!"

"Başka bir sefere baba," dedi Nikita utanarak. "Şimdi senin uyku vaktin, yarın işe gitmen gerek..."

O akşam Nikita Lyuba'yı evde bulamadı. O zaman kapının önündeki sıraya oturdu ve ev sahibesini beklemeye koyuldu. Beyaz francalaları koynuna gizledi, Lyuba gelene kadar soğumasınlardı. Geç saatlere kadar sabırla oturdu, gökteki yıldızları ve seyrek olarak geçen, çocuklarına, evlerine koşturan insanları izledi, çan kulesinde çalan şehir çanını, avlulardan yükselen köpek havlamalarını ve gündüzleri duyulmayan türlü türlü kısık, belirsiz sesi dinledi. Burada, böyle bekler vaziyette, ölene kadar yaşayabilirdi.

Derken Lyuba işittirmeden çıktı karanlığın içinden Nikita'nın karşısına. Nikita ayağa kalktı, ama Lyuba ona, "Evinize gidin daha iyi," deyip gözyaşlarına boğuldu. Dairesine gitti, Nikita ise şaşkınlık içinde biraz daha bekledikten sonra Lyuba'yı izledi.

"Jenya öldü," dedi Lyuba ona odada. "Ne yapacağım ben şimdi?.."

Nikita susuyordu. Sıcak francalalar koynunda duruyordu – şimdi çıkarması gerekiyordu belki onları, artık hiçbir şey gerekmiyordu belki de. Lyuba elbiseleriyle yatağına yattı, yüzünü duvara çevirdi ve orada kendi kendisi için ağladı, ses çıkarmadan ve neredeyse hiç kıpırdamadan.

Nikita uzun süre tek başına dikildi karanlık odada, başkasının elemine engel olmaya utanıyordu. Lyuba onunla ilgilenmiyordu, çünkü kendi acısından duyduğu keder insanı bütün diğer acı çekenlere karşı duyarsızlaştırır. Nikita izin almadan yatağa, Lyuba'nın ayakucuna oturdu, francalaları koynundan çıkardı, bir yerlere sokuşturmak istiyordu, ama şimdilik bir yer bulabilmiş değildi.

"Sizinle ben kalayım bundan sonra!" dedi Nikita.

"Ne yapacaksınız peki?" diye sordu Lyuba gözyaşları içinde.

Nikita yanılmaktan ya da kazara Lyuba'yı incitmekten korkarak düşündü.

"Hiçbir şey yapmayacağım," diye yanıtladı. "Her zamanki gibi yaşayacağız, siz acı çekmeyin diye."

"Bekleyelim, acelemiz yok," dedi Lyuba düşünceli ve sakıngan. "Jenya'nın neyin içinde gömüleceğini düşünmek gerek – tabutları yok..."

"Yarın getiririm ben," diye söz verdi Nikita ve francalaları yatağın üzerine bıraktı.

Ertesi gün Nikita, ustasından izin istedi ve tabut yapmaya koyuldu; tabut yapımına her zaman izin verilir, malzemenin parası da kesilmezdi. Eli yatkın olmadığı için bitirmesi zaman aldı, buna karşın iç döşeği özenlice ve bilhassa temiz işledi müteveffa kızın hatırına; ölen Jenya'yı tahayyül etmeye çalışmaktan Nikita'nın kendisi de dertlenip yongaların içine birkaç gözyaşı damlattı. Avludan geçen babası Nikita'ya yaklaştı, üzüntüsünü fark etti.

"Ne diye tasalanıyorsun? Yavuklun mu öldü?" diye sordu baba.

"Hayır, arkadaşı," diye yanıtladı Nikita.

"Arkadaşı mı?" dedi baba. "Ölmüşse ölmüş yahu!.. Dur da şu tabutun kenarlarını eşitleyeyim, güzel yapamamışsın, düzen yok nizam yok!"

İşten sonra Nikita tabutu Lyuba'ya götürdü; ölü arkadaşının nerede yattığını bilmiyordu.

O yıl sıcak, uzun bir güz hüküm sürüyordu, millet memnundu. "Mahsul fenaydı, bari odundan tasarruf ederiz," diyordu tutumlu insanlar. Nikita Firsov, Kızıl Ordu kaputundan Lyuba için bir palto sipariş etmişti erken davranıp, palto hazırdı, oysa havalar iyi gittiği için henüz ona ihtiyaç duyulmamıştı. Nikita eskisi gibi Lyuba'nın dairesine gidip geliyordu, onun yaşamasına yardımcı olmak, karşılığında da yüreğinin keyfi için besin almak üzere.

Bir keresinde, ileride nasıl yaşayacaklarını sordu ona – birlikte mi, ayrı mı? Lyuba ise bahara kadar mutluluğun tadına varma

imkânı bulunmadığını, çünkü bir an önce tıp akademisini bitirmesi gerektiğini, sonrasını da sonra göreceğini söyledi. Nikita bu uzak vaadi dinledi; Lyuba sayesinde zaten sahip olduğundan daha büyük bir mutluluk talep edemezdi ve elindekinden daha iyisinin var olup olmadığını bilmiyordu, fakat yüreği bu uzun bekleyiş ve belirsizlik fikri karşısında üşümüştü – Lyuba'nın onun gibi yoksul, az okumuş, terhis edilmiş birine ihtiyacı var mıydı? Lyuba bazen büyük, siyah, anlaşılmaz noktaları olan aydınlık gözleriyle gülümseyerek bakıyordu ona, gözleri çevreleyen yüzü nasıl da iyiydi...

Bir defasında Nikita eve gitmeden önce Lyuba'nın üzerine yorganını örterken ağladı, Lyuba ise onun başını okşayıp şöyle dedi: "Hadi ama, ben hâlâ hayattayken ne diye böyle acı çekesiniz ki?"

Nikita saklanmak, kendine gelmek ve birkaç gün boyunca Lyuba'ya uğramamak üzere babasının yanına gitmek istedi hemen. "Kitap okuyacağım," diye karar verdi içinden, "ve gerçek bir hayata başlayacağım, Lyuba'yı ise unutacağım, ne anımsayacağım onu, ne tanıyacağım. Ne özelliği var ki – milyonlarca insan yaşıyor yeryüzünde, ondan iyileri de var! Çirkin o!"

Sabah yer şiltesinden kalkamadı. İşe giden babası başını yoklayıp şöyle dedi:

"Ateşin var senin, yatağa geç! Biraz hasta yat, sonra iyileşirsin... Savaşta bir yerinden yaralanmadın ya?"

"Hiçbir yerimden," diye yanıtladı Nikita.

Akşama doğru bilincini kaybetti; önce sadece tavanı ve üzerindeki iki zamansız, ölüm döşeğindeki karasineği görüyordu (ömürlerini uzatabilmek için o sıcak yere sinmişlerdi); derken bu nesneler kedere, tiksintiye saldı onu – tavan ve sinekler beyninin içlerine sokulmuşlardı adeta, onları oradan kovalamak ve giderek büyüyen, bütün beyin kemiklerini kemiien düşünceyi düşünmemek imkânsızdı. Nikita gözlerini yumdu, ama karasinekler beyninin içinde kaynaşıyorlardı, onları tavandan kovmak için yatağından fırladı ve tekrar yastığının üzerine yığıldı: Yastığın hâlâ anne-

sinin nefesi gibi koktuğunu sandı – annesi burada, babasıyla yan yana yatardı hani... Nikita onu anımsadı ve kendinden geçti.

Dört gün sonra Lyuba, Nikita Firsov'un evini arayıp buldu ve ilk kez kendisi onun yanına gitti. Gün ortasıydı daha; işçilerin yaşadığı tüm evler insansızdı – kadınlar erzak aramaya çıkmışlardı, okul öncesi çocuklar ise avlulara ve vadilere dağılmışlardı. Lyuba, Nikita'nın başucuna oturdu, alnını okşadı onun, gözlerini mendilinin ucuyla sildi ve sordu:

"Evet, söyle, neren ağrıyor?"

"Hiçbir yerim," dedi Nikita.

Kuvvetli ateş onu akışının içine almış, bütün insanlardan ve yakın nesnelerden ötelere götürüyordu, Lyuba'yı güçlükle görüyor ve anımsıyordu şimdi, kayıtsız aklının karanlığında kaybetmekten korkuyordu onu; eliyle Kızıl Ordu kaputundan dönme paltosunun cebini tuttu ve yorgun bir yüzücünün sarp kıyılara yarı boğulmuş, yarı kurtulmuş bir halde tutunması gibi tutundu ona. Hastalık Nikita'yı durmadan parlak, boş bir ufka çekmeye çalışıyordu – açık denize, orada yavaş, ağır dalgaların üzerinde dinlensin diye.

"Gripsin galiba, seni iyileştireceğim," dedi Lyuba. "Ama belki de tifodur!.. Önemli değil – korkacak bir şey yok!"

Nikita'yı omuzlarından kaldırdı ve sırtını duvara yasladı Lyuba. Sonra hızlıca ve kararlı bir şekilde paltosunu giydirdi, babasının kaşkolünü buldu, hastanın başına sardı, ayaklarına ise kışa kadar yatağın altında sürünmeye yazgılı keçe çizmeleri geçirdi. Nikita'yı kavrayan Lyuba ayaklarını yere basmasını buyurdu ve üşüyen adamı dışarı çıkardı. Orada bir arabacı bekliyordu. Lyuba hastayı at arabasına bindirdi ve gittiler.

"Millette can kalmadı!" dedi arabacı ata yönelerek, hafif bir tırısla koşturuyordu onu, dizginlerini aralıksız çeke çeke.

Odasına geldiklerinde Lyuba, Nikita'yı soydu ve yatağına yatırdı, üzerine bir yorgan, eski bir yolluk, annesine ait eski püskü bir şal – ısıtıcı nesi var nesi yoksa örttü.

"Neden evde yatasın?" diyordu Lyuba, memnun, yorganı Nikita'nın alev alev bedeninin altlarına sokuşturarak. "Ne anlamı varki!.. Baban çalışıyor, bütün gün tek başına yatıyorsun, bakım diye bir şey gördüğün yok, beni özlüyorsun..."

Nikita uzun uzun Lyuba'nın arabacı parasını nereden bulduğunu düşündü durdu. Belki de Avusturya potinlerini ya da ders kitabını satmıştı (bir daha gerekmesin diye önce ezberlemiş olmalıydı) veya arabacıya bütün bir aylık bursunu vermişti...

Geceleyin Nikita'nın bilinci bulanıktı: Bazen nerede olduğunu anlıyor, ocağı yakan, üzerinde yemek pişiren Lyuba'yı görüyor, sonra ise kafasının sıkışık, alev alev darlığında iradesinden bağımsız çalışan aklının yabancı hayaletlerini izliyordu.

Üşümesi giderek artıyordu. Zaman zaman Lyuba avucuyla Nikita'nın alnına dokunuyor, nabzını yokluyordu bileğinden. Gece geç vakit, kaynatılmış sıcak su içirdi ona, sonra üst giysilerini çıkarıp yorganın içine girdi, hastanın yanına yattı, çünkü Nikita sıtmadan titriyordu ve ısıtılması gerekti. Lyuba Nikita'ya sarıldı, onu kendisine çekti; beriki ayazdan tortop olmuştu, yüzünü kızın göğsüne bastırdı, bir başkasının daha üstün ve iyi yaşamını daha yakından duyumsayabilmek ve kendi azabını, titreyen boş vücudunu unutabilmek için. Fakat Nikita'nın gönlü yaşamdan yanaydı şimdi – kendisi için değil, Lyuba'ya ve başka bir yaşama dokunabilmek için. Bu yüzden fısıltıyla sordu Lyuba'ya: İyileşecek miydi yoksa ölecek miydi? Ne de olsa okumuştu o, bilmesi gerekirdi.

Lyuba Nikita'nın başını avuçlarının arasında sıktı ve şöyle yanıtladı onu:

"Yakında düzeleceksin... İnsanlar tek başlarına hastalık çektikleri ve kendilerini sevecek kimse bulunmadığı için ölürler, sense şimdi benimlesin..."

Nikita ısındı ve uyuyakaldı.

Üç hafta sonra Nikita düzeldi. Dışarıda çoktan kar yağmış, ortalık birdenbire sessizleşmişti ve Nikita kışı geçirmek üzere babasının

yanına döndü; akademi bitene kadar Lyuba'yı rahatsız etmek istemiyordu, aklı bütünüyle gelişsindi, ne de olsa o da yoksul insanlardan biriydi. Baba, oğlunun dönmesine sevindi, gerçi onu her üç günde bir ziyaret etmiş, her defasında oğluna aş, Lyuba'ya ise çam sakızı çoban armağanı bir şeyler götürmüştü.

Nikita gündüzleri atölyede çalışmaya başladı yine, akşamları Lyuba'yı ziyaret ediyor, kışı sakin geçiriyordu: Baharda karısı olacağını ve o zamandan itibaren mutlu, uzun bir yaşamın başlayacağını biliyordu. Lyuba bazen ona dokunuyor, onu şakadan tartaklıyor, odanın içinde ondan kaçıyor, ve oyunları bittikten sonra Nikita da dikkatlice yanağından öpüyordu onu. Fakat genellikle Lyuba Nikita'nın durup dururken kendisine dokunmasına müsaade etmiyordu.

"Yoksa benden sıkılırsın, daha bütün bir ömür birlikte yaşamamız gerekecek!" diyordu. "O kadar da tatlı değilim ben: Sana öyle geliyor!.."

Tatil günlerinde Lyuba ile Nikita şehir dışındaki kış yollarında yürüyor ya da sarmaş dolaş, uykuya dalan Potudan nehrinin buzu üzerinde geziyorlardı – yaz akıntısı boyunca aşağı, aşağı. Nikita yüzüstü yatıp suyun sessizce akışını görebilmek için aşağı, buzun altına bakıyor, Lyuba da onun yanına uzanıyordu. Birbirlerine değerek, suyun kuytuda akışını izliyor ve Potudan nehrinin ne kadar da şanslı olduğunu söylüyorlardı; zira nehir denize gidiyordu ve buzun altındaki bu su, şimdi çiçeklerin açtığı, kuşların şarkı söylediği uzak ülkelerin kıyılarından geçecekti. Bunlar üzerinde düşündükten sonra Lyuba Nikita'ya buzdan kalkmasını buyuruyordu; Nikita şimdilerde babasının astarı pamuklu eski ceketini giymekteydi, kısa geliyor, pek az ısıtıyordu bu ceket, Nikita soğuk alabilirdi.

İşte böyle sabırla arkadaşlık ettiler kış boyunca, yaklaşan mutluluklarının sezgisiyle kıvranarak. Potudan nehri de bütün kış boyunca buzun altındaydı, kışlık tahıllar ise karla kaplıydı – bu tabiat olayları yatıştırıyor, hatta avutuyordu Nikita Firsov'u: Yalnızca

onun yüreği değildi bahara değin gömülü kalacak olan. Şubat ayıydı; Nikita sabahları uyanıp, yeni sinekler vızıldamaya başlamış mı diye kulak veriyordu, sonra avluya çıkıp göğe ve komşu bahçenin ağaçlarına bakıyordu: İlk kuşlar geliyor olabilirdi uzak ülkelerden. Fakat ağaçlar, otlar ve sinek oğulcukları güçlerinin derinliğinde uyukluyorlardı henüz.

Şubatın ortasında Lyuba Nikita'ya mezuniyet sınavlarının ayın yirmisinde başlayacağını, çünkü acil bir doktor ihtiyacı doğduğunu ve milletin uzun uzun bekleyecek halde olmadığını söyledi. Marta doğru da sınavlar bitmiş olacaktı – bu yüzden kar isterse öylece durabilir, nehir de buzun altında akabilirdi temmuz ayına kadar! Yüreklerinin sevinci tabiatın sıcağından önce gelecekti.

Bu süre için –mart ayına kadar– Nikita şehirden uzaklaşmak istedi, böylece Lyuba ile birlikte yaşayacakları zamana kadar geçecek süreye daha hızlı katlanırdı. Mobilya atölyesinden bir marangoz ekibiyle birlikte köy meclis ve okullarındaki mobilyaları onarmaya gönüllü oldu.

Bu arada baba da mart ayına doğru, acele etmeden, hediyelik bir dolap yaptı: Lyuba'nın annesinin aşağı yukarı Nikita'nın babasının nişanlısı sayılabileceği zamanlar dairelerinde duran o dolabın bir benzerini. İhtiyar marangozun gözünün önünde yaşam ikinci ya da üçüncü kez kendisini tekrarlıyordu. Bunu anlamak mümkün, ama işte değiştirmek hemen hemen imkânsızdı; böylece Nikita'nın babası içini çekip dolabı kızağın üzerine koydu ve oğlunun nişanlısının dairesine götürdü. Kar ısınmıştı ve güneşin altında eriyordu, ama yaşlı adamın gücü kuvveti yerindeydi, kızağı çıplak kalan toprağın kara bedenine sürte sürte götürmeye koyuldu. İçten içe bu Lyuba kız ile kendisinin de pekâlâ evlenebileceğini düşünüyordu, madem annesiyle evlenmeye çekinmişti; gel gör ki utanıyordu işte, üstelik evinde böylesi genç bir kızı şımartacak, kendisine meylettirecek bolluk bereket de yoktu. Ve Nikita'nın babası buradan yola çıkarak hayatın hiç de normal gitmediği sonucuna varıyordu. Oğlu savaştan yeni dönmüştü ve işte yine ayrıla-

caktı evden, hem de bu kez ebediyen. Bu yaştan sonra sokaktan bir dilenci kadın olsun alması gerekecekti galiba – aile hayatı için değil, evcil bir kirpi ya da tavşan niyetine, evde ikinci bir can oluversin diye: Varsın rahat huzur vermesin, ortalığı pisletsin, ama yokluğunda insanlığından çıkar kişi.

Lyuba'ya dolabı teslim eden baba düğüne ne zaman gelebileceğini sordu.

"Nikita geldiğinde: Ben hazırım!" dedi Lyuba.

Geceleyin baba, Nikita'nın okul sırası yaptığı, yirmi verst ötedeki köye gitti. Nikita boş sınıfta yere yatmış uyuyordu, babası ona şehre gitme vaktinin geldiğini söyledi – artık evlenebilirdi.

"Sen yürü, sıraları ben bitiririm!" dedi baba.

Nikita şapkasını taktı ve hemen, şafağı beklemeden, yürüyerek ilçeye yollandı. Gecenin bütün ikinci yarısı boyunca ıssız yerlerde tek başına yürüdü; çayır rüzgârı düzensizce dolaşıyordu yöresinde, bir yüzüne dokunuyor, bir sırtına vuruyor, bazen de istirahata çekilmek için yol kıyısındaki bir hendeğin sessizliğine sokuluveriyordu. Yamaçlarda ve sürülmüş yüksek tarlalarda toprak koyu renkti, kar oralardan aşağılara çekilmişti, taze su ve ta sonbahardan beri öylece yatan köhnemiş otların kokusu vardı havada. Fakat sonbahar, unutulmuş, eski bir zamandı – şimdi toprak yoksul ve özgürdü, her şeyi baştan doğuracaktı, hem de sadece daha önce hiç yaşamamış varlıkları. Nikita, Lyuba'ya ulaşmak için acele etmiyordu; gecenin loş ışığında, üzerinde ölenleri unutan ve yeni bir yazın sıcaklığında yine doğum yapacağını bilmeyen bu hafızasız, genç toprağın üzerinde olmak hoşuna gidiyordu.

Sabaha karşı Nikita Lyuba'nın evine yanaştı. Hafif bir kırağı inmişti tanıdık çatının ve tuğla temelin üzerine – Lyuba tatlı tatlı uyuyor olmalıydı ısıttığı yatağında ve Nikita nişanlısını uyandırmamak, bedenini kendi çıkarı için soğutmamak adına evinin önünden geçip gitti.

Aynı günün akşamı Nikita Firsov ile Lyubov Kuznetsova ilçe meclisinde evlilik kaydı yaptırdılar, sonra Lyuba'nın odasına gel-

diler ve ne yapacaklarını bilemediler. Şimdi Nikita mutluluğunun tamamına ermesinden, yeryüzünde en çok ihtiyaç duyduğu insanın, kendisinde yüce, kıymetli bir servet saklıymış gibi onun yaşamıyla bir yaşamak istemesinden utanıyordu. Lyuba'nın elini aldı ve uzun süre tuttu; bu avuçtaki sıcaklığın tadını çıkarıyor, onun aracılığıyla, kendisini seven yüreğin uzakta çarptığını hissediyor ve anlaşılmaz bir gizi düşünüp duruyordu: Lyuba kendisine neden gülümsüyordu ve ne için seviyordu kendisini? Oysa o, Lyuba'nın kendisi için neden değerli olduğunu kesinlikle biliyordu.

"Hadi, önce yemek yiyelim!" dedi Lyuba ve elini Nikita'nın elinden çekti.

O gün için bir şeyler hazırlamıştı: Akademiyi bitirdiğinde kendisine yüksek kalorili yemek kredisi vermişlerdi, yiyecek ve para olarak.

Nikita karısının evindeki çeşit çeşit lezzetli yiyecekleri yemeye koyuldu utanarak. Ömründe kendisine bedavaya ikramda bulunulduğunu anımsamıyordu, insanları kendi keyfi için ziyaret ettiği, üstüne üstlük evlerinde karnını doyurduğu olmamıştı hiç.

Yemeğini yiyen Lyuba masadan ilk kalkan oldu. Nikita'ya kucağını açtı ve:

"Hadi!" dedi.

Nikita ayağa kalktı, çekingence sarıldı ona, bu özel, hassas vücudun herhangi bir yerine zarar vermekten korkuyordu. Lyuba yardımcı oldu, kendisine çekti onu, ama Nikita, "Bekleyin, kalbim çok ağrıdı," diye rica etti – ve Lyuba kocasını bıraktı.

Dışarıda alacakaranlığın saltanatı başlayınca Nikita odayı aydınlatmak için ocağı yakmak istedi, ama Lyuba şöyle dedi: "Gerek yok, okulum bitti ya artık, hem bugün bizim düğün günümüz." O zaman Nikita yatağı açtı, bu arada kocasından utanmak bilmeyen Lyuba da onun yanında soyunuverdi. Nikita ise babasının dolabının arkasına girdi ve orada kıyafetlerini çıkardı hızlıca, sonra geceyi geçirmek üzere Lyuba'nın yanına yattı.

Nikita sabahın köründe kalktı. Odayı süpürdü, çay kaynatmak

için ocağı yaktı, sofadan kovayla su getirdi, Lyuba uyanana kadar daha başka neler yapması gerektiğini bilmiyordu artık. Sandalyeye oturdu ve kederlendi: Lyuba ebediyen babasının yanına dönmesini buyuracaktı ona, çünkü zevk almayı bilmek gerekiyordu, Nikita ise kendi mutluluğu için Lyuba'ya eziyet edemiyor, bütün gücü yüreğinde çırpınıyor, başka hiçbir yerde duraklamadan boğazına dayanıyordu.

Lyuba uyanıp kocasına baktı.

"Dert etme, değmez," dedi gülümseyerek. "Her şeyimiz yolunda girecek!"

"İzin ver de yerleri sileyim," diye rica etti Nikita, "pismiş burası."

"İyi, sil," diye kabul etti Lyuba.

"Bana duyduğu sevgi nasıl da zavallı ve zayıf kılıyor onu!" diye düşündü Lyuba yatağın içinde. "Nasıl da sevgili ve kıymetli benim için, yanında sonsuza dek kız kalmaya razıyım!.. Dayanırım. Belki de günün birinde beni daha az sever, o zaman güçlü bir insan olur!"

Nikita elinde ıslak bez, yerde sürünüyor, tahtaların kirini çıkarmaya çalışıyor, Lyuba ise yatağından ona gülüyordu.

"İşte evliyim!" diye seviniyordu kendi kendine, geceliğiyle yorganın üstüne çıkmıştı.

Odayı temizleyen Nikita, ıslak bezle bütün mobilyaların da tozunu aldı, sonra bir kova soğuk suya sıcak su ekledi ve yatağın altından bir tas çıkardı, Lyuba üzerinde elini yüzünü yıkasın diye.

Çaydan sonra Lyuba kocasını alnından öptü ve hastanedeki işine gitti, saat üçte de döneceğini söyledi. Nikita, karısının öptüğü yere dokundu ve yalnız kaldı. Bugün neden işe gitmediğini kendisi de bilmiyordu – artık yaşamanın ayıp ve belki de gereksiz bir şey olduğunu sanıyordu: Ne diye ekmek parası kazansındı o zaman? Utanç ve kederden eriyip gidene kadar bir şekilde geçirmeye karar verdi ömrünü.

Dairedeki ortak aile mülkünü denetleyen Nikita yiyecekleri

buldu ve tek bir çeşitten oluşan bir öğle yemeği hazırladı – etli lapa. Bu işin ardından yüzükoyun yatağa uzandı ve nehir buzlarının çözülmesine ne kadar zaman kaldığını hesaplamaya koyuldu – Potudan nehrinde boğulmak için.

"Buzun çözülmesini bekleyeyim: Az kaldı," dedi kendisini yatıştırmak için yüksek sesle ve sızdı.

Lyuba işten bir hediyeyle döndü – iki çanak dolusu kış çiçeği; doktor ve hemşireler evliliğini kutlamışlardı. Kendisi ise onlara gerçek bir kadın gibi ciddi ve esrarengiz davranmıştı. Hemşire ve hastabakıcı genç kızlar ona imreniyorlardı, hastane eczanesinin canayakın bir çalışanı ise safça sormuştu Lyuba'ya: Aşkın büyüleyici bir şey, aşk evliliğinin ise müthiş bir mutluluk olduğu gerçek miydi? Lyuba ona bütün bunların gerçeğin ta kendisi olduğunu söylemişti, insanlar da bu yüzden yaşıyorlardı ya yeryüzünde.

Akşam karıkoca birbirleriyle sohbet ettiler. Lyuba, çocukları olabileceğini ve bunu önceden düşünmek gerektiğini söylüyordu. Nikita atölyede fazla mesai yapıp çocuk mobilyasına başlama sözü verdi: Küçük bir masa, bir sandalye ve bir sallanan beşik.

"Devrim sonsuza dek bizimle artık, şimdi çocuk yapmak iyidir," dedi Nikita. "Çocuklar bir daha asla mutsuz olmayacaklar!"

"Senin için söylemesi kolay, doğuracak olan benim!" dedi Lyuba gücenik bir sesle.

"Canın acıyacak mı?" diye sordu Nikita. "O zaman doğurma daha iyi, eziyet çekme..."

"Hayır, dayanabilirim sanıyorum!" diye kabullendi Lyuba.

Akşamın alacakaranlığında yataklarını serdi, uyurken sıkışmamaları için yatağın ayak kısmına iki sandalye dayadı, yatağa da enlemesine yatılmasını buyurdu. Nikita gösterilen yere yattı, sustu ve gece geç saat yatakta ağladı. Lyuba ise uzun süre uyanık kaldı ve onun gözyaşlarını duydu, Nikita'nın uyuyan yüzünü çarşafın ucuyla dikkatlice sildi, sabah uyandığında geceki kederini anımsamıyordu.

O günden sonra ortak hayatları kendi zamanına göre yürüdü

gitti. Lyuba hastanedeki insanları iyileştiriyor, Nikita ise köylü mobilyası yapıyordu. Boş saatlerinde ve pazar günleri, Lyuba kendisinden böyle bir şey istemese de avluda ve evde çalışıyordu; bu evin kimin evi olduğundan Lyuba kendisi de emin değildi şimdi pek. Eskiden annesine aitti, sonra mülkiyeti devlete geçmişti, ama devlet de unutmuştu evi – bir kişi bile gelip de sağlam mı değil mi bakmamış ve kira parası almamıştı. Nikita bunu önemsemiyordu. Babasının yakınları aracılığıyla bakır yeşili boya bulmuş ve bahar havası yerleşir yerleşmez çatıyla tahta panjurları tekrardan boyamıştı. Aynı çalışkanlıkla avludaki viran ambarı da yavaş yavaş onarmış, kapıları ve bahçe duvarını düzeltmişti, eskisi çöktüğü için yeni bir mahzen kazmıştı.

Potudan nehri çözülmüştü bile. Nikita iki kez kıyısına gitmiş, akan suyuna bakmış, Lyuba kendisine katlanabildiği sürece boğulmamaya karar vermişti, katlanamaz olduğunda ise ölmeye fırsatı olurdu nasılsa – nehrin donmasına çok vardı henüz. Avludaki ev işlerini genellikle yavaş yavaş yapıyordu Nikita, odada oturup da boş yere Lyuba'nın canını sıkmamak için. Bütün işleri bitirdiğinde ise gömleğinin eteğine eski mahzenden kil doldurup daireye getiriyordu. Yere oturup kilden insan heykelcikleri, eşi benzeri ve amacı olmayan çeşitli nesneler yapıyordu. Yaptığı şeyler ölü icatlardı yalnızca: içinden bir hayvan kafası çıkmış bir dağ ya da kocaman bir ağaç kökü mesela – üstelik sıradan gibi duran kök öyle karmaşık, geçilmez, bir sürgünü diğerine yapışmış, kendi kendisini kemiren ve kendine eziyet çektiren bir şeye dönüşüyordu ki, bu kökü uzun zaman seyretmekten insanın uykusu gelirdi. Nikita kil çalışması sırasında farkında olmadan mesut mesut gülümsüyordu, Lyuba ise yerde, yanı başında oturuyor, çamaşır yamıyor, bir zamanlar duyduğu şarkıları mırıldanıyor, işinin arasında bir eliyle de Nikita'ya şefkat gösteriyordu – kâh kafasını okşuyor, kâh koltukaltını gıdıklıyordu. Nikita bu saatleri sıkışan ürkek bir yürekle yaşıyor, daha büyük ve güçlü bir şeye ihtiyacı var mı, yoksa hayat aslında–şimdi kendisininkinin olduğu gibi– ufak bir şey mi-

dir, bilemiyordu. Fakat Lyuba ona yorgun, sabırlı bir iyilikle dolu gözleriyle bakıyordu, iyilik ve mutluluk ağır bir işe dönüşmüştü sanki kendisi için. O zaman Nikita oyuncaklarını sıkıyor, tekrar kile dönüştürüyor, karısına, çay suyu için ocağı yakmasının ya da bir iş için bir yere uğramasının gerekip gerekmediğini soruyordu.

"Gerekmiyor," diyerek gülümsüyordu Lyuba. "Ben kendim yaparım hepsini..."

Ve Nikita hayatın belki de baş edemeyeceği kadar büyük olduğunu, sırf kendi çırpınan kalbinde yoğunlaşmadığını anlıyordu – çok daha ilginç, güçlü ve kıymetliydi hayat, kendisi için ulaşılmaz olan başka bir insanda. Bir gün Nikita kovayı aldı ve suyu sokak havuzlarınınkinden daha temiz şehir kuyusundan su getirmek üzere yola koyuldu. Hiçbir işle acısını boğmayı başaramıyor ve yaklaşan geceden korkuyordu çocukluğundaki gibi. Su dolu kovasıyla babasına uğradı ve yanında misafir gibi oturdu.

"Düğün yaptınız mı bakalım?" diye sordu baba. "Gizlice, Sovyet usulü mü hallettiniz?.."

"Yaparız daha," diye söz verdi oğul. "Gel seninle küçük bir masa, bir sandalye ve sallanan beşik yapalım – yarın ustayla konuşuver, malzeme versinler... Çocuklarımız olabilir çünkü..."

"Tamam, konuşurum," diyerek razı oldu baba. "Ama hemen çocuk sahibi olmamanız gerek: Daha vakti değil ki..."

Bir hafta sonra Nikita bütün gerekli çocuk mobilyasını yapmıştı; her akşam fazla mesaiye kalıyor ve özene bezene çalışıyordu. Babası da her bir eşyayı tertemiz işleyip boyamıştı.

Lyuba çocuk eşyalarını özel bir köşeye yerleştirdi, gelecek çocuğun masasını iki saksı çiçeğiyle süsledi ve sandalyenin arkalığına yeni dikilmiş bir havlu koydu. Kendisine ve meçhul çocuklarına sadakati için Nikita'ya sarıldı, boynunu öptü, göğsüne yaslandı ve kendisini seven insanın yakınında, başka hiçbir şey yapamayacağını bilerek uzun uzun ısındı. Nikita ise ellerini indirip kalbini gizleyerek sessizce onun karşısında durdu, çünkü çaresiz olduğu halde güçlüymüş gibi görünmek istemiyordu.

O gece Nikita uykusunu erken aldı, gece yarısından biraz sonra uyanıverdi. Uzun süre sessizlik içinde yattı ve şehir saatinin çalışını dinledi – on iki buçuk, bir, bir buçuk: üç kere birer vuruş. Derken gökyüzünde, pencerenin ardında bulanık bir kıpırtı başladı – henüz şafak değil, karanlığın hareketi sadece, boş alanın yavaşça belirginleşmesi; odadaki tüm eşyalar ve yeni çocuk mobilyaları seçiliyordu, fakat geçirilen karanlık gecenin ardından zavallı ve yorgun görünüyorlardı, yardıma çağırır gibiydiler. Lyuba yorganın altında kıpırdanıp içini çekti: Belki o da uyumuyordu. Her ihtimale karşın Nikita taş kesildi ve kulak verdi. Ne var ki Lyuba bir daha kıpırdanmadı, yine düzenli nefes alıp veriyordu; Lyuba'nın, yanında canlı, ruhu için gerekli, ve uykusunda onu, kocasını unutmuş bir halde yatışından hoşlanıyordu Nikita. Lyuba sağlam ve mutlu olsun yeterdi, Nikita'nın yaşamak için tek ihtiyacı onun varlığının bilincinde olmaktı. Sevgili, yakın insanın uykusuyla avunarak, huzur içinde sızacaktı, ama sonra tekrar gözlerini açtı.

Lyuba dikkatlice, neredeyse hiç işittirmeden ağlıyordu. Kafasını yorganın altına sokmuştu, orada tek başına azap çekiyor, ses çıkarmadan, ölsün diye acısını sıkıştırıyordu. Nikita yüzünü Lyuba'ya döndü ve onun yorganın altında acıklı bir şekilde kıvrıldığını, sık sık nefes aldığını ve ezildiğini gördü. Nikita susuyordu. Her acı avutulamaz; bazı acılar vardır ki ancak yüreğin, uzun bir unutkanlık ya da gündelik kaygıların dalgınlığında tükenmesiyle biter.

Şafakta Lyuba sessizleşti. Nikita biraz bekledi, sonra yorganın ucunu kaldırdı ve karısının yüzüne baktı. Sakince uyuyordu, sıcak, uslu, gözleri kurumuş...

Nikita kalktı, gürültü etmeden giyindi ve dışarı çıktı. Cılız bir sabah başlıyordu yeryüzünde, bir dilenci dolu torbasıyla sokağın ortasından geçiyordu. Nikita bir yere gitmiş olmak için bu adamın peşinden gitti. Dilenci şehrin dışına çıktı ve büyük yoldan Kantemirovka kasabasına yöneldi; orada ezelden beri büyük pazarlar kurulurdu, halkı varlıklıydı; gerçi dilenciler orada pek sadaka bulamaz, karınlarını uzak fukara köylerinde doyurmak zorunda ka-

lırlardı, ama buna karşın Kantemirovka şenlikli, eğlenceli yerdi, pazarda insan kalabalığını gözlemleyerek yaşamak mümkündü, ruhun biraz olsun şenlensin istersen.

Dilenci ve Nikita Kantmirovka'ya öğleye doğru vardılar. Şehrin girişinde dilenci bir arkın içine oturdu, torbasını açtı ve Nikita ile birlikte atıştırmaya koyuldu, şehre varınca farklı yönlere dağıldılar, çünkü dilencinin kendi planları vardı, Nikita'nın ise yoktu. Nikita pazara geldi, kapalı bir tezgâhın arkasındaki gölgeliğe oturdu ve Lyuba'yı, hayat kaygılarını ve kendisini düşünmeyi bıraktı.

Pazar bekçisi bu pazarda tam yirmi beş yıldır yaşıyordu ve bütün bu yıllar boyunca semiz, çocuksuz ihtiyar karısıyla bol keseden beslenmişti. Tüccarlarla kooperatif mağazaları et fazlalarını, işe yaramaz artıkları verir, maliyet fiyatına dikiş malzemesi, ayrıca ip, sabun ve benzeri ev ihtiyaçlarını satarlardı ona her zaman. Kendisi de uzun zamandır boş, defolu kutu satıyordu ufak ufak, tasarruf sandığında para biriktiriyordu. Görevi icabı bütün pazaryerinin çöpünü süpürmesi, et tezgâhlarındaki kanı yıkaması, umumi ayakyolunu temizlemesi, geceleri ise ticari büfeleri ve binaları beklemesi gerekiyordu. Oysaki o geceleri sıcak gocuğu içinde pazaryerini turlamakla yetiniyor, kirli işleri ise oralarda geceleyen daltabanlara ve dilencilere devrediyordu; karısı hemen hemen her zaman evvelki günün et çorbasının artıklarını çöplüğe dökerdi, öyle ki bekçi ne zaman istese yoksul birini ayakyolu temizliği karşılığında doyurabilirdi.

Karısı hep kirli işleri yapmamasını öğütlerdi ona; sakalı apak olmuştu – o artık bir bekçi değil, gözcü sayılırdı.

Ama bir serseriyi ya da dilenciyi hazır aş uğruna ebediyen çalışmaya alıştırabilir misin hiç: Bir kere çalışır, ne verilirse yer, biraz daha ister, sonra tekrar kaybolur gider.

Son zamanlarda birkaç gece üst üste aynı adamı kovalıyordu bekçi pazardan. Uyurken itelediğinde beriki kalkıyor, hiçbir yanıt

vermeden gidiyor, sonra tekrar uzak bir tezgâhın arkasında bir yerlere yatıyor ya da oturuyordu. Bir keresinde bekçi bütün gece bu barınaksız insanı avlamayla uğraştı; bu yabancı, yorgun varlığa eziyet etmek, onu haklamak arzusundan kanı kaynamıştı... İki kez sopa fırlattı ona, kafasına denk getirdi, fakat serseri şafakta yine de becerdi saklanmayı – herhalde pazar meydanını hepten terk etmişti. Oysa bekçi sabaha tekrar buldu onu – ayakyolunun arkasındaki pislik çukurunun kapağının üzerinde uyuyordu. Bekçi uyuyan adama seslendi, beriki gözlerini açtı, ama herhangi bir yanıt vermeden baktı ve umursamadan tekrar uykuya daldı. Bekçi karşısında bir dilsiz olduğunu düşündü. Sopasının ucuyla uyuklayanın karnını dürttü ve eliyle peşinden gelmesini işaret etti.

Devlete ait düzenli dairesinde (bir mutfak ve odadan oluşuyordu bu daire) bekçi dilsize, içinde yağ parçacıkları yüzen bir kâse soğuk lahana çorbası yedirdi, yemekten sonra ise sofadaki süpürgeyi, küreği, kazağıyı, kireç kovasını alıp umumi alanı tertemiz etmesini buyurdu. Dilsiz, bekçiye sisli gözlerle baktı: Bir de sağır olmalıydı... Ama hayır, düşük ihtimal – dilsiz, bekçinin sözüne uyup sofadan bütün gerekli gereç ve malzemeleri aldı, bu da demektir ki duyuyordu.

Nikita özenle çalıştı, bekçi sonradan gelip nasıl bir iş çıkardığını kontrol etti; başlangıç için fena sayılmazdı, bu yüzden bekçi Nikita'yı at ahırına götürüp ona gübre toplama ve el arabasıyla çıkarma sorumluluğunu verdi.

Evine gelen bekçi, karısına akşam ve öğle yemeklerinin artıklarını çöpe dökmemesini, ayrı bir kabın içine dolduruvermesini emretti: Dilsiz adam yiyecekti.

"Yakında bir de konuk odasında yatırmamı emretmeyesin?" diye sordu ev sahibesi.

"Ona gerek yok!" dedi ev sahibi. "Dışarıda geçirir geceyi: Sağır değil ya, yattığı yerden hırsızları dinleyiversin, bir şey işitirse koşar bana söyler... Bir çuval bezi ver ona, kendisine bir yer bulur serer..."

Nikita, kasaba pazarında uzun zaman yaşadı. Konuşma alışkanlığını yitirdikten sonra daha az düşünür, anımsar, azap çeker olmuştu. Arada bir yüreğinde bir ağırlık duyuyor, ama düşüncelere dalmadan atlatıyor ve acı duygusu, içinde ağır ağır bitkin düşüp siliniyordu. Pazarda yaşamaya alışmıştı artık, ahalinin kalabalığı, gürültüler, günlük olaylar kendisine ilişkin hafızasından, yiyecek, dinlence, babasını görme arzusu gibi kaygılarından koparıyordu onu. Devamlı çalışıyordu; geceleri bile, sessizleşen pazarın ortasındaki boş bir sandığın içinde uyurken, bekçi-gözcü onun yanına uğruyor, bir yandan kestirirken bir yandan da dinlemesini, ölü gibi uyumamasını emrediyordu. "Ne olur ne olmaz," diyordu bekçi, "geçenlerde dolandırıcılar iki tezgâhı söküp götürdüler işte, bir pud* balı ekmeksiz yediler..." Şafakta ise Nikita çalışmaya başlamış oluyordu, zira ahali doluşmadan pazarı temizlemeliydi; gündüzleri yemek yemeye vakti yoktu, gübreyi kaldırıp ortak at arabasına yüklemesi, çöp ve pislikler için yeni bir çukur kazması gerekiyor, bekçinin satıcılardan bedavaya alıp tahtalarını köylülere sattığı eski sandıkları söküyordu – bilemedin başka bir iş çıkıyordu.

Yaz ortası Nikita'yı köy tüketici birliğinin pazardaki bayiinden ecza malzemesi çaldığı şüphesiyle hapse attılar, fakat soruşturma lehinde sonuçlandı, çünkü bitkin düşmüş dilsiz adam suçlama karşısında fazlasıyla kayıtsızdı. Sorgu yargıcı, Nikita'nın karakterinde ve pazardaki mütevazı bekçi yardımcılığı işinde hayata karşı en ufak bir açgözlülük belirtisi, zevk ve sefaya en ufak bir eğilim görememişti – hapiste bile verilen yiyeceği bitirmiyordu. Sorgu yargıcı bu adamın kişisel ve toplumsal malların değerini bilmediğini anlamıştı, dosyasında da açık deliller bulunmuyordu. "Hapishaneyi böyle bir insanla kirletmenin lüzumu yok!" diye karar verdi yargıç.

Nikita hapishanede sadece beş gün kaldı, oradan da yine pazara geldi. Bekçi-gözcü o yokken çalışmaktan perişan olmuştu, bu

* 1 pud = 16,3 kg. –ç.*n.*

yüzden dilsiz tekrar pazar tezgâhlarının önünde belirince sevindi. İhtiyar onu dairesine çağırdı, taze, sıcak lahana çorbası içirdi, böylelikle kendi ev düzenine ve tutumluluğuna ihanet etmiş oluyordu. "Bir kere yiyiversin, iflas etmeyiz!" diye avuttu kendi kendisini bekçi. "Nasılsa sonra yeniden eski soğuk yemek düzenine geçer, bir şeyler arttıkça yer!"

"Git bakkal tezgâhlarının çöpünü kaldır," diye emretti bekçi Nikita'ya evinin çorbasını yedirdikten sonra.

Nikita alışkın olduğu işe döndü. Artık kendisini pek az hissediyor ve pek az şey düşünüyordu – ancak kazara zihninde beliren şeyleri. Sonbahara doğru kendinin neyin nesi olduğunu büsbütün unutacaktı muhtemelen ve etrafında dünyanın hareketini görecek ama olan biten hakkında bir fikre sahip olmayacaktı; bütün insanlar bu adamın yeryüzünde yaşayıp gittiğini zannetse de, gerçekte o yalnızca bilinçsiz halde, fakir aklıyla burada bulunacak, hissiz varolacaktı, sıcak bir evdeymiş gibi, ölümcül acılardan saklanmış...

Hapishaneden çıktıktan kısa süre sonra, gecelerin uzamaya başladığı yaz arifesinde Nikita bir akşam kurallar gereği ayakyolunun kapısını kilitlemeye davranmıştı ki oradan bir ses geldi:

"Bekle delikanlı, kilitleme!.. Yoksa buradan da mı servet çalanlar var?"

Nikita adamı bekledi. Yapının içinden koltuğunun altında boş çuvalıyla babası çıktı.

"Merhaba, Nikit!" dedi baba ve birden hazin hazin ağlamaya başladı, gözyaşlarından utanarak, var olduklarını kabul etmemek için hiçbir şeyle silmeden onları. "Senin çoktan öldüğünü sanmıştık... Demek sağlamsın ha?"

Nikita, zayıflamış, çökmüş babasına sarıldı – hissetme alışkanlığını yitiren yüreği kıpırdanmıştı.

Birlikte ıssız pazaryerine gittiler ve iki tezgâh arasındaki boş bir yere sığındılar.

"Yarma almaya gelmiştim, buranınki ucuz," diye açıkladı baba. "Ama görüyorsun ya gecikmişim, pazar dağılmış bile... Artık

geceyi burada geçiririm, yarın alır öyle giderim... Ya senin burada işin ne?"

Nikita babasını yanıtlamak istedi ama boğazı kurumuştu ve nasıl konuşması gerektiğini anımsamıyordu. O zaman öksürdü ve fısıldadı:

"İyiyim ben. Lyuba hayatta mı?"

"Nehre atladı," dedi baba. "Ama balıkçılar hemen görmüşler onu, çıkarmışlar, ayıltmışlar. Hastanede yattı. İyileşti."

"Şimdi hayatta mı peki?" diye sordu Nikita sessizce.

"Evet ya, henüz ölmüş değil," dedi baba. "Boğazından kan geliyor sık sık: Herhalde boğulurken soğuk almış. Kötü bir zaman seçmiş – havalar bozulmuştu bir ara, su soğuktu..."

Babası cebinden ekmek çıkardı, yarısını oğluna verdi, akşam yemeği niyetine çiğnediler biraz. Nikita susuyordu, baba yere çuvalını serdi ve yatmaya hazırlandı.

"Senin yerin var mı?" diye sordu. "Yoksa çuvalın üstüne yat, ben yerde de yatarım, soğuk almam, yaşlıyım ben..."

"Lyuba neden nehre atlamış peki?" diye fısıldadı Nikita.

"Boğazın mı ağrıyor senin ne?" diye sordu baba. "Geçer!.. Senin için çok yandı, seni çok özledi de ondan... Bir ay boyunca Potudan kıyısında, bir aşağı bir yukarı, yüz verst ötelere kadar yürüdü durdu. Boğulduğunu ve karaya vuracağını düşünüyordu, görmek istiyordu seni. Sense meğer burada yaşarmışsın. Kötü olmuş..."

Nikita Lyuba'yı düşündü, yüreği tekrar acı ve güçle doldu.

"Sen burada yalnız gecele, baba," dedi. "Ben gidip bir Lyuba'ya bakayım."

"Git," diye onayladı baba. "Tam yürüme zamanı şimdi, hava serin. Ben de yarın gelirim, o zaman konuşuruz..."

Kasabadan çıkan Nikita insansız ilçe yolundan koştu. Yorulduğunda bir süre yürüyüş adımına geçiyor, sonra tekrar özgür, hafif havada karanlık tarlalardan koşuyordu.

Gece geç vakit Nikita Lyuba'nın penceresini tıklattı ve bir za-

manlar yeşile boyadığı tahta panjurlara dokundu – şimdi, gecenin karanlığında lacivert görünüyorlardı. Yüzünü pencere camına dayadı. Yataktan kayan beyaz çarşaf odaya hafif bir ışık yaymaktaydı ve Nikita babasıyla birlikte yaptıkları çocuk mobilyalarını gördü – sapasağlam duruyorlardı. O zaman Nikita pencere çerçevesine daha sertçe vurdu. Fakat Lyuba yine yanıt vermedi, onu görüp tanımak üzere pencereye yanaşmadı.

Nikita bahçe kapısından atladı, sofaya, sonra odaya girdi – kapılar kilitli değildi: Burada yaşayan kişi mülkünü hırsızlardan koruma zahmetine girmiyordu.

Lyuba yatakta uyuyordu, başını yorganın içine sokmuş.

"Lyuba!" diye seslendi Nikita sessizce.

"Ne?" dedi Lyuba yorganın altından.

Uyumuyordu. Belki de korku ve hastalık içinde tek başına yatıyordu ya da pencere tıkırtısını ve Nikita'nın sesini rüya sanmıştı.

Nikita yatağın kıyısına ilişti.

"Lyuba, ben geldim!" dedi.

Lyuba yorganı yüzünden çekti.

"Çabuk yanıma gel!" dedi eski yumuşak sesiyle ve ellerini Nikita'ya uzattı.

Bütün bunların hemencecik yok olmasından korkuyordu; Nikita'nın ellerini yakaladı, onu kendisine çekti.

Nikita Lyuba'yı, sevdiği bir insanı kendi muhtaç ruhunun içine sığdırmaya çalışan o güçle kucakladı; fakat kısa süre sonra kendine geldi ve utandı.

"Canın acımadı ya?" diye sordu Nikita.

"Hayır! Acı duymuyorum," diye yanıtladı Lyuba.

Nikita onu bütünüyle arzuluyordu, o avunsun istiyordu çünkü – ve içi acımasız, zavallı bir güçle doldu. Ne var ki Lyuba'yla yakın sevgisi, Nikita'ya her zaman bildiğinden daha büyük bir sevinç vermemişti – yüreğinin artık bütün bedenine hükmettiğini ve kanını yoksul ama gerekli bir zevkle paylaştığını hissetmişti yalnızca.

Lyuba Nikita'dan rica etti – ocağı yakabilir miydi, ne de olsa dışarısı daha uzun süre karanlık olacaktı. Işık aydınlatsındı odayı, hem artık uyumak da istemiyordu, şafağı bekleyecek ve Nikita'yı seyredecekti.

Gel gör ki sofada odun kalmadığı anlaşıldı. Bu yüzden Nikita avludaki ambardan iki tahta söktü, onları parça ve yongalara ayırıp demir ocağı yaktı. Ateş güçlendiğinde Nikita ocağın kapıcığını açtı ki ışık dışarı vursun. Lyuba yataktan çıktı ve yere, Nikita'nın karşısına oturdu, aydınlıktı orası.

"Fena değilsin ya şimdi, benimle yaşamak zoruna gitmez, değil mi?" diye sordu.

"Hayır, fena değilim," diye yanıtladı Nikita. "Seninle mutlu olmaya alıştım artık."

"İyice yaksana ocağı, üşüdüm ben," dedi Lyuba.

Yıpranmış geceliği vardı üzerinde bir tek ve zayıflayan bedeni geç saatlerin serin loşluğunda üşümüştü.

~

ÇÖP RÜZGÂRI

Leipzig davası tanığı, Hitler toplama kampı mahpusu, Almanyalı işsiz, yoldaş Tsahov'a ithaf edilmiştir.

~

Bırakın da deliliğimi benim
Aklımı alanları getirin.

Binbir Gece Masalları

DÜNYANIN üzerinde sabah kızıllığı gezindi ve pırıl pırıl yeni bir gün, 16 Temmuz 1933 günü başladı. Gelgelelim sabah on bire doğru bu gün, enerji fazlalığının etkisiyle –sıcaktan, toz tüten toprağın boşluğu bulandıran viranlığından, ısıtıcı ışığın uyandırdığı her canlı nefesin çürüyüşünden ötürü– eskiyi verdi ve yaz günü, huzursuz, ağır, gözlere zarar bir hal aldı.

Işık büyük, sıcak pencereden içeri sızıyor ve demir bir karyolada, üzerinde adi çamaşırlar, rüya hareketlerinin heyecanı içinde yapayalnız uyuyan adamı aydınlatıyordu. Uyuyan adam yaşlı değildi, fakat alelade yüzü, yaşamını idame ettirme gayretinden epeydir grileşmişti ve bitimsiz, yorgun bir çaresizlik ifadesi, bedeninin yüzeydeki bir parçası gibi, kemik sertliğiyle duruyordu suratında.

Günlerden pazardı. Dairenin diğer odasından Zelda adındaki esmer karısı çıktı uyuyan adamın, Rus Asyası'ndan bir Ortadoğulu. Ürkek bir özenle kocasının üstüne yorganını örttü ve uyandırdı onu:

"Kalk Albert. Gün başladı, bir şeyler bulacağım..."

Albert gözlerini açtı –önce birini, sonra diğerini– ve dünyadaki her şeyi öyle belirsiz, öyle yabancı gördü ki, büzüştü, yüreği kıpırdandı ve kâbusunda annesinin kaybolduğunu hisseden, ayaklanıp düşmanca üzerine yürüyen bulanık nesneler karşısında gözlerini kısan bir çocuk gibi ağlayıverdi... Zelda Albert'in yüzünü okşadı, Albert sakinleşti, gözleri durdu – temiz, alabildiğine solgun, kör gibi kıpırtısız bakan gözleri. Var olduğunu ve yaşamaya devam etmesi gerektiğini hemen anımsayamadı, vücudunun ağırlığını ve duyumsanışını unutmuştu. Bir zamanlar tombul ve sevimli bir varlık olan, açlıktan sararmış Afgan kadını Zelda daha da eğildi üzerine.

"Kalk Albert... İki patatesim ve balık yağım var."

Albert Lichtenberg, karısının bir hayvana dönüşmüş olduğunu gördü hırsla: Yanaklarındaki ayva tüyleri yün gibi olmuştu, gözleri kudurmuş gibi parlıyordu ve ağzı açgözlülük ve şehvet tükürükleriyle doluydu; bir ölünün delilik nidalarını savuruyordu yüzüne. Albert ona bağırdı, onu yanından kovdu. Üzerini giyinirken Zelda'nın yere yatmış ağladığını görüyordu; bacağı açılmıştı – hayvansı pasaklılığı yüzünden oluşmuş yabani su kabarcıklarıyla kaplıydı bacak, yalamıyordu bile onları, hiç değilse organlarına özen gösteren maymundan da beterdi.

Albert asasını aldı ve gitmek istedi: Düşünceleri kararmıştı, eskiden kadın olan bu varlık gençliğini emip bitirmişti, yoksulluğu, işsizliği, iktidarsızlığı için başının etini yiyor, geceleri çırılçıplak üzerine oturuyordu. Artık o bir hayvan, bilinci çıldırmış bir pislikti, kendisi ise mezara kadar, ebediyen bir insan, bir uzay fizikçisi olarak kalacaktı; açlık midesini ta kalbine değin paralasa bile boğazından yukarı çıkamayacak ve hayat, kafasının mağarasında gizlenecekti.

Albert asasıyla Zelda'ya vurdu ve sokağa, güney Almanya taşrasına çıktı. Roma inancının çanları çalıyordu sokakta; gözleri İsa sevgisinin yaşlarından ziyade aşk bezlerinin nemiyle dolu, beyaz,

mutlu genç kızlar çıkmaktaydı küçük kiliseden.

Albert güneşe baktı ve uzaktaki bir insana gülümser gibi gülümsedi ona. Hayır, güneş değildi, tüm dünyayı aydınlatan bu enerji kaynağı değildi insanoğlunun sonunu getirecek olan yeryüzünde – ne de kuyrukluyıldızlar ve kara göktaşları: Onlar böylesi küçük bir hareket için fazlasıyla büyüktü. İnsanlar kendi kendilerine azap çektireceklerdi, perişan olacaklardı ve en iyiler savaşarak ölürken, en kötüler hayvana dönüşecekti.

Katolik manastırının önündeki basamaklara Romalı bir din adamı çıktı; coşkulu, terden ıslak ve kıpkırmızıydı – insanın işeme organına benzer bir tanrı elçisi. Sonra kiliseden yaşlı kadınlar çıktı, bir zaman içlerinde kabaran tutkular şimdi irin akıtıyordu; karınlarında, o mezarsı karanlıkta, aşk ve annelik kalıntıları çürümekteydi. Din adamı basamaklardan sıcak meydanı kutsadı ve kilise avlusundaki dairesinin serinliğine çekildi.

Kulenin küçük çanları, söylenen duaları manastırın gotik, ıstıraplı doruğundan, güneşin yakıcı sıcağıyla dumanlanmış, bulanık gökyüzüne yükselterek çalmayı sürdürüyordu. Ebedi çanlar da, gazete ve kitaplarda yazılan, gece kahvelerinde müzikle söylenen şeyin aynını söylüyorlardı: "Azap çek – azap çek – azap çek!"

Fakat Albert Lichtenberg yirmi yıldır duymaktaydı dünyaya yayılmış bu tekdüze "Azap çek!" sesini ve azaba, yavaşlamaya, hayatın imhasına davet giderek güçleniyordu – sadece yürek günahsızca çarpmaktaydı, her şeyden habersiz, masum ve açık.

Albert şehirde bir yerde, sıcak sellerinin ortasına oturdu; gün, bir ayrıntı gibi titiz, devlet idamı gibi katı, meçhul birinin merhametini bekler gibi sabırsızlıkla sürmekteydi üzerinde. Lichtenberg önündeki ağaca dokundu. Onunla aynı azabı çekerek bu tozlu, manevi varoluşta serin bir rüzgâr bekleyen ahşap bitkiyi dikkat ve şefkatle seyre koyuldu.

"Kimsin sen?" diye sordu Lichtenberg.

Dallar ve yapraklar yorgun adama doğru eğildi. Albert dostluğa heveslenen yapayalnız birinin tutku ve gayretiyle yakınındaki

bir dalı tuttu – bu duygu karşısında yeryüzündeki tüm kutlu sevgi anlamsızlaşır. Ağaçtan ölü kelebekler döküldü, canlı bir güve kuru boşluğa uçtu.

Lichtenberg elindeki asayı sıktı; katı bilincinde öfke, yoluna devam etti, kemiği yarıp çıkan kıllar gibi kafasının içinde ayaklanan düşünceleri hissetti. Tüten perişan havada şehir meydanını gördü. Büyük Katolik katedrali uykulu bir binyıl gibi, taşa dönüşmüş bir acı gibi pürdikkat ve sözsüz dikilmekte, kendini inşa edenlerin mezarlarına yaslanmaktaydı. Aşağıda çöp birikiyordu: Yüz kadar nasyonal-sosyalist, dünya görüşlerini açığa vuran iş giysileri içinde, bir Adolf Hitler anıtı monte ediyorlardı. Essen'de kaliteli bronzdan yapılmış bu anıt hazır vaziyette kamyonla getirilmişti. Üzerinde vinç bulunan diğer bir kamyon anıtı aşağı indirdi, dört yük arabası da bu esnada içlerinde tropik bitkiler olan deniz mavisi kutular getirdiler. Nasyonal-sosyalistler giysilerine acımadan çalışıyorlardı; çamaşırları ter içindeydi, kemikleri aşınıyordu, ama neyse ki yeterince giysileri de sucukları da vardı, çünkü o an milyonlarca makine ve asık çehreli insan, metalin ve insan kemiklerinin sürtünmesiyle tek bir insanın ve yardımcılarının şanına hizmet için çırpınıyordu Almanya'da.

Şehrin merkezî caddesinden bir kalabalık çıktı yekvücut; birkaç bin kişi, karınlarının derinliklerinden doğan bir şarkı söylemekteydi hep birlikte – Lichtenberg yemek borusunun bassosunu ve titreyen bağırsakların tenorunu açık seçik işitiyordu. Kalabalık, anıta yaklaştı; insanların yüzlerinde mutluluk geziniyordu: Güç ve anlamsızlığın zevkiyle ışıldıyorlardı, niceliklerinin karanlık kudreti sayesinde yemek ve gece huzuru bahşedilecekti her birine. Anıta yanaştılar; kalabalığın öncüleri, bronzdan yapılma insanı selamladı koro halinde, sonra çalışanlara yardıma giriştiler ve çöpler bir afet gücüyle yükseldi, öyle ki Lichtenberg ruhunun bile kepeklendiğini hissetti. Başka binler ve milyonlar da şimdi yalnızca varlıklarıyla, kadim yurtlarının ve çağdaş insanlığın kurtarıcısına sevgilerini ifade etmek için ihtiyar, çetin toprağını çiğniyorlardı

Almanya'nın. Milyonlar hiç çalışmadan, yalnızca selama durabilirlerdi artık; onların da haricinde öyle sürüler ve kabileler vardı ki, kalem odalarında, oturdukları yerden, kendileri sessiz ve isimsiz kalarak, yazıyla, şekille, müzikle, fikirle, psikolojiyle kahraman-kurtarıcının saltanatını doğruluyorlardı. Selamlayanlar da, sessizler de kara ekmeği hak edecek kadar bile çalışmıyor, buna rağmen yağ yiyor, üzüm şarabı içiyor, sadık birer eş besliyorlardı. Üstüne üstlük, Almanya'da hükümetin şanını ve ona sadakati koruyan silahlı ordular yürüyordu – bu dilsiz, pürdikkat insanlar her gün jambonla besleniyorlardı; hükümet kahramanlara yaraşan bekârlık ruhunu destekliyor, ama Yahudi kadınlarından frengi kapmasınlar diye de kılıf sağlıyordu kendilerine (bilinçli Alman kadınları frengi olmaz, vücutlarının kusursuz irsi yapısı sayesinde kötü koku bile yaymazlardı).

Lichtenberg de çalışmıyordu – ıstırap çekiyordu. Gördüğü bütün insan kitleleri ya açlık ve delilikten ölüyor ya da devlet muhafaza güçlerine katılıp yürüyorlardı. Kimdi onları doyuran, giydiren, iktidar ve avarelik lüksüyle donatan?.. Proletarya nerede yaşıyordu? Yoksa çalışmaktan ve görünmezlikten yorulmuş da ölmüş müydü? Kimdi, yoksul, kudretli ve suskun, bu dünyayı geçindiren, kendini idollerle çevreleyerek, yaratıcılıktan değil, dehşet ve kudurmuş sevinçten tükenen?

Albert Lichtenberg eski Katolik meydanının ortasında bitap halde dikiliyor, bu hayali krallıkta şaşkınlık içinde etrafına bakınıyordu; varlığını güçlükle duyumsuyor, kendisine dair en ufak şeyi anımsamak için çaba harcıyor, çoğunlukla da büsbütün unutuyordu kendisini; belki acı çeken bilinciydi, içindeki hayatı, hiç değilse mutsuz hafızasızlığında korunsun diye söndüren!..

Her tür düşünceye yabancı, bir ölü gibi umarsız, kamyonun radyatörüne yanaştı Lichtenberg. Demir titrek bir sıcaklık yayıyordu; binlerce insan metale dönüşmüş, dinleniyordu motorun içinde, artık ne sosyalizm istiyorlardı, ne de hakikat, ucuz benzinle beslenip gidiyorlardı. Lichtenberg ölüp giden kardeşliğin üzeri-

ne eğilir gibi, makineye eğildi; radyatörün aralıklarından mekanizmanın mezar karanlığını gördü, insanlık onun girintilerinde yolunu kaybetmiş ve can vermişti. Boş fabrikaların arasında dilsiz işçiler dikiliyordu tek tük; her birinin payına on devlet muhafızı düşüyordu ve her işçi, egemen emniyet gücünü beslemek, avutmak ve silahlandırmak için günde yüz at gücü sarf ediyordu. Bir sefil emekçi, on muzaffer beyefendiyi geçindiriyordu, ne var ki bu on beyefendi sevinmiyor, yoksullara ve yalnızlara doğrulttukları silahlarını ellerinde sıkarak huzursuz yaşıyorlardı.

Otomobilin radyatörünün üstünde altın işlemeli kumaştan bir şerit asılıydı, siyah harflerle şöyle yazıyordu üzerinde: "Almanların bilge, mert, yüce önderi Adolf'a hürmet edin! Hitler'e ebediyen şan olsun!" Yazının her iki tarafında, bir böceğin ayak izlerine benzeyen gamalı haç işaretleri vardı.

"Muhteşem on dokuzuncu yüzyıl, yanıldın!" dedi Lichtenberg tozlu havaya ve düşüncesi, fiziksel güce dönüşerek durdu birdenbire. Ağır asasını kaldırıp makinenin göğsüne, radyatöre vurdu, peteklerini ezesiye. Nasyonal şoför sessizce direksiyondan ayrıldı ve zayıf fizikçinin gövdesini sıkıp, kafasını aynı radyatöre eşit güçle vurdu. Lichtenberg yerdeki çerçöpün içine düştü ve orada hissiz vaziyette yattı; acı değildi hissettiği artık – zaten somut bir beden ve ben olarak duyamıyordu kendisini pek, kafasını ise demir darbelerden çok, çöp gerçekliği ağrıtıyordu...

Gün hafif, beyaz bir ışıkla parlıyordu üzerinde, gözlerini kırpmadan bakıyordu ona; toz dolu göz çukurlarından yaşlar süzülüyordu gıdıklayıcı kiri yıkamak için. Şoför tepesinde dikiliyordu; ömrü boyunca yediği hayvanlar –inekler, koçlar, koyunlar, balıklar, yengeçler– içinde sindirildikten sonra, yüzünde ve bedeninde kudurganlık ve saklı bir vahşilik ifadesi bırakmışlardı adamın. Lichtenberg ayağa kalktı, asasıyla şoförün hayvansı gövdesini dürttü ve makineden uzaklaştı. Şoför, böylesine ihtiyatsız bir mertlik vakıası karşısında şaşkın, kalakaldı ve Lichtenberg'e ikinci kez vurmayı unuttu.

Güney rüzgârı Fransa, İtalya ve İspanya'dan gündelik çöpleri, şehir kokularını, coşkulu gürültü artıklarını, bir insanın kesiliveren sesini taşıyarak arşınlıyordu meydanı... Lichtenberg yüzünü rüzgâra verdi; uzak bir kadının sızlanışını, kalabalığın mutsuz çığlığını, hızla giden arabaların gıcırtısını, Akdeniz kıyısındaki ıslak çiçeklerin şarkısını duydu. Bu belirsizliğe verdi dikkatini, civardaki suskun telaşın üzerinde feryat eden havanın uzun, muti akışına.

Derken anıtın yanındaki emekçilere yaklaştı. İnsanların işleri bitmek üzereydi. Dökme demir silindirin üzerinde, üstte kafa ile biten, bronzdan yarım bir insan bedeni duruyordu.

Anıtın yüzünde yemeyi ve öpülmeyi seven açgözlü dudaklar vardı, yanakları dünyaya yayılan şanından şişmanlamıştı; paralı heykeltıraş alelade alnına sert bir kırışık kondurmuştu ki, bu yarım bedenin insanlığın kaderini organize etme işine ne sancılarla yoğunlaştığı görülsün ve gergin, kaygılı ruhu açığa çıksın. Heykelin göğsü öne fırlıyor, sanki bir kadının göğsüne uzanıyordu, şişkin dudakları tatlı bir tebessümde donmuştu, tutkuya ve nutka hazır – eğer anıta bedeninin alt yarısı eklenseydi, bu adam genç bir kıza sevgili olabilirdi, lakin salt üst bedeniyle ancak bir ulusa önderlik edebilirdi.

Lichtenberg gülümsedi; hâlâ bir tesellisi vardı – kazara, unutkanlığa kapılıp düşünebiliyordu.

"Muhteşem on dokuzuncu yüzyıl!" dedi yüksek sesle, kendisini çevreleyen boğucu sıcak, makine ve insan havasına; nasyonal-sosyalistler onun anlaşılmaz konuşmasına kulak verdiler: Önderleri bir vakitler düşünce ve sözü bir eşe benzetmişti – düşünce yalnızca, kocaya gösterilen türden bir sadakati öndere gösterirse faydalıdır; ama eğer yarı karanlık gecede çaresizliğin yuvalandığı evlerde, ahlaksızca şüphelere düşerek ve salt kendi üzüntüsüyle zina yaparak tatmin olmayı umuyorsa, o zaman düşünce anlamsızdır, tertipli bir kafa onu yok etmelidir, komünizm ve Versailles antlaşmasının toplamından daha tehlikelidir çünkü. "Büyük yüz-

yıl!" dedi Lichtenberg. "Vaktinin sonunda Adolf Hitler'i yarattın: İnsanlığın yöneticisini, Avrupa'nın kaderinin en derinlerine nüfuz eden hareketin en tutkulu kahramanını!.."

"Doğru! Heil Hitler!" diye bağırdı orada bulunan nasyonal-sosyalist kitle.

"Heil Hitler!.. Asırlarca hüküm süreceksin sen – tüm imparatorluk hanedanlarından güçlüsün: Egemenliğinin sonu gelmeyecek, ona kendin de gülene ya da ölüm seni otların altındaki ortak evimize taşıyana kadar! Ne gam! Senden sonra başkaları gelecek, senden daha sertleri... Makinenin sırtında, matematiğin kasvetli, yoksul kamburunda özgürlüğün değil, sarsılmaz despotluğun kurulması gerektiğini ilk anlayan sen oldun! Makinenin hür bıraktığı işsizleri, bütün karamsarları ve yolunu yitirmişleri bayrakların altında, şanının ve muhafazanın alaylarında topluyorsun... Yakında bütün canlılar silah arkadaşların olacak ve ordunu doyurmak için makinelerin başında kalan az sayıda yorgun insan seni yok edemeyecek. İmparatorlar ölürdü, çünkü muhafız alaylarını besleyen insanlar er geç pes derdi. Sense ölmeyeceksin, çünkü muhafız alayını mekanizmalar, devasa üretim güçleri besleyecek! Sen yok olmayacak ve krizin üstesinden geleceksin..."

"Heil Hitler!.."

"Hiçbir zaman üretime katılmayan milyonlarca insanı kan ter içinde bırakacak bir meslek icat ettin; bunlar ülkede dolaşacak, ayakkabı ve kıyafet eskitecek, yiyecek fazlasını yok edecekler, sevinç ve ter içinde senin adını yüceltecek, vadelerini dolduracak ve ölecekler... Bu yeni sanayi dalı, şanına şan katsın diye halka ilham aşılama işi, krize son verecek ve yalnızca kaslarını değil, yüreğini de meşgul edecek halkın, huzur ve refahtan yorgun düşürecek onu... Yurdumu aldın elimden ve herkese bir iş verdin – şanını taşıma işini..."

Lichtenberg bitkince çevresine bakındı. Çöplü meydanın merkezindeki güneş aralıksız tutuşuyordu, kuru haşereler ve türlü küçük varlık öfkeyle bağrışıyordu havada, insanlar ise susuyordu.

"Yeryüzü tanrılarla doluyor, sıradan insanın izini bulamıyorum, insanların hayvanlara döndüğünü görüyorum... Ama ne yapabilirim ki? Sadece bunu!.."

Vücudunun gücünü bütün aklıyla çarpan Lichtenberg bastonunu iki kere anıtın kafasına indirdi, metale zarar veremeyen baston parça parça oldu; mekanik yarım beden, mutsuz insanın hiddetini hissetmedi.

Nasyonal-sosyalistler Lichtenberg'in gövdesini zapt ettiler, iki kulağını kopardılar, cinsel organını ezerek yok ettiler, kalan bedenini ise üzerinde yürüyerek çiğnediler. Lichtenberg acısını soğukkanlılıkla kavrıyor ve kaybolan organları için üzülmüyordu, çünkü aynı zamanda ıstırabının da vasıtalarıydı onlar, dünyayı saran bu havasızlıkta, hareketin garazkâr katılımcılarıydı. Ayrıca o sıcak, sevgili, yekpare insan bedeninin vaktinin geçtiğini çoktandır kabullenmişti: Herkesin sakat olması gerekiyordu. Derken güçsüzlükten sızıp yaralarının kabuk bağlamasına fırsat verdi. Geceleyin ayıldı; yıldız yoktu, ince, keskin bir yağmur serpiştiriyordu, o kadar ince ki, kuru ve sinirli düşüyordu sanki, kepek gibi.

Bir yabancı kaldırdı Lichtenberg'i anıtın kaidesinden, bir yere götürdü. Lichtenberg, halen yabancı şefkatli ellerin bulunmasına, geceleyin saklanıp, yabancı bir kötürümü sessizce evlerine taşımalarına şaşırdı. Ne var ki adam kısa süre sonra siyah bir avlunun derinlerine taşıdı onu, çirkef çukurunun üzerindeki ambarın kapısını açtı ve Lichtenberg'i oraya attı.

Lichtenberg gündelik atıkların sıcak rutubetine gömüldü, görünmez ve yumuşak bir şey yedi, sonra çürüyen, ucuz maddenin içinde ısınıp tekrar uyudu.

Tutumlu ev sahibi çöpünü uzun süre dökmüyordu, bu yüzden Lichtenberg mutfak çöpünün ortasında, vücuduna girip sindirilebilecek şeyleri kayıtsızca tüketerek uzun süre yaşadı. Bedenine –aldığı yaralardan ve pislikten– deri veremine benzer, yekpare, kara bir intan yayılmış, üzerinde ise gür tüyler bitmiş ve her şeyi örtmüştü. Koparılan kulaklarının yerinde de saçtan çalılar büyü-

müştü, yine de kafasının sağ tarafıyla duyabiliyordu hâlâ. Yürüyemiyordu artık – erkeklik organının yanı sıra bacakları da zarar görmüş, laf dinlemez olmuşlardı. Lichtenberg, karısı Zelda'yı yalnızca bir kez anımsadı, esef ve sevgi duymadan, sırf kemikten kafasının içinde bir düşünce olarak. Balık derilerinin arasında yatarken –ekmek kabuğu çok seyrek denk geliyordu, patates kabuğuysa asla– kendi kendine çeşitli sözler mırıldanıyordu. Neden dilini koparmadıklarına hayret ediyordu, devletin bir ihmalkârlığı olmalıydı: İnsandaki en tehlikeli şey hiç de cinsel organ değildi, o her daim tekdüze, boyun eğen bir gericiydi, ama düşünce – işte o bir fahişeydi, hatta daha da kötüsü: Sürekli kendisine hiç de ihtiyaç duyulmayan yerlerde geziniyor ve beş kuruş ödemeyene veriyordu kendini! "Yüce Adolf! Dekart'ı unuttun: Eyleme geçmesi yasaklandığında korkusundan düşünmeye başlamış ve dehşete kapılarak, var olduğunu, yani yine eyleme geçtiğini kabul etmişti. Ben de düşünüyorum ve varım. Ve ben yaşadığıma göre – demek ki sen var olamazsın! Sen yoksun!"

"Dekart aptalın teki!" dedi yüksek sesle Lichtenberg ve serseri düşüncelerinin sesine kulak verdi: Düşünen var olamaz, benim düşüncem yasaklanmış hayattır ve yakında öleceğim... Hitler düşünmez, tutuklar sadece, Alfred Rosenberg yalnızca anlamsız şeyler düşünür, Roma papası ise hiçbir zaman düşünmemiştir, ama işte hepsi de vardır değil mi!

Var olsunlar bakalım: Bolşevikler yakında anılarında kısa bir paranteze çevirecek onları..."

Bolşevikler! Lichtenberg ekinlerle, çiçeklerle örtülü ıslak, serin yurdunun üzerinde temiz, normal bir güneş ışığı ve ağır makinenin peşi sıra ilerleyen ciddi, düşünceli bir insan canlandırdı aklının bulanık derinliğinde. Birdenbire o uzak, handiyse üzgün emekçiden utandı ve kederlenen yüzünü örttü karanlıkta... Bedenini tükettiği, artık ümit duyamadığı için acılandı; akşam güneşinin çocuksu, uykulu ışığıyla aydınlanan beyaz bulut dağlarının geçtiği serin bir çavdar tarlası göremeyeceği, bir daha hiç sık otlar

arasında yürüyemeyeceği için hüzünlendi. Kendi boşluğunda durmuş, sessizce tüm dünyayı düşünen o dev, ciddi Bolşevik'in arkadaşı olamayacaktı – burada, çöp rüzgârı ile zehirlenerek, kuşkulardan boğularak, insan kafasından Avrupa toprağına dökülen kepeğin içinde ölecekti.

Gündelik artıklar giderek azalıyordu. Lichtenberg bütün yumuşak ve az çok değerli yiyecekleri yedi. En sonunda çöp kutusunda yalnızca teneke ve seramik mamullerin kırıkları kaldı.

Puslu bir zihinle uyudu Lichtenberg ve rüyasında iriyarı bir kadının onu okşadığını gördü; ama tüm yapabildiği kadının yakın sıcaklığında ağlayıp acıklı acıklı bakmaktı ona. Kadın konuşmadan sıkıştırıverdi onu, öyle ki bir anlığına bacaklarının kendi güçleriyle koşabileceğini hissetti – ve acıdan haykırarak yabancı bir bedeni kavrayıverdi. Uyurken bacağını kemiren bir sıçanı yakalamıştı; sıçan hayatta kalmak için kudretli, makul bir sabırsızlık içinde çırpınıyordu, dişleri adamın avucunda kayboluyordu; o zaman boğdu sıçanı Lichtenberg. Sonra hayvanın açtığı yaranın tadına baktı; yara delik ve nemliydi, sıçan epeyi kanını emmiş, üstteki etini yemiş ve hayatsız bırakmıştı – şimdi Lichtenberg'in gücü ölü hayvanın içinde defnolmuştu.

Lichtenberg varlığının yoksul kalıntısını koruma ihtiyacı hissetti; düşünce emeği ve yorgunluğundan tükenen, açlığı iliğinde kemiğinde hisseden, hiçbir şeyden zevk almayan zayıf bedenine acımıştı. Ölü sıçana uzandı ve onu yemeye koyuldu, otuz yıl boyunca kıt geliriyle biriktirdiği etini ve kanını geri almayı arzuluyordu. Küçük hayvanı tüylerine varana kadar yedi ve varlığını geri almış olmanın verdiği tatmin hissiyle uyuyakaldı.

Sabahleyin bir köpek, küçük bir dilenci kız gibi, korkarak çöplüğe sokuldu. Lichtenberg bu köpeğin aslında acı ve yokluktan hayvan akılsızlığına düşmüş bir insan olduğunu hemen anladı ve daha fazla korkutmadı onu. Ne var ki köpek insanı fark eder etmez dehşetten titremeye başladı, gözleri ölüm kederinden nemlendi – korkudan gücünü yitirmişti, zar zor uzaklaştı oradan. Lichtenberg

gülümsedi: Bir zamanlar uzayı kavramak için çalışır, uzak yıldızlar üzerindeki olası kristalimsi örtüler üzerine hayalbaz hipotezler kurardı. Tüm bunlar gizli bir amaca hizmet ediyordu – evreni akılla fethetmek. Şimdi ise biliyordu ki, insanlar yıldızlı evrene ulaşabilselerdi daha ilk gün birbirlerinden kaçışır ve yapayalnız, birbirlerinden milyarlarca kilometre uzaklıkta yaşarlardı, yeryüzü ise kuşların yuvalandığı bir bitki cennetine dönüşürdü.

Gündüz sokaktaki polis gücü Lichtenberg'i sığınağından çıkardı ve diğer suçlu ve isimsizlerle birlikte, üç sıra tel örgüyle çevrili toplama kampına götürdü. Kamp meydanının ortasında, oraya uzun süreliğine tıkılan insanların kazdığı zeminlikler vardı.

Kamp bürosunda Lichtenberg'e hiçbir şey sormadılar, karşılarındakini, insan olamayacağını varsayarak incelediler. Yine de her ihtimale karşın süresiz hapse mahkûm ettiler, kişisel siciline ise şunları işlediler: "Sosyal hayvanın muhtemel yeni bir türü, tüylerle kaplı, el ve ayakları güçsüz, cinsel özellikleri belirgin değil, toplumsal dolaşımdan çıkarılan bu şahsı belirli bir cinsiyete mal etmek olanaksız, kafasının dış özelliklerine bakılırsa geri zekâlı, bazı kelimeler söylüyor, belirgin bir coşku duymaksızın bir cümle telaffuz etti –'Hitler'in üst yarım bedeni'– ve sustu. Süresiz mahkûmiyet."

Kamp sahasında tek bir ağaç vardı. Lichtenberg köklerinin dibine küçük bir in kazdı ve kalan meçhul ömrünü geçirmek için oraya yerleşti. Önceleri mahkûmlar ona pek yanaşmıyor, kendisi de onlardan uzakta duruyordu. Fakat sonra bir komünist Lichtenberg'i sevdi. Siyah, dikkatli gözleri olan, yaşam gücünün ve hareketsizliğin etkisiyle yüzünü sivilceler basmış genç bir adamdı bu. Albert'i, küçük, kısa bir beden gibi kucağında taşıyor ve tasalanmamak gerektiğini söylüyordu ona: Güneş doğuyor ve batıyor, ormanlarda dallar büyüyordu, tarihi zaman sosyalizmin okyanusuna dökülmekteydi; faşizm ise tüm dünyada koca bir istihza ile son bulacaktı – suskun, alçakgönüllü kitleler, canlı ve bronzdan idollerin hükümdarlığını yok edip gülümseyeceklerdi.

Lichtenberg kampta yaşarken yavaş yavaş huzur buldu. Mahkûmların işten döndükleri, kendilerine çorba pişirip sohbet ettikleri akşam saatini bekliyordu sadece. Lichtenberg'i çalışmaya göndermiyorlardı, çünkü o ancak yerde sürünebiliyordu. Şimdi hiçbir şey için ne üzülüyor ne de korkuyordu: geçirdiği ömür, kadınlara sevgisi, akıbeti... Bütün gün ininde yatıyor ve rezil tozun havada kamaşmasını, trenlerin, hükmetme işiyle meşgul olan hükümet memurlarını oraya buraya götürmek üzere toprak set boyunca koşturuşlarını dinliyordu. Tel örgünün ardından sesler yükselip de muhafızların silahları gümbürdediğinde ise insanları karşılamaya çıkıyordu Lichtenberg – onlara beslediği tutkulu, ferah hislerin sevinci içinde.

En çok komünistlerle arkadaşlık ediyordu: Bu aç esirler akşamları çocuklar gibi oyun oynuyor ve koşturuyorlardı, kendilerine gerçeklikten fazla inanıyorlardı, zira gerçeklik yalnızca yok edilmeyi hak ediyordu ve Lichtenberg ardında sabırlı bir mertliğin gizlendiği bu toplu, çocukça telaşa katılmak için aralarında sürünüp duruyordu. Sonra mutluluk içinde sabaha kadar uyuyor ve yoldaşlarını işe göndermek üzere erkenden uyanıyordu. Bir keresinde yiyecek arayışı içinde yabani otları karıştırırken bir gazete parçası buldu ve "Evren – insansız boşluk" broşürünün yakıldığını okudu. Daha beş yıl önce basılan bu broşürde, neredeyse bütünüyle minerallerle dolu olan uzayın ıssızlığı kanıtlanmaya çalışılıyordu. Kitabın yok edilmesi dünyanın da insansız ve mineralli bir yere dönüştüğünü gösteriyordu, fakat Lichtenberg'i üzmedi bu; her gün akşam olsun ve ilk yurtlarının ot bürümüş avlularında oyun oynayıp hayal kuran çocuklar gibi kendilerini dostluğa veren o yorgun, tutsak insanların arasında bir saatçik mutlu olabilsin yeterdi.

Yazın sonunda sıradan bir gece, Lichtenberg ansızın uyanıverdi. Ağacın yanında duran bir kadın uyandırmıştı onu. Kadın uzun bir yağmurluk giyinmişti, başında buklelerini gizlemeyen küçük, yuvarlak bir şapka vardı, bedeni narindi, kıyafetinin altın-

da üzgün bir duruşu vardı – bir genç kız olmalıydı. Yanında iki muhafız dikiliyordu.

Lichtenberg'in kalbi hızlı hızlı atmaya başladı keder içinde: Âşık olma ve hatta bacaklarının üzerinde dikey hareket edebilme kabiliyetinden yoksun olduğu halde iki ayağının üzerinde doğrulmayı denedi, kadının karşısında utanç ve korkuyla eziliyordu, bastonunun yardımıyla ayakta kalmayı başardı. Kadın yürüdü, Lichtenberg de onu izledi, ayaklarının sertleşen gücünü tekrar hissederek. Ona hiçbir şey soramıyordu, heyecanı dinmek bilmiyordu, biraz gerisinde kalarak yürüyor ve yalnızca yanağını görebiliyordu yüzünün, kız ise sürekli Lichtenberg'in olmadığı tarafa, önlerindeki yolun karanlığına bakıyordu.

Kampın bürosunda onları üç askerden oluşan bir mahkeme beklemekteydi. Kadın Lichtenberg'in arkasında durdu. Hâkim, Lichtenberg'e kurşuna dizileceğini bildirdi, zira beden ve akıl gelişimi Alman ırkçılık teorisi ve devlet kuramının öngördüğü seviyeye uymuyordu: Halk organizmasının hayvanlık seviyesine düşmüş şahıslardan kesin şekilde temizlenmesi, ırkın asaletsiz varlıklarla zehirlenmesinin önlenmesi amaçlanmaktaydı.[1] "Söz sizin!" diyerek konuşma hakkı verdi hâkim Lichtenberg'e.

"Ben suskunum," dedi Lichtenberg.

"Gedviga Votmann!" dedi hâkim. "Siz yerel komünist örgütünün üyesisiniz. Ulusal devrim zamanından beridir ulu önderle alay eden bu ifadeniz yüzünüzden silinmiyor. Yine aynı zamandan beridir, tutukluyken, ulusal servisin iki üst düzey subayının evlilik ve karşılıklı sevgi teklifini geri çevirerek irsi onurlarını aşağıladınız. Mahkemenin kararı, Tötonların milli dehasının şahsi düşmanı olan sizi yok etmek. Bir sözünüz var mı?"

"Var," diye yanıtladı Lichtenberg'in yol arkadaşı, dudağında zekâ ve ironiden kaynaklanan bir tebessümle. "İki subayın aşkını geri çevirdim çünkü benim kadın olduğum, onların ise erkek ol-

1. Balta ve cellat yardımıyla idam daha sonra yürürlüğe girmişti.

madıkları ortaya çıktı..."

"Nasıl erkek olmadıkları?!" diye haykırdı hâkim duyduğu şeyden sarsılarak.

"Çocuk doğurma, birinci sınıf Alman ırkını çoğaltma kabiliyetlerini yitirdikleri için kurşuna dizilmeliler! Onlar, Almanlar, yalnızca Fransız usulü sevmeyi becerebiliyorlardı, Töton usulü değil: Kendileri ulusun düşmanlarıdır!"

"Siz komünist misiniz?" diye sordu mahkeme üyesi.

"Aşikâr," dedi Votmann. "Ama bundan konuşmak istiyorsanız bana silahınızı vermenizi rica edeceğim!"

Ricasını geri çevirdiler.

Hâkim kumandana alışıldık idam emrini verdi.

"Sıradaki piç çiftini getirin!" diye emretti sonra hâkim.

Lichtenberg ve Gedviga Votmann kampın sınırları dışına çıkarıldı. Dört subay, ellerinde hazır revolverler, refakat ediyorlardı onlara. En önde giden iki suçlu, başlarının üzerinde kampta kendi elleriyle yaptıkları birer tahta tabut taşıyorlardı.

Gedviga Votmann eskisi gibi narin ve morali yerinde yürüyor, sanki ölüme değil de yeniden doğmaya gidiyordu. O da Lichtenberg'in soluduğu çöp havasını soluyordu, açlık, tutsaklık çekiyor, komünizmi bekliyor ve ölmeye gidiyordu – ama keder, hastalık, korku, esef karşısında bedeninden ve bilincinden en ufak tavizde bulunmuş değildi; tüm gücünü olduğu gibi koruyarak terk ediyordu yaşamı, bu güç ki ona zor ama kalıcı bir zafer kazandırabilirdi. Düşmanın yıkıcı güçleri giysisinin sınırında durmuş, yanaklarına bile değmemişti – sağlıklı ve suskun, bir gece vakti tabutunun altında yürüyor, gerçekleşmeyen hayatına üzülmüyor, ehemmiyetsiz bir şey olarak görüyordu onu. Peki, o zaman neden öfkeyle ve mahvına değin savaşmıştı işçi sınıfı için, ebedi şahsi mutluluğu için savaşır gibi?

Gedviga Votmann'dan sağduyunun ıslak kokusu ve sağlıklı, kalın bacaklarının ter kokusu yayılıyor gibi geliyordu Lichtenberg'e – sıcak, bulanık rüzgâr hiçbir şeyi kurutamamıştı içinde ve

onuru, refakatçi askerlerle çevrili yalnız bedeninin içinde öylece duruyordu.

Tabutçular kırlık vadinin kuytu dibi boyunca ilerlediler. Kısa süre sonra çoktan terk edilmiş seramik fabrikasının yapıları göründü, ölüme mahkûm edilenleri fabrika duvarları arasındaki dar yere geçirdiler.

Lichtenberg, Geldviga Votmann'a yakın duruyor ve akıl kaybından ağlıyordu. Bu tanımadığı kadını düşünmek öyle üzüyordu ki onu, sanki dünyanın sonu yaklaşıyordu da o bir tek bu fani arkadaşının ölümüne acıyordu. Alay duvarın arkasına geçti, tabutçular belirsiz bir nesnenin ardında kaldılar. Lichtenberg'in solundaki refakatçi subay, güçlü bir mekanizma için kazılmış bir çukurun kenarına denk gelmişti, dikkatlice ve kazasız belasız yürüyordu kıyısında; gelgelelim Lichtenberg ansızın itiverdi onu, boş gördüğü yere bir şey sokuşturmaya yönelik çocukça bir alışkanlıkla. Subay aşağıda kayboldu, demir gıcırtısı ve çatlayan kemiklerin sesiyle aynı anda haykırışı yükseldi oradan. Diğer üç refakatçi çukura doğru atılacak gibi oldular, Gedviga Votmann ise yağmurluğunun ucu uçuşarak, ses çıkarmadan, bir kuş gibi refakatçilerden ve Albert Lichtenberg'den ebediyen kurtuldu. Üç subay, suçlunun en fazla birkaç adım uzaklaşmış olabileceğini düşünerek arkasından atıldı, derhal yakalayıp geri getireceklerdi onu.

Lichtenberg tek başına kalakalmıştı, şaşkınlık içinde. Çukurdaki subay çoktan susmuştu. Kafalarında tabut taşıyan suçlular ileriye bir yere gitmiş, bir daha da dönmemişlerdi. Uzakta, engin tarlanın boşluğunda iki el silah atıldı: Gedviga Votmann giderek daha da çok ve dönmemecesine uzaklaşıyordu; onu hiç kimse yakalayamazdı. Lichtenberg kadını tutup getirmelerini istemeye başlamıştı, artık onsuz yapamıyordu, kısacık bir an için bile olsa bir kez daha bakmak istiyordu ona.

Dönen olmadı. Lichtenberg yere uzandı. Gecenin içinde uzaklardan bir sağır kurşun sesi daha yükseldi, güçsüz ve tekinsiz. Bunun ardından kamp çanları savaş alarmı verdi. Lichtenberg doğ-

ruldu ve Gedviga'nın bedeniyle aynı mezarın içinde ebedi huzura çekilmiş olması gereken yerden uzaklaştı; on yıl sonra, tabutlar ve bedenler çürüdüğünde, fani naaş bozulduğunda, Albert'in iskeleti Gedviga'nın iskeletini kucaklayabilirdi – uzun binyıllar boyunca. Lichtenberg bunun gerçekleşmediğine yandı.

Sabah Lichtenberg tanımadığı bir işçi kasabasına vardı, altı ya da sekiz ev vardı burada. Aydınlık bir sonbahar günü başlıyordu, yorgun çöp, insansız yolda, evlerin arasında kıpırdanıyor, güneş en üst boşluğuna tırmanıyordu uzaklarda. Albert kimseye rastlamadan en uçtaki eve kadar vardı. Kasaba sınırındaki kuyunun yanında buldu kendisini, burada bir Hitler anıtıyla karşılaştı: Terk edilmiş, bronzdan bir yarım beden; dehanın yüzünün karşısına taştan bir vazo yerleştirilmişti, içinde demir çiçeklerden bir buket vardı. Lichtenberg metalik yüze dikkatlice baktı, bir ifade aradı.

Anıttan uzaklaşıp eve girdi. Evin içinde kimse yoktu, tozlu bir yatağın içinde ölü bir erkek çocuğu yatıyordu. Lichtenberg tuhaf, hafif bir güç buldu kendisinde, hızlıca iki ev daha ziyaret etti ama içlerinde ne bir insana ne de hayvana rastlayabildi; arazilerdeki ağaçların kabukları soyulmuş, kurumuştu; helaların deliklerinden hiçbir koku yayılmıyordu.

Bu ölü ya da sürgün kentin en son evinin içinde ise bir kadın oturuyor, tek eliyle tavana asılmış bir beşiği sallıyor, diğeriyle beşiğin içinde uyuyan çocuğu sarıp sarmalıyordu durmadan. Lichtenberg kadına bir şey sordu ama yanıt alamadı. Gözlerini kırpmadan, sabırdan umarsızlaşmış uzun, yoğun bir kederle beşiğe bakıyordu. Yüzünün rengi açlık ve yorgunluktan faşist gömleklerinin kahverengisine dönmüştü, derisinin altındaki dış et, iç beslenmeye harcanmıştı, öyle ki canı kemiklerinden akıp gitmişti, güz yapraklarının ağaçtan dökülmesi gibi; hatta kafatasının içindeki beyin de gövdesine dağılmıştı, bu yüzden kadın şimdi akılsız yaşıyordu, hafızası gözlerini kırpması gerektiğini unutmuştu, bedeni küçük bir kızınki kadar ufalmıştı, yalnızca acısı içgüdüsel olarak faaliyet

gösteriyordu. Ucuz beşiği sonsuz bir enerjiyle sallayıp duruyor ve uyuyan çocuğu yorulmak bilmez, esirgeyici bir şefkatle Lichtenberg'in hissetmediği soğuktan koruyordu.

"Uyumuş artık," dedi Albert.

"Hayır, bir türlü uyumak bilmiyorlar," diye yanıtladı bu kez anne. "İki haftadır sallıyorum onları. Üşüyüp duruyorlar, uyuyamıyorlar."

Lichtenberg beşiğe eğildi; kadın yorganı açtı: Beşiğin içinde, küçük bir ikiz yastığın üzerinde iki ölü çocuğun kararmış kafaları, gözleri açık, yüzleri birbirine dönük şekilde duruyordu; Lichtenberg yorganı büsbütün kaldırdı ve beş-altı yaşlarında biri erkek biri kız iki çocuk gördü, baştan aşağı ceset lekeleriyle kaplıydılar artık. Erkek, bir elini kız kardeşinin üzerine koymuştu, onu gelip çatan ebediyetin dehşetinden korumak için; kız ise avucunu yanağının altına koymuş, güven dolu ve kadınsı bakıyordu; ayakları avluda en son oynamalarından sonra yıkanmamıştı ve her iki çocuğun da ince derisi soğuktan morarmıştı.

Anne, ölü çocukların üzerlerini örttü tekrar.

"Nasıl üşümüşler gördün mü," dedi, "o yüzden uyuyamıyorlar!"

Lichtenberg parmağıyla dört çocuk gözünün gözkapaklarını örttü ve anneye:

"İşte şimdi uyudular!" dedi.

"Uyuyorlar," diye onayladı kadın ve beşiği sallamayı bıraktı.

Lichtenberg mutfağa gitti, bir mobilyayı yakıt niyetine kullanarak ocağı yaktı ve ateşin üzerine suyla dolu büyük bir tencere koydu. Su kaynadığında Albert kadının yanına gitti ve şimdi et haşlayacağını, uyumamasını söyledi – birazdan birlikte öğle yemeği yiyeceklerdi; eğer kendisi mutfakta yanlışlıkla uyuyakalırsa, kadın ete bakmalıydı ve yemek hazır olduğunda uyanmasını beklemeden yalnız başına yemeliydi. Kadın beklemeyi de öğle yemeğini de kabul etti ve Albert'e tencereye özel, iyi bir parça koymasını buyurdu – çocukları için.

Lichtenberg ateşi olabildiğince güçlendirdi mutfakta, eline bir pala aldı ve kılla kaplı kasıklarından daha sağlıklı olan sol ayağını kesmeye koyuldu. Kesmesi zordu, çünkü pala uzun zamandır bilenmemişti ve et ele gelmiyordu; o zaman Albert bıçağı aldı ve etini kemik boyunca alelacele kesti, büyük bir katman halinde dizine kadar ayırdı onu; bu katmanı da iki parçaya ayırmayı başardı –biri iyi, diğeri daha kötü– ve haşlanmaları için kaynayan tencerenin içine attı. Ardından dışarı, çitle ayrılmış avluya doğru süründü ve yüzünü toprağa çevirip yattı. Bereketli yaşam, sıcak bir sel gibi akıyordu içinden, en yakındaki kuru zeminin kanını emişini duyabiliyordu. Ama hâlâ düşünüyordu; başını kaldırdı, çevresindeki boş yeri süzdü, gözlerini Almanya'nın kurtarıcısının uzak anıtında durdurdu ve alışkanlık icabı kendisini unuttu.

İki saat sonra bütün çorba suyunu çekmiş, et kendi yağıyla kızarmış, ateş ise sönmüştü.

Akşamleyin bu eve bir polis ve yanında bir doğuluya ait, endişeli yüzüyle genç bir kadın geldi. Polis, genç kadının yardımıyla bir devlet suçlusunu arıyordu, polisin niyetini bilmeyen kadın ise devletin yardımıyla zavallı deli kocasını.

Polis ve yol arkadaşı evde, yüzünü eşit derecede ölü iki çocuğun yattığı beşiğe gömmüş ölü kadını buldular. Burada bir erkek yoktu.

Mutfak ocağında besleyici ve henüz sıcak etle dolu tencereyi gören yorulmuş polis akşam yemeği yemek üzere oturdu.

"Dinlenin, Frau Zelda Lichtenberg," diye öğütledi polis.

Ne var ki heyecanlı kadın onu dinlemedi ve amaçsızca evden dışarı çıktı – mutfağın avlu kapısından.

Zelda yerde ne olduğunu bilmediği, gözleri yere dönük bırakılmış ölü bir hayvan gördü. Ayakkabısıyla dokundu ona, karşısındakinin belki de kıllarla kaplı ilkel bir insan olabileceğini gördü, yine de büyük ihtimalle iri bir maymundu, biri tarafından sakat bırakılmış ve şaka olsun diye insan kıyafeti parçaları giydirilmişti üzerine.

Az sonra dışarı çıkan polis Zelda'nın tahminini doğruladı, bu yatan, maymun ya da Almanya için gereksiz başka bir şey, bilimdışı bir hayvandı; üzerine kıyafet giydirenler de genç Naziler ya da Stahlhelmler* olmalıydı – politik amaçlarla.

Zelda ve polis, insan yaşamının sonuna kadar tüketildiği boş kasabayı terk ettiler.

~

* *Alm.* Çelik miğfer. –*ç.n.*

DÖNÜŞ

MUHAFIZALAYI yüzbaşısı Aleksey Alekseyeviç İvanov terhis edilmiş, ordudan ayrılıyordu. Bütün savaş boyunca görev yaptığı kıtadan, olması gerektiği gibi gidişine üzülerek, sevgi ve saygıyla, müzik ve şarapla yolcu ettiler onu. Yakın arkadaş ve yoldaşları İvanov'la birlikte demiryolu istasyonuna geldiler ve orada son bir kez vedalaştıktan sonra yalnız bıraktılar kendisini. Ne var ki tren uzun saatler boyunca gelmedi, ardından, bu saatler de bittiğinde, ek rötar yaptı. Soğuk sonbahar gecesi başlıyordu artık; gar savaş sırasında yıkılmıştı, geceyi geçirecek bir yer yoktu ve İvanov oradan geçen bir arabaya binip kıtasına döndü. Ertesi gün arkadaşları İvanov'u tekrar yolcu ettiler; yine şarkılar söylüyor, gidenle ebedi dostluklarının şerefine kucaklaşıyor, ama artık duygularını daha kısaca ifade ediyorlardı ve daha küçük bir arkadaş grubu toplanmıştı.

Sonra İvanov ikinci kez gara gitti; dünkü trenin halen gelmediğini öğrendi. Geceyi geçirmek için kıtaya dönebilirdi aslında, fakat üçüncü bir veda faslından geçmeye, yoldaşlarını rahatsız etmeye çekindi ve peronun ıssız asfaltında sıkılmak üzere garda kaldı.

İstasyonun çıkış makasının önünde, makasçının sağlam kalmayı başarabilmiş kulübesi duruyordu. Kulübenin önündeki sırada astarı vatkalı iş ceketi ve kalın başörtüsü ile bir kadın oturmaktaydı; dünkü gibi bugün de eşyalarının yanında oturuyor, treni

bekliyordu. Dün gecelemek üzere kıtaya giderken İvanov bu yalnız kadını da davet etsem mi diye düşünür gibi olmuştu, hemşirelerin sıcak barakasında kalıverirdi, ne diye bütün gece donsundu – makasçının kulübesinde ısınıp ısınamayacağı belli değildi. Ama o düşünedursun araba hareket etmiş ve İvanov da kadını unutmuştu.

Şimdi de kadın dünkü yerinde eskisi gibi kıpırtısız durmaktaydı. Bu istikrar ve sabır, kadının yüreğinin sadakatine ve değişmezliğine işaret ediyordu – en azından eşyaları ve belli ki geri dönmeye hazırlandığı evi hususunda. İvanov ona yaklaştı: Belki o da yalnız başına sıkılmaktansa kendisiyle oturmayı yeğlerdi.

Kadın yüzünü İvanov'a döndü, o zaman tanıdı onu İvanov. Bir genç kızdı bu, adı "Maşa – hamamcının kızı" idi, çünkü bir zamanlar kendisini böyle tanıtmıştı insanlara, zira gerçekten de bir hamam görevlisinin kızıydı. İvanov savaş zamanı gidip geldiği bir hava taburunda arada bir rastlardı ona; hamamcının kızı Maşa oranın yemekhanesinde ücretli aşçı yardımcısı olarak çalışıyordu.

Çevrelerindeki sonbahar doğasına yılgın, üzücü bir hava hâkimdi o saat. Maşa'yı da İvanov'u da buradan evlerine götürmesi gereken tren gri boşluğun kim bilir neresindeydi şimdi. İnsanın yüreğini avutup şenlendirebilecek tek şey başka bir insanın yüreğiydi.

İvanov Maşa ile sohbete başladı ve kendisini iyi hissediverdi. Maşa şirin kızdı, ruhu saftı, büyük işçi elleri ve sağlıklı, genç bedeniyle iyi biriydi. O da evine dönüyor ve yeni sivil hayatında şimdi nasıl yaşayacağını düşünüyordu: Ordudaki kız arkadaşlarına alışmıştı; onu ablalarıymış gibi seven, ona çikolatalar armağan eden, gerçek bir ablanınki gibi bütün erkek kardeşlerini tek bir sevgiye sığdırıp kimseyi ayırmayan yüreği ve uzun boyu yüzünden ona "Koca Maşa" diye lakap takan pilotlara alışmıştı. Şimdi çoktandır uzaklaştığı akrabalarının yanına dönmek Maşa için yadırgadığı, tuhaf ve hatta korkutucu bir durumdu.

İvanov ve Maşa ordunun dışında yetim kalmış gibi hissediyorlardı kendilerini; ne var ki İvanov uzun süre yılgın, kederli bir

halde kalamazdı; böyle anlarda birinin uzaktan kendisine gülüp onun yerine mutlu olduğunu, kendisinin ise asık suratlı bir enayi gibi kalakaldığını düşünüyordu. Bu yüzden çabucak hayat davasına yöneliyor, yani kendisine bir meşguliyet ya da teselli yahut kendi deyişiyle basit bir geçici sevinç buluyor ve böylece yılgınlığından sıyrılıyordu.

İvanov Maşa'ya yanaştı, onu yanağından yoldaşça öpmesine izin vermesini rica etti.

"Küçük bir öpücük..." dedi İvanov. "Tren iyice gecikti çünkü, sıkıldım beklemekten."

"Yalnızca tren geciktiği için mi?" diye sordu Maşa ve dikkatle baktı İvanov'un yüzüne.

Eski yüzbaşı otuz beş yaşında gösteriyordu; yüzünün rüzgârlarla kavrulmuş, güneşte yanmış derisi kahverengiye dönmüştü; gri gözleri Maşa'ya alçakgönüllü, hatta utangaçça bakıyordu ve lafını sakınmıyorsa da kibar ve nazikçe konuşuyordu İvanov. Yaşını başını almış birine ait o boğuk, hırıltılı ses, koyu renk kaba yüz ve bu yüzdeki güç ve korunmasızlık ifadesi hoşuna gitmişti Maşa'nın. İvanov piposunun tüten ateşini duyarsız başparmağıyla söndürdü ve öpücük izninin çıkmasını beklerken içini çekti. Maşa İvanov'dan uzaklaştı. Tütün, kavrulmuş ekmek, biraz da şarap kokusu geliyordu yüzbaşıdan – ateşten gelen veyahut kendileri ateş yaratabilecek o saf maddelerin kokusu. İvanov'un salt tütün, peksimet, bira ve şarapla beslenirmiş gibi bir hali vardı.

İvanov ricasını tekrarladı.

"Şöyle bir öpeceğim Maşa, dikkatli olacağım... Amcanız olduğumu farz edin."

"Farz ettim bile... Babam olduğunuzu farz ettim, amcam değil."

"Demek öyle... O halde izin vereceksiniz..."

"Babalar kızlarından izin istemezler," dedi Maşa gülerek.

Daha sonra İvanov, Maşa'nın saçlarının ormanda dökülmüş güz yaprakları gibi koktuğunu itiraf edecekti kendisine ve hiçbir

zaman unutamayacaktı o saçları... İvanov demiryolundan biraz uzaklaştı, Maşa ile kendisine akşam yemeği niyetine sahanda yumurta pişirmek üzere küçük bir ateş yaktı.

Geceleyin tren geldi ve İvanov ile Maşa'yı onların oralara, memleketlerine götürmek üzere yola koyuldu. İki gün birlikte gittiler, üçüncü gün Maşa yirmi yıl önce doğduğu şehre vardı. Maşa vagondaki eşyalarını topladı ve İvanov'dan sırtındaki torbayı daha rahat asmasını rica etti, fakat İvanov torbayı kendi omuzlarına astı ve Maşa'nın peşi sıra vagondan indi, oysa daha bir günlük yolu vardı gideceği yere.

İvanov'un ilgisi şaşırtmış ve etkilemişti Maşa'yı. Doğup büyüdüğü, ama şimdi kendisi için handiyse gurbete dönüşmüş şehirde birdenbire yalnız kalmaktan korkuyordu. Maşa'nın anne babası buradan Almanlar tarafından sürülmüş ve meçhul bir şekilde ölmüştü, memleketinde bir kuzeniyle iki teyzesi kalmıştı ve Maşa onlara yürekten bağlı değildi.

İvanov demiryolu memuruna şehirde konaklama işlemini yaptırdı ve Maşa ile kaldı. Aslında bir an önce, dört yıldır görmediği karısının ve iki çocuğunun kendisini bekledikleri evine gitmesi gerekirdi. Ne var ki İvanov ailesiyle karşılaşacağı sevinçli ve endişe verici saati erteliyordu. Neden böyle yaptığını kendisi de bilmiyordu – belki de bir süre daha özgür dolaşmak istediği için.

Maşa, İvanov'un medeni halini bilmiyordu, genç kızlara özgü çekingenliğinden ötürü sormamıştı da. İvanov'a temiz kalpliliğinden güvenmiş, başka hiçbir şey de düşünmemişti.

İki gün sonra İvanov yoluna devam etti, memleketine doğru. Maşa yolcu etti onu garda. İvanov alışkanlıkla öptü onu ve hayalini ebediyen anımsayacağına söz verdi şefkatle.

Maşa gülümsedi ve yanıt olarak şöyle dedi:

"Ne diye ebediyen anımsayasınız beni? Buna gerek yok, hem zaten unutacaksınız... Ben sizden hiçbir şey istemiyorum ki, unutun gitsin beni."

"Sevgili Maşa'm benim! Daha önce nerelerdeydiniz, neden

çok çok önce rastlamadım ki size?"

"Savaştan önce okuldaydım, çok çok önce ise daha doğmamıştım..."

Tren geldi ve vedalaştılar. İvanov gitti ve yalnız kalan Maşa'nın ağladığını görmedi, ne de olsa o kimseyi unutamazdı, ne kız arkadaşlarını, ne yoldaşlarını, ne de kaderin bir kez yoluna çıkardığı herhangi birini.

İvanov vagonun penceresinden bir daha büyük ihtimalle ömründe görmeyeceği bu şehrin yol üzeri evciklerine baktı; başka bir şehrin aynı bunlara benzeyen bir hanesinde de karısı Lyuba'nın, çocukları Petka ve Nastya ile yaşadığını ve kendisini beklediğini düşündü; daha kıtadayken karısına telgraf göndermiş, vakit kaybetmeden yola çıkacağını, en kısa zamanda onu ve çocukları öpmek istediğini yazmıştı.

Lyubov Vasilyevna, İvanov'un karısı, üç gün üst üste, batıdan gelen bütün trenleri karşılamaya çıkmıştı. İşten izin alıyor, iş normunu tamamlamıyor, geceleri sevinçten uyuyamıyor, duvar saatinin sarkacının yavaş ve duyarsızca salınışını dinliyordu. Dördüncü gün Lyubov Vasilyevna, gündüz gelirse babalarını karşılasınlar diye gara çocukları Petka ile Nastya'yı gönderdi, gece trenini karşılamaya ise yine kendisi çıktı.

İvanov altıncı gün geldi. Oğlu Pyotr karşıladı onu; Petruşka şimdi on iki yaşındaydı ve babası, yaşından büyük gösteren bu ciddi yeniyetmeyi hemen tanıyamamıştı. Babası, Pyotr'un kısa boylu, zayıf, buna karşın koca kafalı ve koca alınlı bir çocuk olduğunu gördü, yüzü de sanki gündelik kaygılara alışmışçasına sakindi, küçük kahverengi gözleri âleme bulanık ve hoşnutsuz bakıyordu, sanki her yerde yalnızca düzensizlik görürmüş gibi. Petruşka'nın üstü başı düzgündü: Potinleri paralanmıştı ama hâlâ iş görüyordu, pantolonu ve hırkası da eskiydi, babasının eski sivil giysilerinden biçilmişlerdi, ama sökükleri yoktu – kimi yerleri onarılmış, lüzumlu yerlerine küçük yamalar konmuştu ve Petruşka baştan ayağa küçük, orta halli, ama gayretli bir köylüye benziyordu.

Babası şaşırıp iç geçirdi.

"Babam sen misin?" diye sordu Petruşka, İvanov kendisini kaldırarak sarılıp öptüğünde. "Babamsın demek!"

"Evet, babanım... Merhaba, Pyotr Alekseyeviç!"

"Merhaba... Niye böyle uzun sürdü gelmen? Beklemekten bir hal olduk."

"Tren yavaş geldi Petya... Annen ve Nastya nasıllar? Sıhhatleri yerinde mi?"

"Normal," dedi Pyotr. "Kaç nişanın var?"

"İki, Petya, üç de madalyam."

"Biz de annemle göğsünde boş yer kalmamıştır diye düşünmüştük. Annemin de iki madalyası var, hizmetlerinden ötürü verdiler ona... Niye böyle az eşyan var – bir çanta!"

"Başka bir şeye ihtiyacım yok."

"Sandığı olanın savaşması daha mı zor?" diye sordu oğul.

"Zor tabii," diye onayladı baba. "Bir çantayla daha kolay. Orada kimsenin sandığı olmaz zaten."

"Ben olur diye düşünmüştüm. Ben olsam malımı sandıkta saklardım – çantada kırılır, buruşur."

Babasının eşya torbasını alıp eve doğru yollandı, babası ise peşinden gitti.

Anne, evin önündeki basamaklarda karşıladı onları; yüreği kocasının bugün geleceğini hissetmiş gibi, yine izin almıştı işten. Fabrikadan çıkınca önce eve uğramıştı, sonra da gara gelecekti. Semyon Yevseyeviç'in eve gelmiş olmasından korkuyordu: Bazen gündüz uğramayı severdi kendisi; böyle bir alışkanlığı vardı – gün ortası gelip beş yaşındaki Nastya ve Petruşka ile otururdu. Gerçi Semyon Yevseyeviç hiç eli boş gelmezdi, her zaman çocuklar için bir şeyler getirirdi – şekerleme ya da şeker, beyaz francala yahut ihtiyaç kuponu. Semyon Yevseyeviç'ten hiçbir kötülük görmemişti Lyubov Vasilyevna; birbirlerini tanıdıkları bu iki yıl boyunca Semyon Yevseyeviç ona karşı hep iyiydi, çocuklara ise öz babaları gibi, hatta kimi babalardan daha bile özenli yaklaşıyordu. Fakat

bugün Lyubov Vasilyevna, kocasının Semyon Yevseyeviç'i görmesini istemiyordu; mutfağı ve odayı toplamıştı, ev temiz olmalı, içinde yabancı hiçbir şey bulunmamalıydı. Daha sonra, yarın veya yarından sonraki gün kendisi anlatırdı kocasına gerçeği olduğu gibi. Ne mutlu ki Semyon Yevseyeviç bugün gelmemişti.

İvanov karısına yaklaştı, sarıldı ona ve öylece durdu ayrılmadan, sevdiğinin unuttuğu, tanıdık sıcaklığını hissederek.

Küçük Nastya evden çıktı ve hiç anımsamadığı babasına baktı, sonra elleriyle bacağına yapışıp onu annesinden uzaklaştırmaya çalıştı ve ağladı. Petruşka, omuzlarında torba, babasıyla annesinin yanında suspus duruyordu; biraz bekleyip şöyle dedi:

"Yeter sarıldığınız, Nastka ağlıyor, anlamıyor."

Baba, anneden ayrıldı ve korkudan ağlayan Nastya'yı kucağına aldı.

"Nastka!" diye seslendi ona Petruşka. "Kendine gel – kime diyorum ben! Babamız o, akrabamız!.."

Eve girdiklerinde baba elini yüzünü yıkadı ve masanın başına oturdu. Bacaklarını uzattı, gözlerini yumdu ve yüreğinde sessiz bir sevinç, sakin bir hoşnutluk duydu. Savaş geçmişti. Bu yıllar boyunca binlerce verst yol gitmişti ayakları, yüzünde yorgunluk kırışıkları vardı ve kapalı gözkapaklarının altındaki gözlerini bir acı kesiyordu – artık loş ya da karanlık bir yerde dinlenmek istiyordu gözleri.

O otururken bütün ailesi konuk odasında ve mutfakta koşturuyor, bayram yiyecekleri hazırlıyordu. İvanov evdeki tüm nesneleri sırayla inceledi – duvar saatini, kap kacak dolabını, duvardaki termometreyi, sandalyeleri, pencere önlerindeki çiçekleri, Rus yapımı mutfak ocağını... Burada uzun zaman onsuz yaşamış, özlemişlerdi onu. Şimdi dönmüştü ve onlara bakıyor, her biriyle, o yokken kasvet ve yoksulluk içinde yaşamış bir akrabasıyla tanışır gibi yeni baştan tanışıyordu. Evin yerleşik, öz kokusunu çekiyordu içine – ağaç çürüğünü, çocuklarının vücutlarının sıcaklığını, ocak kömürlüğünden gelen yanık dumanı. Bu koku eskiden de,

dört yıl önce de böyleydi, dağılmamış ve değişmemişti o yokken. İvanov savaş sırasında çeşitli ülkelerde yüzlerce eve girmiş çıkmışsa da başka hiçbir yerde duymamıştı bu kokuyu; oraların başka kokuları olurdu, kendi evininkine benzemeyen. İvanov Maşa'nın kokusunu da anımsadı, saçlarının nasıl koktuğunu; ama onlar orman yaprağı, otlarla kaplı yabancı bir yol kokuyordu: evin değil, yine endişeli bir hayatın kokusu. Maşa, hamamcının kızı ne yapıyordu acaba şimdi, sivil hayata uyum sağlayabilmiş miydi? Yolu açık olsundu...

İvanov evde herkesten çok Petruşka'nın çabaladığını gördü. Kendi bir yandan çalışırken, bir yandan da annesi ile Nastya'ya neyin yapılıp yapılmaması gerektiği ve nasıl doğru yapılacağı konusunda emirler veriyordu. Nastya, Petruşka'ya itaat ediyor ve babasından yabancı bir adammış gibi korkmuyordu artık; hayatta her şeyi dürüstçe ve ciddiyetle yapan bir çocuğun canlı, dikkatli yüzüne sahipti; iyi bir yüreğe de sahip olduğu belliydi, zira Petruşka'ya hiç darılmıyordu.

"Nastka, maşrapanın içindeki patates kabuklarını boşalt, kaba ihtiyacım var..."

Nastya maşrapayı boşaltıp çalkaladı. Bu arada annesi bir telaş mayasız yoğrulmuş börek yapıyordu, Petruşka'nın ateşini yaktığı ocağa koymak için.

"Çabuk ol anne, çabuk!" diye emrediyordu Petruşka. "Ocağım hazır, görmüyor musun? Alışmışsın ağır çalışmaya, senden *stahanovka** olmaz!"

"Şimdi hazırlıyorum Petruşa, şimdi," diyordu anne uslu uslu. "Kuru üzüm koyacağım, o kadar, baban uzun zamandır kuru üzüm yememiştir. Çoktandır saklıyorum bu üzümü."

"Yemiştir," dedi Petruşka. "Ordumuza üzüm de veriliyor. Savaşçılarımız, görmüyor musun nasıl koca suratlılar, az yemek ye-

* Sovyetler Birliği'nde 1930'lu ve 40'lı yıllarda yüksek üretim seviyesini tutturabilmiş kişiye verilen ad. Erkekler için: *stahanovets*. –*ç.n.*

miyorlar... Nastka, ne diye oturdun bakayım – misafirliğe mi geldin? Patates soy, öğlene kızartırız tavada... Bir börekle koca aileyi doyuramazsın!"

Anne böreği hazırlarken Petruşka da, ateş boşa yanmasın diye büyük bir maşayla ocağa lahana çorbasıyla dolu bir font tencere koydu ve derhal ocağın içindeki ateşe de bir emir savurdu:

"Niye karman çorman yanıyorsun – oraya buraya sıçrayıp durmasana! Düzgün yan. Tam yemeğin altını ısıt, ormanda ağaçlar boşuna mı büyüyüp odun oldular... Ya sen Nastya, ne diye yongaları gelişigüzel sokuşturdun ocağa, sana öğrettiğim gibi yerleştirecektin. Patatesi de yine kalın kalın soyuyorsun, ince soyman lazım – ne diye patatesin içini kazıyorsun? Böyle yaptığında besinimiz boşa gidiyor... Sana kaç kez söyledim, şimdi de son kez söylüyorum, bir dahakine ensene tokadı yersin!"

"Petruşa, neden Nastya'ya musallat oluyorsun?" dedi anne ürkekçe. "Ne yaptı sana? Elinden gelir mi onun bunca patatesi, hem de kuaför gibi incecik, içine hiç dokunmadan soymak?.. Babamız döndü, sen hâlâ sinirleniyorsun!"

"Sinirlenmiyorum, faydalı bir şey söylüyorum... Babamı doyurmamız gerek, savaştan geldi, sizse malımızı bozuyorsunuz... Patates kabuklarında bir yıl boyunca ne kadar gıdamız boşa gitti?.. Domuzumuz olsaydı bir yılda sadece kabukla besleyip sergiye gönderebilirdik, sergide bize madalya verirlerdi... Anladınız mı ne olurmuş, bir şeyden anladığınız yok!"

İvanov böyle bir oğlunun olduğunu bilmiyordu ve şimdi oturduğu yerden onun aklına şaşırmaktaydı. Ama ürkek Nastya daha çok hoşuna gitmişti, o da küçücük elleriyle ev işlerine yetişiyordu, hem elleri de artık alışkın ve becerikliydi. Demek ki çocuklar çoktandır ev işlerine alıştırılmışlardı.

"Lyuba," diye sordu İvanov karısına, "neden bana hiçbir şey söylemiyorsun – bütün bu zamanı bensiz nasıl geçirdin, sağlığın nasıl, işte neler yapıyorsun?.."

Lyubov Vasilyevna kocasından nişanlı kız gibi utanır olmuş-

tu, uzaklaşmıştı ondan. Kocası kendisiyle konuştuğunda kızarıyordu ve yüzü, gençliğindeki gibi utangaç, korkulu bir hal alıyordu, İvanov'un pek beğendiği...

"Fena değil, Alyoşa... Fena değildi halimiz. Çocuklar pek hastalanmadı, büyüttüm onları... Bir tek geceleri evde, yanlarında olabiliyorum, bu kötü. Tuğla fabrikasında çalışıyorum, preste, uzak işyerim..."

"Nerede çalışıyorsun?" dedi İvanov, anlamamıştı.

"Tuğla fabrikasında, preste. Mesleğim yok biliyorsun, önceleri avluda vasıfsız işçiydim, sonra eğitim verdiler bana, prese geçirdiler. Çalışmak güzel, ama işte çocuklar hep yalnız hep yalnız... Nasıl oldular baksana. Kendi kendilerine yapıyorlar her şeyi, yetişkin gibi oldular," dedi sessizce Lyubov Vasilyevna. "İyi bir şey mi bu, kendim de bilmiyorum Alyoşa..."

"Göreceğiz Lyuba... Artık hep birlikte yaşayacağız, zamanla anlarız neyin iyi neyin kötü olduğunu..."

"Sen varken her şey daha iyi olacak, yoksa ben tek başıma doğru nerede, yanlış nerede bilemiyorum, korkuyorum. Çocukları nasıl yetiştireceğimizi kendin düşün şimdi..."

İvanov ayağa kalktı ve konuk odasının içinde gezindi.

"Yani genel olarak keyfiniz fena değildi diyorsun ha?"

"Fena değildi Alyoşa, hepsi geçti işte, atlattık. Yalnız seni çok özledik, bir daha hiç yanımıza gelmeyeceğinden, orada başkaları gibi öleceğinden korktuk..."

Demir kabın içine koyduğu böreğin üzerinde ağladı kadın, gözyaşları hamura damladı. Böreğin üzerine yumurta sürmüştü az önce, hâlâ avucunu hamurun üzerinde gezdiriyor, bayram böreğini gözyaşlarıyla yağlamaya devam ediyordu.

Nastya annesinin bacağına sardı kollarını, yüzünü eteğine gömdü ve kaşlarını çatıp sert sert babasına baktı.

Babası ona eğildi.

"Neyin var?.. Nastenka, neyin var? Kızdın mı bana?"

Onu kucağına alıp başını okşadı.

"Neyin var kızım? Tamamen unutmuşsun sen beni, savaşa gittiğimde küçüktün..."

Nastya başını babasının omzuna yasladı ve o da ağladı.

"Neyin var, Nastenka'm benim?"

"Annem ağlıyor, ben de ağlarım."

Şaşkınlık içinde ocak kömürlüğünün önünde dikilen Petruşka hoşnutsuzdu.

"Neyiniz var hepinizin?.. Ocakta ateş boşa yanıyor, bunlar keyif yapıyorlar. Baştan mı yakacağız bunu, yeni odun kuponunu kim verecek bize! Öncekinin hepsini aldık da yaktık bile, ambarda az bir şey kaldı – on odun, onların da biri kavak... Hamuru ver anne, sıcak hava soğumadan."

Petruşka ocaktan lahana çorbasının durduğu font tencereyi çıkardı ve odunluğun üzerindeki ateşi eşeledi, Lyubov Vasilyevna ise aceleyle, Petruşka'ya yaranmaya çalışırcasına ocağa iki börek tepsisi koydu, ikinci böreğe yumurta sürmeyi unutmuştu.

Kendi evi tuhaf geliyordu İvanov'a, tam olarak anlayamıyordu onu. Karısı eskisi gibiydi, yüzü sevimli, utangaç, gerçi artık fena halde yorgun; çocukları da kendinden doğan o çocuklardı işte, sadece savaş sırasında epey büyümüşlerdi, olması gerektiği gibi. Fakat bir şeyler İvanov'un dönüş sevincini bütün yüreğiyle hissetmesine engel oluyordu – herhalde ev yaşantısından fazlasıyla uzaklaşmıştı ve en yakınlarını, öz ailesini bile anlamakta güçlük çekiyordu. Petruşka'ya, büyümüş ilk gözağrısına bakıyor, annesi ve kız kardeşine verdiği emir ve öğütleri dinliyor, onun ciddi, kaygılı yüzünü izliyor ve utanarak, bu çocuğa karşı babalık duygusunun, bir oğula karşı duyulan sıcaklığın kendisinde yetersiz olduğunu itiraf ediyordu. İvanov'un Petruşka'ya karşı kayıtsızlığından daha da çok utanmasının nedeni, onun sevgi ve ilgiye diğerlerinden daha fazla ihtiyaç duyduğunu bilmesiydi, çünkü bu çocuğa bakınca içi acıyordu insanın. İvanov, kendisi yokken ailesinin nasıl bir hayat sürdüğünü tam olarak bilmiyor ve Petruşka'nın kişiliğinin neden böyle olduğunu henüz açıkça anlayamıyordu.

Etrafında ailesiyle masanın başında oturan İvanov görevinin farkına vardı. Bir an önce işe girişmeli, yani para kazanmak ve çocukları doğru yetiştirmesinde karısına yardım etmek için çalışmaya başlamalıydı – o zaman her şey yavaş yavaş iyiye doğru giderdi ve Petruşka diğer çocuklarla birlikte koşturur, kitabını okurdu, elinde maşa, ocağın başında emirler yağdırmaktansa.

Petruşka masada herkesten daha az yedi, ama döktüğü bütün kırıntıları da toplayıp ağzına attı.

"Ne yapıyorsun Pyotr," dedi ona babası, "kırıntıları yiyorsun ama börek dilimini bitirmedin... Yesene! Annen biraz daha keser sana sonra."

"Hepsini bitirebilirdim," dedi Petruşka kaşlarını çatıp, "ama yeter bu kadarı."

"Çok yemeye başlarsa Nastya'nın da kendisine bakıp çok yemesinden korkuyor," dedi Lyubov Vasilyevna safça, "kıyamıyor yemeğe."

"Siz de her şeye pek kolay kıyıyorsunuz," dedi Petruşka aldırmazca. "Ben size daha çok düşsün diye uğraşıyorum."

Babayla anne oğullarının sözlerinden irkilip birbirlerine baktılar.

"Sen neden az yiyorsun?" diye sordu baba küçük Nastya'ya. "Pyotr'dan mı örnek alıyorsun yoksa?.. İyice ye, yoksa böyle küçük kalırsın..."

"Ben büyüdüm," dedi Nastya.

Küçük bir dilim börek yemişti, daha büyük olan diğer dilimi ise önünden uzaklaştırmış ve üzerini peçeteyle örtmüştü.

"Neden böyle yapıyorsun?" diye sordu annesi. "Böreğine yağ süreyim ister misin?"

"İstemem, tok oldum ben..."

"Böylece ye madem... Neden ittin böreğini?"

"Semyon amca gelir. Ona bıraktım. Börek sizin değil, kendim yemedim onu. Yastığımın altına koyacağım, yoksa soğur..."

Anne, kendisinin de, 1 Mayıs'ta pişirdiği böreği Semyon Yev-

seyeviç gelene kadar soğumasın diye yastıklarla örttüğünü anımsadı.

"Kimmiş bu Semyon amca?" diye sordu İvanov karısına.

Lyubov Vasilyevna ne diyeceğini bilemiyordu, şöyle dedi:

"Bilmem ki kim... Çocukların yanına gelip gidiyor, karısıyla çocuklarını Almanlar öldürmüş, bizim çocuklara alıştı, oynamaya geliyor onlarla."

"Nasıl oynamaya?" dedi İvanov şaşkın bir ifadeyle. "Ne oynuyorlarmış senin evinde? Kaç yaşında bu adam?"

Petruşka çabucak annesiyle babasına baktı; annesi babasına yanıt vermemişti, yalnızca üzgün gözlerle Nastya'ya bakıyordu, babası ise kötü kötü güldü, sandalyesinden kalkıp bir sigara yaktı.

"Bu Semyon amcanın sizinle oynadığı oyuncaklar nerede?" diye sordu neden sonra babası Petruşka'ya.

Nastya sandalyesinden indi, başka bir sandalyeye çıktı, konsoldaki kitapları aldı ve babasına götürdü.

"Bunlar oyuncak-kitaplar," dedi Nastya babasına. "Semyon amca bana yüksek sesle okuyor onları: Bak ne komik bir ayıcık, hem oyuncak, hem de kitap..."

İvanov kızının verdiği oyuncak-kitapları eline aldı: Ayı Mişka, oyuncak top, Donma nenenin oturduğu ve torunuyla birlikte keten eğirdiği ev...

Petruşka ocağın baca kapağını kapamanın vakti olduğunu anımsadı, yoksa evin içindeki sıcaklık çıkıp giderdi.

Kapağı kapayıp şöyle dedi babasına:

"Semyon Yevseyeviç senden yaşlı!.. Bize faydası dokunuyor, rahat bırak onu..."

Her ihtimale karşın pencereden bakan Petruşka kazara görüverdi ki, gökte süzülen bulutlar eylül ayında süzülmesi gereken türden değildi.

"Nedense bulutlar kurşuni süzülüyor," dedi Petruşka. "Herhalde kar düşürecekler! Yoksa yarın sabah kış mı bastıracak? O zaman ne yaparız biz? Patates hep tarlada, evde hazırlık yapılma-

dı... Görüyor musun şu işi!.."

İvanov oğluna bakıyor, sözlerini dinliyor ve onun karşısında bir çekingenlik hissediyordu. Karısına sorup kesin olarak öğrenmek istiyordu, iki yıldır ailesini ziyaret eden bu Semyon Yevseyeviç kimin nesiydi ve kime geliyordu bu adam – Nastya'ya mı, yoksa alımlı karısına mı... Fakat Petruşka ev işleriyle Lyubov Vasilyevna'nın dikkatini dağıttı:

"Anne, bana yarın için ekmek kartlarını ve liste fişlerini ver-iver. Gazyağı fişlerini de ver – yarın son gün, odun kömürü de almak lazım, sen de gittin çuvalı kaybettin, kendi paketimize koyuyorlar sadece odunu, nereden bulacaksan bul o çuvalı ya da bezlerden yenisini dik, çuvalsız yapamayız. Nastka da yarın avluya su almaya gelenleri içeri sokmasın, çok su çekiyorlar kuyudan: Kış gelince su dibe çökecek ha, kovayı indirmeye ipimiz yetişmeyecek, kar yutacak halimiz yok ya, hem onu eritmeye de odun gerek."

Bunları söylerken bir yandan da ocağın önünü süpürüp mutfak eşyalarını düzgünce yerleştirmişti Petruşka. Sonra ocaktaki lahana çorbasının durduğu font tencereyi çıkardı.

"Biraz börek atıştırdık, şimdi de etli lahana çorbası yiyelim ekmekle," dedi Petruşka. "Baba, sen de yarın mıntıka şurasına ve askerlik şubesine uğrasan fena olmaz, hemen kayda geçirilirsen daha çabuk alırız senin gıda kartlarını."

"Uğrarım," diye kabullendi baba boyun eğerek.

"Uğra, unutma – sabah uyuyup kalır, unutursun."

"Unutmam," diye söz verdi baba.

Savaştan sonraki ilk toplu öğle yemeklerini –etli lahana çorbası– konuşmadan yedi aile, Petruşka bile sakin sakin oturuyordu; baba, anne ve çocuklar talihsiz bir sözcük ile sessizce bir arada olmanın mutluluğunu bozmaktan korkarmış gibiydi.

Sonra İvanov karısına sordu:

"Giysi durumunuz nedir Lyuba – her şeyiniz eskimiş olmalı?"

"Eskileri giyiyorduk, şimdi yenilerini de alırız," dedi Lyubov Vasilyevna gülümseyerek. "Çocukların üzerlerinde ne varsa ona-

rarak yaptım, senin takım elbiseni, iki pantolonunu ve bütün çamaşırlarını bozup onlara diktim. Bilirsin işte, fazla paramız yoktu, çocukların da bir şekilde giydirilmesi gerekiyordu..."

"İyi etmişsin," dedi İvanov, "çocuklar için hiçbir şeye acıma."

"Acımadım, bana aldığın paltoyu da sattım, pamuklu ceketle geziyorum şimdi."

"Ceketi kısa, öyle gezerse soğuk alabilir," diye fikrini söyledi Petruşka. "Hamamda ateşçi olarak işe gireceğim, maaşımla ona palto alırım. Pazarda satıyorlar, baktım fiyatlarına, uygun şeyler var..."

"Sensiz de, senin maaşın olmadan da idare ederiz," dedi baba.

Öğle yemeğinden sonra Nastya burnuna büyük bir gözlük taktı ve pencerenin kenarına oturup annesinin tek parmaklı eldivenlerini onarmaya koyuldu, annesi çalışırken iş eldivenlerinin altına giyiyordu şimdi onları – soğumuştu havalar, sonbahar gelip çatmıştı.

Petruşka kız kardeşine baktı ve kızdı ona:

"Neden yaramazlık ediyorsun, neden Semyon amcanın gözlüğünü taktın?.."

"Gözlüğün arkasından bakıyorum ben, takmadım."

"Daha neler! Görüyorum ben! Gözlerini bozacaksın, kör olacaksın, sonra bütün hayatın boyunca birileri bakacak sana, emekliler gibi. Hemen çıkar o gözlüğü – sana diyorum! Eldivenleri de bırak, annem kendisi onarır ya da ben el atarım işim bitince. Defterini al da çizgi çiz, en son ne zaman çalıştığını unutmuşsundur!"

"Nastya okula mı gidiyor?" diye sordu baba.

Anne, kızlarının henüz küçük olduğunu, ama Petruşka'nın ona her gün çalışmasını öğütlediğini, bir de defter aldığını ve çizgi çizdirdiğini söyledi. Petruşka kardeşine sayıları da öğretiyordu, kabak çekirdeklerini toplayıp çıkarıyordu karşısında, harfleri ise Lyubov Vasilyevna'nın kendisi öğretiyordu Nastya'ya.

Nastya eldiveni bıraktı ve konsolun çekmecesinden defterini, dolmakalemiyle kalemliğini çıkardı, her şeyin düzgün bir şekilde

yerine getirilmesinden memnun kalan Petruşka ise annesinin pamuklu ceketini giyip avluya ertesi gün için odun kesmeye çıktı; Petruşka genellikle kestiği odunları gece eve taşıyıp ocağın arkasına dizerdi, orada kuruyup sonra daha bir sıcak ve bereketli yansınlar diye.

Lyubov Vasilyevna akşam yemeğini erkenden hazırladı. Kocasıyla baş başa oturup konuşabilmek için çocukların erken uyumalarını istiyordu. Fakat yemekten sonra uzun süre uyumadı çocuklar; tahta divanda yatan Nastya epeyce bir vakit yorganın altından babasına baktı, yaz kış uyuduğu Rus ocağının üzerine yatan Petruşka ise dönüp duruyor, sızlanıyor, bir şeyler mırıldanıyordu, yatışması daha zaman alacaktı. Ama gecenin ilerleyen vakitlerinde Nastya yorgun gözlerini yumdu, Petruşka ise ocağın üzerinde horlamaya koyuldu.

Petruşka'nın uykusu hafif ve tedirgindi: Geceleyin bir şey olacağından ve kendisinin duymayacağından korkardı hep – yangın çıkabilirdi, hırsızlar eve girebilir ya da annesi kapının çengelini takmayı unutabilir, kapı gece vakti açılıp bütün sıcaklık dışarı kaçabilirdi. Bu kez Petruşka, mutfağın yanındaki odada konuşan ebeveynlerinin tedirgin seslerinden uyandı. Saat kaçtı –gece yarısı mı, yoksa sabaha karşı mı– bilmiyordu ama annesiyle babası uyumuyorlardı.

"Alyoşa, gürültü etme, çocuklar uyanacak," diyordu annesi sessizce. "Gerek yok ona sövmene, o iyi bir insan, çocuklarını sevdi senin..."

"Onun sevgisine ihtiyacımız yok," dedi baba. "Ben kendim severim çocuklarımı... Yabancıların çocuklarını sevmiş, bak sen! Maaş vekâletnamesi gönderiyordum sana, kendin de çalışıyordun, nene gerekti bu Semyon Yevseyeviç? Kanın mı tutuşuyor yoksa halen?.. Ah, Lyuba, Lyuba! Bense orada ne iyi şeyler düşünmüştüm senin hakkında. Demek beni aptal yerine koydun..."

Baba sustu, sonra piposunu yakmak için bir kibrit çaktı.

"Ne diyorsun sen Alyoşa, neler diyorsun!" diye haykırdı anne

yüksek sesle. "Çocuklarımızı büyüttüm, neredeyse hiç hastalanmadılar, kiloları da yerinde..."

"E ne olmuş yani!.." dedi baba. "Başkaları dört çocukla kaldı, onlar da fena geçinmediler, çocukları da bizimkilerden kötü büyümedi. Sen şu Petruşka nasıl bir insan olmuş ona bak – dede gibi akıl yürütüyor, okumayı unutmuştur sorsan."

Ocağın üzerindeki Petruşka içini çekti ve yalandan horlamaya başladı, konuşmanın devamını dinlemek için. "Öyle olsun," diye düşündü, "dedeysem dedeyim, ama sen de hazır yemeklerle gününü gün etmişsin!"

"Evet ama hayattaki en zor ve önemli şeyleri öğrendi," dedi anne. "Okuyup yazmadan da geri kalmayacak."

"Kimin nesi bu senin Semyon? Yeter beni lakırdıya tuttuğun," dedi baba öfkeyle.

"İyi bir insan."

"Seviyor musun onu yoksa?"

"Alyoşa, ben senin çocuklarının annesiyim..."

"Evet, sonra? Dürüstçe cevap ver!"

"Ben seni seviyorum Alyoşa. Ben anneyim, kadın oluşum çok eskidendi, bir tek seninle, ne zamandı anımsamıyorum bile."

Baba susuyor ve piposunu içiyordu karanlıkta.

"Seni özlüyordum Alyoşa... Evet, çocuklar yanımdaydı, ama yerini tutamazlardı, seni bekleyip durdum, uzun korkunç yıllar boyunca, sabahları uyanmak istemezdim."

"Mesleği ne, nerede çalışıyor?"

"Fabrikamızda malzeme teminatında çalışıyor."

"Anlaşıldı. Dolandırıcı."

"Dolandırıcı değil. Bilmiyorum... Bütün ailesi Mogilyov'da ölmüş, üç çocuğu varmış, kızı gelinlik yaşındaymış."

"Önemli değil, karşılığında başka bir hazır aileyi almış – hatun da yaşlı değil, yüzü gözü hoş, yine yaşayacak sıcak bir yer bulmuş işte kendisine."

Anne yanıt vermedi. Sessizlik oldu, fakat kısa süre sonra Pet-

ruşka annesinin ağladığını duydu.

"Çocuklara seni anlatıyordu, Alyoşa," dedi neden sonra ve Petruşka annesinin gözlerinde kocaman gözyaşlarının durduğunu hissetti. "Çocuklara senin orada hepimiz için savaştığını, acılar çektiğini anlatıyordu... Peki neden? diye soruyorlardı ona. İyi biri olduğu için, diyordu..."

Baba güldü ve piposunun ateşini düşürdü.

"Demek böyle de biriymiş bizim Semyon-Yevsey! Bir kere bile görmedi ama övgüler düzüyor bana. Şahsiyete bakın siz!"

"Görmedi seni. Özellikle uyduruyordu, çocuklar senden uzaklaşmasınlar, babalarını sevsinler diye."

"Ama neden, neden yapsın bunu? Seni bir an önce elde etmek için mi? Ne istiyordu, kendin söyle?"

"Belki de iyi bir yüreği vardır, Alyoşa – o yüzden böyledir. Olamaz mı?"

"Aptalsın sen Lyuba. Bağışla beni lütfen. Hiçbir şey hesapsız yapılmaz."

"Semyon Yevseyiç sık sık çocuklara bir şeyler getirirdi, her gelişinde getirirdi, ya şekerleme, ya beyaz un, ya toz şeker, geçenlerde de Nastya'ya keçe çizme getirdi, ama ayağına uymadı – küçük numara. Kendisi bizden hiçbir şey istemiyor. Bizim de ihtiyacımız yoktu, onun armağanları olmadan da geçinir giderdik biz, alışkınız sonuçta, ama başkalarıyla ilgilendiği zaman ruhunun hafiflediğini söylüyor, o zaman ölen ailesi için daha az kederleniyormuş. Görürsün onu sen de – düşündüğün gibi bir şey değil bu..."

"Bütün bunlar safsata!" dedi baba. "Beni aptal yerine koyma... Sıkıldım senden Lyuba, ben yaşamak istiyorum daha."

"Bizimle yaşa, Alyoşa..."

"Ben sizinle yaşayacağım, sen de Senka-Yevseyka'yla devam edeceksin, öyle mi?"

"Etmeyeceğim, Alyoşa. Bize bir daha hiç gelmeyecek, bir daha gelmemesini söyleyeceğim ona."

"Demek bir şeyler oldu ha, devam etmeyeceğim dediğine gö-

re?.. Ah Lyuba ah, bütün kadınlar böylesiniz."

"Ya siz nasılsınız?" diye sordu anne gücenerek. "Ne demekmiş – hepiniz böylesiniz? Ben böyle değilim... Gece gündüz demeden çalıştım ben, lokomotif ocaklarına konulması için ateşe dayanıklı tuğla yaptık. Yüzüm zayıfladı, çirkinleştim, herkese yabancıyım, dilenci gelip sadaka istemez benden. Ben de zorlandım, çocuklar evde yalnızdı. Bazen eve bir gelirdim ocak yanmıyor, yiyecek bir şey yok, içerisi karanlık, çocuklar mutsuz, ev işlerini öyle hemencecik öğrenmediler, Petruşka da küçüktü... O zamanlar Semyon Yevseyeviç gelip gitmeye başladı evimize. Gelip çocuklarla otururdu. Yapayalnız yaşıyor. 'Size misafirliğe gelebilir miyim, evinizde ısınırım biraz?' diye sordu bana. Bizim ev de soğuk, odunlarımız nemli, dedim ona, bana dedi ki: 'Önemli değil, benim bütün ruhum donmuş, hiç değilse sizin çocuklarınızın yanında oturuverirm, benim için ocağı yakmanıza da gerek yok.' Tamam, dedim, gelin gidin şimdilik: Siz varken çocuklar da o kadar korkmazlar. Sonraları ben de alıştım ona, o geldiğinde hepimiz daha iyi oluyorduk. Ona bakıp seni anımsıyordum, sana sahip olduğumuzu... Sensizlik o kadar üzücü, o kadar kötüydü ki; bir kişi bari gelsin diyordum, o zaman o kadar da sıkılmayız, vakit de daha hızlı geçer. Sen yokken zamanı ne yapacaktık ki!"

"Ee, sonra, sonra ne oldu?" dedi baba sabırsızca.

"Sonrası yok. Şimdi geldin işte Alyoşa."

"İyi bari, madem öyle," dedi baba. "Uyku vakti."

Ama anne babadan rica etti:

"Bekle, uyuma daha. Hadi konuşalım, öyle mutluyum ki yanında."

"Durulmak bilmiyorlar," diye düşünüyordu Petruşka ocağın üzerinde, "barıştılar, yetmiyor mu; annem erken kalkıp işe gidecek, hâlâ gözü eğlencede – erken sevindi, bıraktı ağlamayı."

"Ya bu Semyon seviyor muydu seni?" diye sordu baba.

"Bekle, gidip Nastya'nın üzerini örteyim, uykusunda üstünü açıyor, üşüyor sonra."

Anne Nastya'nın yorganını örttü, mutfağa girip ocağın önünde durdu, Petruşka uyuyor mu dinlemek için. Petruşka annesini anladı ve horlamaya başladı. Annesi geri gitti, sesi duyuldu:

"Herhalde seviyordu. Şefkatle bakıyordu bana, görüyordum, benim neyim var ki – güzellik mi kaldı? Acı bir hayatı olmuş Alyoşa, birini sevmesi gerekiyordu."

"Bir kere öpüverseydin onu, madem böyle bir durum gelişti aranızda," dedi baba kibar bir sesle.

"Yok daha neler! Ama kendisi iki kere öptü beni, ne kadar istemediysem de."

"İstemiyorsan neden böyle yaptı peki?"

"Bilmiyorum. Kendine hâkim olamadığını, karısını anımsadığını söylüyordu, karısına biraz benziyormuşum."

"O da bana benziyor mu?"

"Hayır, benzemiyor. Sana kimse benzemiyor, sen bir tanesin Alyoşa."

"Demek ben bir taneyim öyle mi? Saymaya birden başlanır böyle: Bir, sonra iki."

"Yanağımdan öptü sadece, dudağımdan değil."

"Bunun önemi yok – nerden öptüğünün."

"Hayır, önemi var Alyoşa... Ne anlarsın ki sen neler çektiğimizden?"

"Nasıl yani? Bütün savaş boyunca çarpıştım ben, ölümü seni gördüğümden daha yakın gördüm..."

"Sen savaştın, benim de burada kanım donuyordu seni düşündükçe, acıdan ellerim titriyordu, ama çocukları doyurmak, faşist düşmanlar karşısında devlete faydalı olmak için dinç br şekilde çalışmak gerekiyordu."

Anne sakin sakin konuşuyor, ama yüreği sıkışıyordu; Petruşka annesine acıdı: Kunduracıya fazla para ödememek için ayakkabılarını, Nastya ile kendisininkileri de, onarmayı öğrendiğini ve patates karşılığında komşuların elektrikli ocaklarını tamir ettiğini biliyordu.

"Öyle yaşamaya devam edemezdim, sana duyduğum o özlemle," dedi anne. "Devam etseydim ölürdüm, biliyorum ki ölürdüm, üstelik ortada çocuklarım vardı... Başka bir şey hissetmeye ihtiyacım vardı Alyoşa, bir parça mutluluğa, dinlenebilmem için. Birisi beni sevdiğini söyledi, çok eskiden senin davrandığın gibi hassas davranıyordu bana..."

"Bu kim, yine mi şu Semyon-Yevsey?" diye sordu baba.

"Hayır, başka biri. Sendikamızın mıntıka şurasında öğretmen, göçmen..."

"Canı cehenneme, kimse kim! Evet ne oldu, avuttu mu seni?"

Petruşka'nın bu öğretmenden hiç haberi yoktu ve neden bilmediğine şaşırdı. "Bak sen şuna, annemiz de yaman kadınmış," diye fısıldadı kendi kendine.

Anne, babayı yanıtladı:

"Onunlayken gün yüzü görmedim, sonra daha da kötü oldum. Ruhum ölüyordu, onun için ona uzanmıştı, ama bana yakın olduğunda, iyice yakın olduğunda duygularımı kaybettim, o an sadece ev kaygılarımı düşünüyordum ve yakınım olmasına izin verdiğime pişmandım. Yalnızca seninle huzurlu, mutlu olabileceğimi, seninle, sen yakınken dinlenebileceğimi anladım. Sensiz gidecek yerim yok, çocuklar için bile sakınamam kendimi... Bizimle yaşa Alyoşa, iyi oluruz!"

Petruşka, babasının sessizce yataktan kalktığını, piposunu yaktığını ve tabureye oturduğunu duydu.

"Onunla kaç kere çok yakınlaştınız?" diye sordu baba.

"Yalnızca bir kere," dedi anne. "Bir daha hiç olmadı. Kaç kere gerekiyordu?"

"Kaç kere istersen, senin bileceğin iş," dedi baba. "Neden peki çocuklarımızın annesi olduğunu ve yalnızca benimle, o da çok eskiden kadın olduğunu söyledin..."

"Bu gerçek, Alyoşa..."

"Nasıl oluyor, gerçek bunun neresinde? Onunla da kadın oldun, öyle değil mi?"

"Hayır, olmadım onunla kadın, olmak istedim ama yapamadım... Sensiz mahvolduğumu hissediyordum, birisi benimle olsun istiyordum, canım burnuma gelmişti, yüreğim kararmıştı, çocuklarımı sevemiyordum artık ve biliyorsun ya, onlar için her şeye katlanırım ben, canıma bile acımam onlar için!.."

"Bekle!" dedi baba. "Bu ikinci Senka-Yevseyka konusunda yanıldığını söylüyorsun, gün yüzü görmemişsin onunla güya, ama yine de mahvolmamışsın, ölüp gitmemişsin, sağlam kalmışsın."

"Mahvolmadım," diye fısıldadı anne, "yaşıyorum."

"Demek yine yalan söylüyorsun bana! Nerede senin şu gerçeğin?"

"Bilmiyorum," fısıldadı anne. "Çok az şey biliyorum."

"Tamam. Ben çok şey biliyorum, senden daha çok badire atlattım," dedi baba. "Alçağın tekisin, hepsi o."

Anne susuyordu. Babanın sık ve güçlükle nefes aldığı duyuluyordu.

"İşte evdeyim," dedi. "Savaş bitti, sense yüreğimden yaraladın beni... Madem öyle, yaşa Senka ve Yevseyka'larınla! Beni rezil kepaze ettin, ama ben de insanım, oyuncak değil..."

Baba karanlıkta üstünü ve ayakkabılarını giyinmeye koyuldu. Sonra gaz lambasını yaktı, masanın başına oturdu ve kolundaki saati kurdu.

"Saat dört," dedi kendi kendine. "Karanlık daha. 'Kadın çok ama evinin kadını olacak tek bir tane yok' diyenler doğru demiş."

Ev sessizleşti. Tahta divan üzerinde uyuyan Nastya rüyasında düzenli nefes alıyordu. Petruşka sıcak ocağın üzerinde yastığına yapışmış, horlaması gerektiğini unutmuştu.

"Alyoşa!" dedi anne yumuşak bir sesle. "Alyoşa, bağışla beni!"

Petruşka babasının inlediğini duydu, sonra bir cam çıtırdadı; perdenin aralıklarından, annesiyle babasının olduğu odanın daha da karardığını ama ışığın halen yandığını görüyordu. "Lambanın

camını ezdi," diye tahmin etti Petruşka, "hiçbir yerde de bulunmuyor."

"Elini kestin," dedi anne. "Kanın akıyor, konsoldan havlu al."

"Sus!" diye bağırdı baba, anneye. "Sesini duymaya tahammülüm yok... Çocukları uyandır, çabuk uyandır!.. Uyandır dendi sana! Nasıl bir anneleri olduğunu anlatacağım onlara! Bilsinler!"

Nastya korkudan haykırıp uyandı.

"Anne!" diye seslendi. "Yanına gelebilir miyim?"

Nastya geceleri annesinin yatağına gelip yorganının altında ısınmayı seviyordu.

Petruşka ocağın üzerinde oturdu, ayaklarını aşağı indirdi ve herkese şöyle dedi:

"Uyku vakti! Ne diye uyandırdınız beni? Daha gün doğmamış, dışarısı karanlık! Ne diye gürültü ediyorsunuz, lambayı yakıyorsunuz?"

"Uyu Nastya, uyu, erken daha, şimdi geleceğim yanına," diye yanıtladı anne. "Sen de Petruşka, kalkma, konuşma da daha fazla."

"Siz niye konuşuyorsunuz? Babam ne istiyor?" dedi Petruşka.

"Sana ne benim ne istediğimden!" diye seslendi baba. "Çavuş musun nesin başımıza!"

"Sen niye lambanın camını eziyorsun? Annemi niye korkutuyorsun? Zaten zayıf, patatesi yağsız yiyor, yağı da Nastka'ya veriyor."

"Annen ne yapıyordu, nelerle meşguldü burada biliyor musun sen peki?" diye haykırdı baba acıklı bir sesle, küçük çocuk gibi.

"Alyoşa!" dedi kocasına Lyubov Vasilyevna ürkekçe.

"Biliyorum, her şeyi biliyorum ben!" dedi Petruşka. "Annem senin için ağladı, seni bekledi, geldin, hâlâ daha ağlıyor. Sensin bir şey bilmeyen!"

"Daha bir şeyden anladığın yok!" dedi baba öfkeyle. "Şu doğurduğumuz döle bak!"

"Her şeyi bal gibi de anlıyorum," diye yanıtladı Petruşka ocağın üzerinden. "Sen kendin anlamıyorsun. İşimiz gücümüz var,

yaşamamız gerek, sizse aptallar gibi kavga ediyorsunuz..."

Petruşka sustu; yastığına uzandı ve istemeden, işittirmeden ağladı.

"Fazla şımarmışsın sen bu evde," dedi baba. "Ama artık umurumda değil, evin reisi olabilirsin..."

Gözyaşlarını silen Petruşka babasını yanıtladı:

"Eh, bir de baba olacaksın, dediğin lafa bak, bir de yaşlısın, savaşlara gitmişsin... Yarın sakatlar kooperatifine git, Hariton amca çalışıyor orada, tezgâhın arkasında duruyor, ekmek kesiyor, kimsenin hakkını yemiyor. O da savaşa gitti geldi. Git ona sor, herkese anlatıp anlatıp gülüyor, kendim duydum. Karısı Anyuta şoförlük öğrenmiş, ekmek dağıtıyor şimdi, kendisi de iyi kadın, çalmıyor ekmeği. Onun da bir dostu olmuş, misafirliğe gidermiş yanına, ikramda bulunurmuş kendisine. Bu tanıdığının nişanı da varmış, kolu yok, ihtiyaç kuponları veren mağazanın da başı..."

"Ne saçmalıyorsun sen, uyu hadi, birazdan hava ağaracak," dedi anne.

"Siz de beni uyutmamıştınız demin... Havanın ağarmasına çok var daha. Bu kolsuz, Anyuta'yla arkadaşlık kurmuş, keyifleri yerindeymiş. Hariton da savaştaymış. Sonra Hariton geldi, Anyuta'yla kavga etmeye başladı. Bütün gün kavga ediyor, gece de şarap içiyor, meze yiyor, Anyuta ise ağlıyor, hiçbir şey yemiyor. Kavga etti, etti, sonunda pestili çıktı, bıraktı Anyuta'ya eziyet etmeyi, bir kolsuza mı kaldın, aptal karı, dedi ona, sen yokken ben Glaşkalar da gördüm, Aproskalar da, Maruska da oldu, senin adaşın Nyuşka da oldu, üstüne bir de Magdalinka oldu hayatımda. Durmuş gülüyor bir de. Anyuta teyze de gülüyor, sonraları kendi de övünür oldu hem – onun Hariton'undan iyisi yokmuş, faşistleri öldürmüş, peşindeki bir dolu kadından da rahat yüzü göremiyormuş. Hariton amca anlatıyor bize her şeyi dükkânda, tane hesabıyla ekmek alırken. Şimdi uslu uslu yaşıyorlar, iyiler. Hariton amca da gülüyor, 'Kandırdım Anyuta'mı,' diyor, 'kimse olmadı – ne Glaşka, ne Nyuşka, ne Aproska, ne de üstüne Magdalinka gördüm, asker de-

diğin yurdunun evladıdır, aptallık edecek zamanı olmaz, yüreği düşmana karşı dikilir. Anyuta'yı mahsus korkuttum ben...' Yat uyu baba, ışığı söndür, ateş niye tütsün ki camsız camsız..."

İvanov, Petruşka'sının anlattığı hikâyeyi şaşkınlıkla dinlemişti. "Bak şu orospu çocuğuna!" diye düşündü baba, oğlu için. "Az kaldı benim Maşa'yı da anlatacaktı..."

Petruşka uykuya yenik düşüp horlamaya başladı; bu sefer sahiden de uyumuştu.

Gün iyice aydınlandığında uyandı ve çok uyudu da sabahtan beri evde hiçbir iş yapamadı diye korktu.

Evde yalnızca Nastya vardı. Yere oturmuş, annesinin çok önce aldığı resimli kitabını karıştırıyordu. Her gün incelerdi onu, çünkü başka bir kitabı yoktu, okurmuş gibi parmağını gezdirirdi harflerin üzerinde.

"Ne diye sabah sabah kirletiyorsun kitabı? Yerine koy onu!" dedi Petruşka kardeşine. Annem nerede, işe mi gitti?"

"İşe," diye yanıtladı sessizce Nastya ve kitabı kapadı.

"Babam nereye kayboldu?" Petruşa evi kolaçan etti, mutfağı, odayı. "Torbasını aldı mı yanına?"

"Aldı," dedi Nastya.

"Sana ne dedi peki?"

"Bir şey demedi, ağzımı ve gözlerimi öptü."

"Öyle mi..." dedi Petruşka ve düşüncelere daldı.

"Yerden kalk," diye buyurdu kardeşine. "Gel yüzünü yıkayayım güzelce, giydireyim seni, dışarı çıkacağız..."

Bu sırada babaları garda oturmaktaydı. Sabah sabah koca bir bardak votka içmiş ve öğle yemeğini yemişti yol kuponunu bozdurup. Daha geceleyin, Maşa'yı bıraktığı şehre gitmeye karar vermişti, onu orada tekrar bulmak ve belki de bir daha hiç ayrılmamak için ondan. Saçları tabiat kokan bu hamamcı kızından yaşça çok büyük olması kötüydü. Neler olacağını görecekti işte, şimdiden bir şey bilemezdi. Yine de İvanov, Maşa'nın kendisini gördüğüne hiç değilse birazcık sevineceğini umuyordu; bu da kendisine

yetecek, artık onun da yeni bir yakın arkadaşı olduğu anlamına gelecekti, hem de çok güzel, neşeli ve iyi kalpli. Sonrasını görecekti artık!

Az sonra, İvanov'un daha dün geldiği yöne giden tren yanaştı. Eşya torbasını aldı ve binmeye hazırlandı İvanov. "Beklemiyordur Maşa beni," diye düşünüyordu. "Kendisini nasılsa unutacağımı ve bir daha hiç görüşmeyeceğimizi söylemişti, oysa ben onun yanına temelli gidiyorum."

Vagon sahanlığına girdi ve tren hareket edince savaştan önce yaşadığı, çocuklarının doğduğu küçük şehrine son kez bakmak üzere orada kaldı. Terk ettiği evine bir kere daha bakmak istiyordu; vagondan seçebilirdi onu, çünkü yaşadığı evin bulunduğu sokak hemzemin demiryolu geçidine çıkıyordu ve tren de oradan geçecekti.

Tren hareket etti ve istasyon makaslarından usulca geçip boş sonbahar tarlalarına girdi. İvanov vagonun korkuluklarına tutunup sahanlıktan, memleketi olan şehrin evlerine, binalarına, ambarlarına, yangın kulesine baktı. Uzaktaki iki uzun bacayı tanıdı: Birisi sabun, diğeri tuğla fabrikasına aitti; orada, tuğla presinin başında Lyuba çalışıyordu şimdi; gönlünce yaşasındı madem öyle. Belki bağışlayabilirdi onu, ama ne anlamı vardı? Sonuç itibariyle yüreği hınçla dolmuştu ona karşı; hem, savaş zamanı, kocasından ayrı düşünce sıkılmamak, yalnız kalmamak için başkasıyla öpüşen ve yaşayan birine acıması olamazdı. Lyuba'nın yaşamakta zorlandığı için, yokluk ve kedere yenildiği için Semyon ya da Yevsey ile yakınlaşmış olması onu haklı çıkarmıyor, aksine bir şeyler hissettiğini kanıtlıyordu. Sevgi dediğin de zaten yokluk ve kederden oluşurdu; insan hiçbir şeyin yokluğunu çekmese ve kederlenmese başka bir insanı sevmezdi ki hiç.

İvanov, sahanlıktan vagona geçecek, yatıp uyuyacaktı, yaşadığı, çocuklarını bıraktığı eve son kez bakma arzusunu yitirmişti; boş yere eziyet etmenin âlemi yoktu kendisine. Geçide daha çok var mı diye görmek için ileriye baktı ve hemen gördü onu. Demir-

yolunu şehre giden bir köy yolu kesiyordu burada; bu toprak yolun üzerinde yük arabalarından dökülen saman ve kuru ot yığınları, söğüt çubukları ve at pisliği duruyordu. Genellikle bu yoldan insan geçmezdi, pazarın kurulduğu iki günü dışında haftanın; nadiren kuru ot dolu arabasıyla şehre giden ya da köyüne dönen bir köylü geçerdi. Şimdi de öyleydi; köy yolu boştu; sadece şehirden, yolun saptığı sokaktan iki çocuk koşarak gelmekteydi; biri büyük, diğeri daha küçük, büyük olan küçüğün elini tutmuş, hızla çekiyordu onu peşi sıra, küçük ise ne kadar acele etse, bacaklarını nasıl gayretle çalıştırsa da büyüğe bir türlü yetişemiyor, büyük olan onu sürüklüyordu peşinden. Şehrin en son evinin önünde durdular ve garın olduğu tarafa doğru baktılar, herhalde oraya gidip gitmemeyi düşünüyorlardı. Sonra geçidi geçen yolcu trenine baktılar ve yol boyunca doğruca trene koştular, sanki birdenbire yakalamak ister gibi onu.

İvanov'un dikildiği vagon geçidi ardında bıraktı. İvanov vagona gitmek ve diğer yolcuların rahatsız etmeyecekleri üst sıraya yatıp uyumak üzere torbasını yerden aldı. Fakat o iki çocuk trenin en azından son vagonuna yetişebilmişler miydi acaba? İvanov sahanlıktan dışarı sarktı ve arkasına baktı.

El ele tutuşmuş iki çocuk hâlâ yol boyunca geçide doğru koşuyorlardı. İkisi aynı anda düşüverdiler, sonra kalkıp tekrar ileri doğru koştular. Büyükleri, boş olan elini havaya kaldırdı ve yüzünü giden trendeki İvanov'a çevirip elini ona doğru salladı, sanki birini kendisine dönmeye çağırıyordu. Derken yine yere düştüler. İvanov, büyüğün tek ayağında keçe çizme, diğerinde galoş olduğunu seçebildi – o yüzden öyle sık düşüyordu.

Gözlerini yumdu İvanov, düşen güçsüz çocukların acısını görmek ve hissetmek istemiyordu; kendi göğsü de, sanki içine hapsedilmiş, inleyen yüreği ömrü boyunca boş yere çarptıktan sonra ancak şimdi hürriyetine kavuşmuş da bütün varlığını sıcaklık ve huşuyla doldurmuşçasına ısınmıştı. Birdenbire eskiden de bildiği her şeyi tanıyıverdi, çok daha kesin ve gerçek olarak. O âna kadar bir

başkasının hayatını, onurunun ve kendi çıkarlarının ardından hissetmişti, şimdi ise ansızın çıplaklaşan yüreğiyle dokunmuştu ona.

Vagonun basamaklarından bir kez daha baktı trenin kuyruğuna, uzaklaşan çocuklarına. Bunların kendi çocukları olduğunu biliyordu artık, Petruşka ve Nastya. Herhalde tren geçitten geçerken kendisini görmüş olacaklardı; Petruşka eve, annesinin yanına çağırmıştı onu, kendisi ise dikkat etmemişti onlara, başka bir şey düşünüyordu ve tanımamıştı çocuklarını.

Şimdi Petruşka ve Nastya trenin çok arkasından koşuyordu, rayların yanındaki kumlu yol boyunca; Petruşka yine küçük Nastya'nın elini tutuyor, ayakları koşmaya yetişemediğinde peşinden sürüklüyordu onu.

İvanov eşya torbasını vagondan toprağa fırlattı, sonra vagonun alt basamağına indi ve çocuklarının peşi sıra koştukları o kum yola indi trenden.

~

FRO

UZAĞA GİTMİŞTİ, hem de uzun süreliğine, neredeyse dönmemecesine. Açık alanda ayrılık şarkısını söyleyen ekspres lokomotifinin sesi duyuldu ötelerden; uğurlayıcılar, yolcu platformundan ayrılıp yerleşik yaşamlarına döndüler, bir hamal belirdi elinde paspasıyla ve peronu silmeye koyuldu, karada kalan geminin güvertesini siler gibi.

"Kenara çekilin, yurttaş!" dedi hamal, iki yalnız tombul bacağa.

Kadın duvara, posta kutusuna yanaştı ve üzerindeki mektup alım sürelerini okudu: Sık çıkarılıyordu posta, her gün mektup yazılabilirdi. Parmağıyla kutunun demirine dokundu: Sağlamdı, kimsenin ruhu mektubundan çıkıp da kaybolamazdı.

Garın arkasında yeni bir demiryolu kasabası vardı; evlerin beyaz duvarlarında ağaç yapraklarının gölgeleri kıpırdanıyor, yaz akşamının güneşi, adeta saydam, solunacak hava barındırmayan bir boşluğun içinden sızarak, berrak ve mahzun aydınlatıyordu tabiatı ve konutları.

Gecenin arifesinde dünyadaki her şey fazlasıyla açık seçik, göz kamaştırıcı ve düşseldi – bu nedenle dünyanın kendisi hiç yokmuş gibi geliyordu insana.

Genç kadın, bu tuhaf ışığın ortasında şaşırarak durdu: Yirmi yıllık ömrü boyunca bu denli ıssız, parlak, suskun bir boşluk daha

gördüğünü anımsamıyordu; kendi yüreğinin de havanın hafifliğinden, sevdiği insanın geri geleceği ümidinden güçsüz düştüğünü hissediyordu. Berberin camında yansımasını gördü: Alelade bir hali vardı, saçları kabartılıp dalga dalga salınmıştı (on dokuzuncu yüzyılda mı ne vardı böyle saç modelleri), gri, derin gözleri gergin, sanki yapmacık bir hassasiyetle bakıyordu; gideni sevmeye alışmıştı, vücudunun içinde, sıradan, sıkıcı ruhunun ortasında ikinci bir sevgili yaşam çırpınıp büyüsün diye onun tarafından sürekli, aralıksız sevilmek istiyordu. Oysa kendisi, istediği gibi –kuvvetle ve aralıksız– sevemiyordu; kimileyin bitkin düşüyor ve o zaman, yorulmaz bir yüreğe sahip olmadığı için üzüntüsünden ağlıyordu.

Yeni bir üç odalı dairede oturuyordu; odalardan birinde lokomotif makinisti olan dul babası kalıyordu, diğer iki odadaysa, şimdi gizemli, elektrikli cihazları ayarlayıp çalıştırmak üzere Uzakdoğu'ya giden kocasıyla kendisi. Kocası hep makinelerin gizleriyle uğraşır, mekanizmalar aracılığıyla bütün dünyayı, insanlığın yararı ve keyfi ya da birtakım başka şeyler için –karısı kesin olarak bilmiyordu– değiştirmeyi ümit ederdi.

İhtiyar baba nadiren sefere çıkardı. Yedek makinist sınıfına ayrılmıştı, hastalananların yerine çalışıyor, tamirden çıkan lokomotiflerin alıştırılmasında veya hafif katarların yakın seferlerinde görev alıyordu. Bir yıl önce emekliye ayırmayı denemişlerdi onu. Bunun ne anlama geldiğini bilmeyen ihtiyar kabul etmiş, ne var ki dört gün boş dolaştıktan sonra beşinci gün semaforun arkasındaki bir tümseğe çıkıp, ağlamaklı gözlerle trenlerin başını güçlükle çeken lokomotifleri izleyerek gece yarısına kadar oturmuştu. O geceden sonra da, makinelere bakmak, şefkat ve hayal gücüyle yaşamak, akşam olunca da eve sanki bir sefer yorgunluğu içinde dönmek için o tümseğe gider olmuştu her gün. Eve geldiğinde ellerini yıkar, iç geçirir, dokuz bininci meyilde vagonlardan birinin fren pabucunun koptuğunu ya da ona benzer bir şey bildirir, sonra çekingen bir tavırla kızından güya gergin regülatörün berelediği sol

avucuna sürmek üzere vazelin rica eder, ardından akşam yemeğini yer, bir şeyler mırıldanır ve az sonra uykuya dalardı, bahtiyar. Sabahleyin emekli makinist tekrar tümseğe gider ve bir gününü daha seyir, gözyaşları, hayaller, şefkat ve yalnız bir şevkin kudurganlığı içinde geçirirdi. İlerleyen lokomotifte kendince bir aksaklık görürse ya da makinist aracı usulsüz kullanıyorsa, yüksekteki noktasından hükmünü ve emrini bildirirdi bağırarak: "Çok su bastın! Musluğu aç, rezil herif! Hava ver!", "Kumuna sahip çık: Yokuşta kalacaksın! Ne diye sağa sola saçıyorsun?", "Flanşları sık, buhar kaybetme: Ne bu, lokomotif mi hamam mı?" Hafif, boş, üstü açık yük vagonlarının trenin baş veya ortasında bulunduklarını ve ani bir fren esnasında sıkışabileceklerini görürse, gerideki kondüktörü yumruk göstererek tehdit ederdi tümsek üzerindeki özgür makinist. Önünden geçen şayet emekli makinistin kendi lokomotifiyse ve onu eski yardımcısı Venyamin kullanıyorsa, ihtiyar mutlaka bariz bir aksaklık fark edip –kendi zamanında böyle şey olmazdı– makiniste ihmalkâr yardımcısına karşı önlem almasını tavsiye ederdi. "Ah Venyamin, Venyamincik, tükür şunun suratına be!" diye bağırırdı tümseğinden ihtiyar. Kapalı havalarda yanına şemsiyesini alırdı, öğle yemeğiniyse biricik kızı getirirdi tümseğe çünkü akşamleyin zayıf, aç, tatmin edemediği iş şehvetinden kudurmuş vaziyette eve dönen babasına acırdı. Neyse ki kısa süre önce, yaşlanan makinist âdet edindiği üzere tepeye çıkmış bağırıp söverken, partinin lokomotif deposu şefi yoldaş Piskunov yanına uğramıştı; şef, ihtiyarın koluna girip depoya götürmüştü onu. Depo kâtibi, ihtiyarı tekrar lokomotif kadrosuna kayıt etmişti. Mutluluktan bitap düşen makinist soğuk bir lokomotife* girip kazanın yanına oturmuş ve bir koluyla, tekrar parçası olduğu emekçi insanlığın karnına sarılırcasına lokomotif kazanına sarılıp sızmıştı.

* Soğuk lokomotif: Herhangi bir nedenle kendi gücüyle hareket ettirilemeyen, faal olmayan lokomotif (2003 tarihli Trenlerin Hazırlanması ve Trafiğine Ait Yönetmelik). *–ç.n.*

"Frosya!" dedi baba, kocasını uzak yola uğurlayıp istasyondan dönen kızına. "Bana fırından bir şeyler ver de atıştırayım, olur ya gece sefere çağırırlar..."

Her dakika sefer beklese de nadirdi onu çağırdıkları: Üç-dört günde bir, seyyar hafif bir marşandiz denk geldiğinde ya da başka bir basit ihtiyaç doğduğunda ancak. Ne olursa olsun baba işe aç, hazırlıksız, somurtkan gitmeye korkar, bu nedenle sağlığıyla, dinçliğiyle ve düzenli sindirimiyle ilgilenirdi her daim; kendisini kadronun demirbaşından sayardı.

"Yurttaş makinist!" diye seslenirdi kimileyin ihtiyar kendi şahsına, ağırbaşlı ve tane tane, yanıt olarak da uzak alkışları dinler gibi pek bir manidar susardı.

Frosya fırından bir çanak çıkarıp babasına yemeğini verdi. Akşam güneşi daireyi bir uçtan öbür uca aydınlatıyor, ışık Frosya'nın içine, ısınan yüreğinin akan kanını ve yaşam duygusunu hiç aralıksız işlediği bedenine kadar sızıyordu. Odasına çekildi. Masasının üzerinde kocasının çocukluk fotoğrafı duruyordu; çocukluğundan sonra bir kere bile resim çekinmemişti, çünkü kendisiyle ilgilenmiyor ve yüzünün bir anlamı olduğuna inanmıyordu. Sararmış fotoğrafta kocaman, çocuk kafalı bir oğlancık vardı, adi bir gömlek, ucuz bir pantolon giymişti, yalınayaktı; arkasında sihirli ağaçlar, ileride ise bir fıskiye ve saray görülüyordu. Çocuk henüz pek tanımadığı dünyaya dikkatle bakıyordu, arkasında kalan tablodaki muhteşem yaşamın farkında değildi. Muhteşem yaşam, geniş, canlı ve çekingen yüzlü bu çocuğun ta kendisindeydi, elinde oyuncak yerine bir ot sapı tutan ve yere güven dolu çıplak ayaklarıyla basan.

Gece bastırmıştı artık. Kasaba çobanı sağmal inekleri konaklama yerine sürmüştü bozkırdan. Sahiplerinin yanına varıp dinlenmek isteyen inekler böğürüyor, kadınlar, evlerin hanımları avlularına götürüyordu onları. Uzun gün, geceye soğuyordu; Frosya, giden insanın sevgisi ve anısının bahtiyarlığı içinde oturuyordu alacakaranlıkta. Pencerenin ardında, büyüyen çam ağaçları mesut

gökyüzü boşluğuna doğru dümdüz bir hat çiziyor, birtakım hiçten kuşlar cılız sesleriyle son, uykulu şarkılarını söylüyor, karanlığın bekçisi çekirgeler yumuşak, barışçıl sesler çıkarıyordu her şeyin yolunda olduğuna, uyumadıklarına ve her şeyi gördüklerine dair.

Babası Frosya'ya kulübe gidip gitmeyeceğini sordu: Bugün yeni bir program vardı, ayrıca çiçek savaşı* ve yedek kondüktörlerin bir gösterisi olacaktı.

"Hayır," dedi Frosya, "gitmeyeceğim. Kocamı özleyeceğim ben."

"Fedka'yı** mı?" dedi makinist. "Gelir: Bir yıl geçsin, burada olur... Özle madem! Ben kimi vakit iki günlüğüne giderdim de rahmetli annen yine de özlerdi: Küçük burjuvaydı işte!"

"Ben küçük burjuva değilim ama yine de özlüyorum!" dedi Frosya şaşkınlıkla. "Yok, herhalde ben de küçük burjuvayım..."

Babası onu teselli etti:

"Sen küçük burjuva olabilir misin hiç!.. Artık yok onlar, çoktan öldüler. Küçük burjuva olana kadar çok yaşaman, çok öğrenmen gerek senin: İyi kadınlardı onlar..."

"Baba, odana git," dedi Frosya. "Akşam yemeğini birazdan veririm, şimdi yalnız kalmak istiyorum..."

"Akşam yemeğinin zamanıdır!" diye onayladı baba. "Depodan haberci geliverir yoksa neme lazım: Belki biri hastalanmıştır, içkiye düşmüştür ya da bir aile dramı falan vardır kim bilir. O zaman derhal yetişmem gerekir: Hareket asla durmamalı!.. Ah ah, senin Fedka ekspresle uçuyor şimdi, yeşil sinyaller yakıyorlar ona, kırk kilometre önünü açıyorlar, makinist ta uzaklara bakıyor, elektrik aydınlatıyor lokomotifini, her şey olması gerektiği gibi!.."

İhtiyar gitmiyor, ağırdan alıyor, yerinde sayıyor ve sözcüklerini mırıldanmayı sürdürüyordu: Lokomotif aklını ve kalbini meşgul etmediğinde kızının ya da başka bir insanın yanında olmayı seviyordu.

* Çiçek adları üzerine şiirli bilmeceler sorulan bir takım oyunu. –*ç.n.*

** Fyodor isminin samimi söylenişi. –*ç.n.*

"Baba, git yemeğini ye!" diye buyurdu kızı; çekirgeleri dinlemek, pencerenin ardındaki gece çamlarını görmek ve kocasını düşünmek istiyordu.

"İyi, cinlerin tepende senin!" dedi babası sessizce ve uzaklaştı.

Babasını doyuran Frosya evden çıktı. Kulüpte şenlik sürüyordu. Müzik çalıyor, ardından yedek kondüktörlerin şarkısı duyuluyordu: "Ah, akçam, aman akçam! Şu kozalaklara bir bakın!" "Çuf-çuf-çuf-çuf der lokomotif; pır-pır-pır-pır der uçak; kırt-kırt-kırt-kırt der buzkıran... Bizimle eğil, bizimle doğrul, çuf-çuf de, pır-pır de, ölü gibi durma öyle, daha fazla zarafet, kültür, üretim – amacımız budur bizim!.."

Kulüpteki seyirciler kıpırdanıyor, çekingence mırıldanıyor ve şarkıcıların peşi sıra kendilerine mutluluk eziyeti veriyorlardı.

Frosya kulübün önünden geçip yürüdü; ilerisi boşluktu artık, demiryoluna kalkan olan ağaç dizileri vardı bir tek. Ötelerden, doğu yönünden bir ekspres tren gelmekteydi, lokomotif sürat yapıyor, boşluğu zapt etmek için savaş veriyor ve ışıldayan projektörüyle önünü aydınlatıyordu. Bu tren, Uzakdoğu'ya koşan ekspres trenle bir yerlerde karşılaşmış, bu vagonlar sevdiği adamı, Frosya'dan ayrıldıktan sonra görmüşlerdi ve şimdi Frosya gayretkeş bir dikkatle kocasının yanında kendisinden sonra bulunmuş hızlı treni inceliyordu. İstasyona geri döndü, oysa o yürürken tren durmuş sonra da devam etmişti yoluna; son vagon da karşılaştığı ve önlerinden geçtiği bütün insanları unutarak karanlığın içinde kaybolmuştu. Peronda ve garın içinde tanımadığı, yeni bir insana rastlayamadı Frosya; ekspres trenden tek yolcu bile inmemişti, karşıdan gelen treni ve kocasını sorabileceği kimsecikler yoktu ortalıkta. Belki bir gören olmuştu onu oysa, belki biri bir şeyler biliyordu!

Gelgelelim garda yalnızca yerel gece yarısı trenini bekleyen iki ihtiyar kadın oturmaktaydı, öğlenki adam yine çöpleri Frosya'nın ayaklarına doğru süpürüyordu. İnsan durup düşünmek istedi-

ğinde dibinde biter bunlar hep, kimseden de hoşlanmazlar.

Frosya biraz uzaklaştı, ama süpürgeli adam yine yaklaşıyordu kendisine.

"İki numaralı ekspres treninden haberiniz var mı?" diye sordu ona Frosya. "Sağ salim gidiyor mu ki? Öğlen çıkmıştı buradan... İstasyona haberi geldi mi hiç?.."

"Perona tren yaklaştığında çıkılır," dedi temizlikçi. "Şimdi herhangi bir tren beklenmiyor: Gara gidin, yurttaş... Seyirci takımı da hiç eksik olmaz ki buradan; evlerinde karyolalarında yatıp gazetelerini okusalar ya. Yok, yapamazlar; gelip pislik çıkaracaklar illa ki..."

Frosya demiryolundan, makaslardan geçip garın öteki tarafına yürüdü. Yük lokomotiflerinin durduğu yuvarlak bir depo vardı orada, kömürlük, cüruf çukurları ve lokomotif dairesi. Yüksek fenerler, buhar ve duman bulutlarının yüzdüğü alanı ışıl ışıl aydınlatıyordu: Kimi lokomotifler yolculuk için buhar kaldırırken tiz bir sesle feryat ediyor, yıkanmaya hazırlanan diğerleri, soğurken salıyorlardı buharlarını.

Frosya'nın önünden demir faraşlı dört kadın geçti, arkalarından bir erkek yürüyordu: bir refakatçi ya da ekipbaşı.

"Kimi kaybettin bakalım güzelim?" diye sordu Frosya'ya. "Kaybedilen daha bulunmaz, gidenler geri dönmez... Gel bizimle, ulaşıma yardımcı ol!"

Frosya düşündü.

"Kürek ver!" dedi.

"Al benimkini," diye yanıtladı ekipbaşı ve kadına aleti uzattı. "Hatunlar!" dedi diğer kadınlara... "Üçüncü çukura gidin, ben birincide olacağım..."

Frosya'yı lokomotif ocaklarının boşaltıldığı cüruf çukuruna götürüp çalışmasını buyurdu, kendisi ise gitti. Çukurun içinde iki kadın işe koyulmuştu bile, kızgın cürufu dışarı atıyorlardı. Frosya da çukura indi ve yanında tanımadığı kız arkadaşlar olmasına sevinerek çalışmaya koyuldu. Yanık ve gaz kokusu soluk almayı

güçleştiriyordu, yukarı cüruf atmak ise sıkıcı ve rahatsız bir işti, çünkü çukur dar ve sıcaktı. Buna karşın Frosya'nın ruhu ferahlamıştı: Burada eğleniyor, insanların –kız arkadaşlarının– yanında iyi vakit geçiriyor, yıldızlar ve elektrikle aydınlanan engin, hür geceyi görüyordu. Sevgi huzur içinde uykuya dalmıştı yüreğinde; ekspres tren uzaklara gitmişti, sevdiği insan sert vagonun üst sırasında, yanı yöresi Sibirya, uyumaktaydı şimdi. Aman uyusun ve hiçbir şey düşünmesin! Aman makinist çok ileriye baksın ve bir kazaya mahal vermesin!

Kısa süre sonra Frosya ve bir kadın çukurdan çıktılar. Şimdi, attıkları cürufu kenarsız, açık yük vagonuna yığmaları gerekiyordu. Cürufu vagona fırlatırken kadınlar birbirlerini süzüyor, ara sıra da dinlenmek ve soluklanmak için söyleşiyorlardı.

Frosya'nın arkadaşı otuz yaşındaydı. Üşür gibiydi, üzerindeki ucuz giysiyi düzeltiyor ya da sakınmaya çalışıyordu. Hapisten o gün salıverilmişti; kötü niyetli birinin iftirası yüzünden içeride dört gün yatmıştı. Kocası bekçiymiş, altmış ruble aylık için bütün gece elinde tüfekle kooperatifin çevresinde gezinirmiş. O hapisteyken, bekçi kocası haline ağlamış, müdüriyete gidip çıkarılmasını rica etmiş; halbuki kadının hapisten önce bir sevgilisi varmış, bu sevgili, yanlışlıkla, kendini kaptırıverip (rehavetten ya da korkudan) bir dolandırıcılığını anlatmış ona ama sonra korkmuş olacak ki, şahit bırakmamak için kadının başını yakmaya kalkışmış. Şimdi kendisi düşmüş ağa, görsünmüş gününü işte, o ise kocasıyla dışarıda geçinip gidermiş; ne de olsa iş varmış, ekmek satılıyormuş, kılık kıyafeti ise ikisi bir olur bir şekilde edinirlermiş.

Frosya da ona kendi başındaki dertten söz etti: Kocası uzağa gitmişti.

"Gittiyse ölmedi ya, gelir geri!" diye Frosya'yı teselli etti işçi arkadaşı. "Orada, hapiste bir dertlendim, bir efkârlandım sorma gitsin. Evvelce girmişliğim yoktu, alışık değilim, girmiş olsam içim yanmaz. Her zaman öyle masumdum ki iktidar hiç dokunmamıştı bana... Çıktım oradan, geldim eve, kocam sevincinden ağla-

dı ama sarılmaya korkuyor, bir suçlu, önemli bir zat olduğumu sanıyor. Oysa ben eskisi gibiyim, basitim... O akşam da nöbeti vardı, öyle kederlendik ki. Tüfeğini aldı, 'Gidelim,' dedi. 'Sana meyve suyu ısmarlayayım: On iki kapiğim var, bir bardak almaya yeter, yarı yarıya içeriz.' Benim efkârımsa duruyor, geçeceği yok. Tek gönderdim onu lokantaya, yalnız içsin şekerli suyunu, paramız biriktiğinde ve hapishane efkârım dağıldığında birlikte gider bir şişe içeriz... Böyle dedim, sonra buraya, demiryoluna geldim çalışmaya. Belki, dedim, balast döşüyorlardır bir yerlerde, rayları değiştiriyorlardır ya da öyle bir şeyler. Gece vakti bile bir iş muhakkak denk gelir. İnsanların yanında olurum diye düşündüm, içim açılır, sakinleşirim yine. Sahiden de, şimdi seninle konuştum ya, hala kızıma rastlamış gibi oldum... Hadi, vagonu bitirelim: Bürodan paramızı verirler, sabah gider ekmek alırım..." Ardından "Frosya!" diye bağırdı cüruf çukuruna doğru; yukarıdaki Frosya'nın bir adaşı çalışmaktaydı orada. "Çok var mı daha?"

"Yo," diye yanıtladı aşağıdaki Frosya, "azıcık bir şey, kırıntılar..."

"Buraya çıksana," dedi tüfekli bekçinin karısı. "Bir an önce bitirelim, birlikte gidelim paramızı almaya."

Etraflarındaki lokomotifler uzun yol öncesi harıl harıl güç topluyor ya da aksine dinlenip soğuyor, soluklarını salıyorlardı havaya.

Ekipbaşı geldi.

"Ee hatunlar, ne yaptınız bakalım? Bitirdiniz mi çukuru?.. Hah! Haydi büroya yollanın o halde, ben de şimdi geliyorum. Paranızı alın da artık isteyen kulübe dansa gider, isteyen evine çocuk yapmaya! İşiniz çok sizin."

Büroda kadınlar imzalarını attılar: Yefrosinya* Yefstafyeva, Natalya Bukova ve okuryazar olmamaktan sabıkalı diğer Yefrosinya; bu sonuncusu, imza yerine "Yeva" sözcüğüne benzeyen üç

* Frosya isminin uzun hali. –*ç.n.*

harf, sonuna da orak çekiç çizmişti. Üçer ruble yirmişer kapik aldılar ve evlerine dağıldılar. Frosya Yefstafyeva ve bekçi karısı Natalya birlikte yürüyorlardı. Frosya yeni arkadaşını yıkanıp temizlenmesi için evine çağırdı.

Babası mutfakta, sandığın üzerinde, üstü başıyla, hatta kalın, kışlık ceketi ve lokomotif rozetli şapkasıyla uyuyordu: Ansızın çağırılmayı ya da acilen felaketin ortasında yerini almasını gerektirecek genel bir teknik arıza olmasını beklemekteydi.

Kadınlar işlerini sessizce hallettiler, biraz pudralanıp gülümseyerek çıktılar. Geç olmuştu artık, dans ve çiçek savaşı başlamış olmalıydı kulüpte. Kocası uzakta, sert vagonda uyurken, yüreği hiçbir şey hissetmez, anımsamaz ve kendisini sevmezken, koca dünyada gerçekten de yalnız sayılırdı Frosya, mutluluk ile kederden azat edilmişti, biraz dans etmek, müzik dinlemek, başka insanlarla el ele tutuşmak istiyordu şimdi. Sabahleyin kocası orada yalnız başına uyanıp da ilk iş kendisini anımsadığında, o zaman belki ağlardı Frosya.

İki kadın koşar adım kulübe vardılar. Yerel tren geçti: Gece yarısı, o kadar da geç sayılmaz. Kulüpte amatör caz orkestrası çalıyordu. Makinist yardımcısı Frosya Yefstafyeva'yı "Rio-Rita" valsine davet etti hemen.

Frosya bahtiyar bir ifadeyle dans ediyordu: Müziği seviyor, keder ve mutluluğun müzikte kopmamacasına birleştiklerini düşünüyordu, gerçek yaşamdaki gibi, kendi ruhundaki gibi. Dans ederken kendi kendisini de pek az anımsıyor, hafif bir rüyaya, bir tür şaşkınlığa dalıyordu ve vücudu hiç gerilmeden, kendiliğinden buluyordu gerekli hareketi, çünkü Frosya'nın kanı ısınıyordu melodiden.

"Çiçek savaşı bitti mi?" diye sordu kavalyesine alçak sesle, sık sık nefes alarak.

"Daha yeni bitti, neden geciktiniz?" dedi makinist yardımcısı anlamlı anlamlı, sanki ezelden beri Frosya'yı sever, hasretiyle yaşarmış gibi.

"Ah, ne yazık!" dedi Frosya.

"Burası hoşunuza gidiyor mu?" diye sordu kavalye.

"Elbette ki, evet!" diye yanıtladı Frosya. "Burası harika!"

Nataşa Bukova dans etmeyi bilmiyor, elinde gece arkadaşının şapkası, salon duvarının önünde dikiliyordu.

Orkestra dinlenmek için ara verdiğinde, Frosya ve Nataşa sitro* içtiler, iki şişeyi bitirdiler. Nataşa bu kulübe yalnızca bir kere, o da çok önceden gelmişti. Temiz, süslü mekânı uysal bir sevinçle süzüyordu.

"Fros, ah Fros!" diye fısıldadı. "Sosyalizmde bütün odalar böyle mi olacak ki acep?"

"Ya nasıl olacaktı? Elbette ki böyle!" dedi Frosya. "Gerçi belki bir parça daha iyi!"

"Fena olmazdı ha!" diye onayladı Natalya Bukova.

Aradan sonra Frosya tekrar dans etti. Bu kez makas kontrolörü kaldırdı onu. Bir fokstrot parçası çalıyordu, "Bebeğim"; kontrolör partnerini sımsıkı tutuyor, yanağını saçlarına yaslamaya çalışıyordu ama bu gizli şefkat heyecanlandırmıyordu Frosya'yı, zira o, uzaktaki adamı seviyordu, zavallı bedeni gergin ve sağırdı.

"Ee, adınız nedir?" dedi kavalye dansın ortasında kulağına. "Yüzünüz tanıdık geliyor, yalnız babanız kimdi unutmuşum."

"Fro!" diye yanıtladı Frosya.

"Fro mu?.. Rus değil misiniz yoksa?"

"Elbette ki hayır!"

Kontrolör şöyle bir düşündü.

"Neden değilmişsiniz ki?.. Babanız Rus ya: Yefstafyev!"

"Fark etmez," diye fısıldadı Frosya. "Benim adım Fro!"

Sessizce dans ediyorlardı. Seyirciler duvarların dibinde dikiliyor, dans edenleri izliyordu. Hepi topu üç çift dans ediyor, diğerleri ya utanıyor ya da beceremiyordu. Frosya başını daha da yaklaştırdı kontrolörün göğsüne; adam, gözlerinin altında onun eski

* Soğuk, gazlı, meyveli içecek. –*ç.n.*

usul taranmış kabarık saçlarını görüyor, bu dermansız güveni sevimli ve hoş buluyordu. İnsanların karşısında gururluydu. Başını dikkatlice okşamanın bir yolunu bile düşünmüş ama seyircilerin diline düşmekten çekinmişti. Ayrıca, Fro'yla yakınlığından ötürü onu sonradan sakatlaması muhtemel olan kendi ateşli nişanlısı da seyircilerin arasındaydı. Bu yüzden kontrolör edebini takınarak kadından hafifçe uzaklaştı, gel gör ki Fro tekrar yaslandı göğsüne, kravatına; kravat başının ağırlığıyla yana kayınca, gömlekte çıplak bedeni gösteren bir aralık meydana geldi. Korku ve tedirginlik içindeki kontrolör dansı sürdürüyor, müziğin kesilmesini bekliyordu. Ne var ki müzik giderek coşup hareketleniyor, kadın ise kollarıyla onu sarmış olan arkadaşından ayrılmıyordu. Kontrolör, kravatın altında çıplak kalan göğsünden, tam erkekçe kıllarının çıktığı yerden gıdıklayıcı nem damlalarının süzüldüğünü hissetti.

"Ağlıyor musunuz?" diye sordu korkuyla.

"Birazcık," diye fısıldadı Fro. "Beni kapıya doğru götürün. Daha fazla dans etmeyeceğim."

Kavalyesi dansı bırakmadan Frosya'yı çıkışa götürdü, o da hemen tenha koridora çıktı; burada biraz kendine gelmişti.

Nataşa arkadaşına şapkasını getirdi. Frosya eve gitti, Nataşa ise kocasının beklediği kooperatif ambarının yolunu tuttu. Ambarın yanındaki inşaat malzemeleri avlusunun bekçisi latif bir kadındı ve Nataşa, kocasının bu bekçi kadına gizli bir aşkı, bir sempatisi olup olmadığını kontrol etmek istiyordu.

Ertesi sabah Frosya Ural ardındaki bir Sibirya istasyonundan telgraf aldı. Kocası şöyle yazmıştı ona: "Sevgili Fro, seni seviyor ve rüyalarımda görüyorum."

Baba evde değildi. Kızıl köşede* oturup laflamak, *Gudok*'u** okumak, teknik tertibat bölgesinde gecenin nasıl geçtiğini öğren-

* Kızıl köşe: Sovyetler zamanında kimi kuruluşlarda kolektif çalışma teşvik ve propogandasının yapıldığı panoların asılı durduğu yapı ya da yapının bir parçası. –*ç.n.*

** *Gudok* (Düdük), Demiryolu İşçileri Sendikası'nın günlük gazetesi. –*ç.n.*

mek, sonra lokantaya uğramak, rasgele bir ahbapla bira içmek, kaygı ve tasalar hakkında laflamak için depoya gitmişti.

Frosya dişlerini fırçalamakla uğraşmadı; suyu üstünkörü serperek yüzünü de güçbela yıkadı ve bundan sonra güzel görünüp görünmediğiyle uzun boylu ilgilenmedi. Sevgi dışında bir şeye zaman harcamak istemiyor, vücuduna karşı kadınca bir özen göstermiyordu artık. Frosya'nın odasının üzerinden, üçüncü kattan kesik kesik armonika sesleri gelirdi hep; müzik arada bir kısa süreliğine durur, sonra yeniden başlardı. Frosya o sabah, hava aydınlanmadan uyanmış, sonra tekrar uykuya dalmıştı; o zaman bile, tüm gücünü işe harcadığından şakımaya soluğu yetmeyen gri bir işçi kuşun şarkısına benzer mütevazı melodiyi duymuştu yukarıdan. Orada, yukarıda, küçük bir oğlan yaşıyordu, depo tornacısının oğlu. Babası işe gitmiş, annesiyse çamaşır yıkıyor olmalıydı; herhalde canı sıkılıyordu çocuğun, hem de nasıl... Bir şey yemeden derse gitti Frosya – demiryolu irtibatı ve işaret tertibatı kursuna.

Yefrosinya Yefstafyeva dört gündür devam etmiyordu kursa, kız arkadaşları özlemiş olmalıydılar kendisini, oysa o hevessizce gidiyordu. Frosya'nın birçok kusuru, öğrenme yeteneğinin, teknik bilimi derinden kavrayışının hatırına affediliyordu kursta; nasıl başarılı olduğunu kendisi de tam olarak bilmiyordu üstelik: Birçok açıdan, iki teknik enstitü bitirmiş, makine mekanizmalarını kendi bedeniymişçesine doğru hisseden bir adam olan kocasına öykünerek yaşamaktaydı.

Başlarda Frosya'nın dersleri kötüydü. Pupin'in bobinleri, röleli vagon zincirleri, demir telin direnci ilgisini çekmiyordu. Oysaki kocasının dudaklarının bir kere telaffuz etmesi yetmişti bu sözcükleri; karanlık, sıkıcı makineleri bile canlandırabilen hayal gücünün tüm içtenliğiyle, kendisinin gizemli, ölü sandığı nesnelerin canlı işleyişini ve ince hesaplarının gizli anlamını gösterebilmişti ona. Frosya'nın kocası elektrik akımının gerilim seviyesini şahsi tutkusu gibi hissedebilen biriydi. Ellerinin ve düşüncesinin değdiği her şeyi canlandırıyor, bu nedenle herhangi bir mekanik terti-

battaki kuvvet akışına dair sahici bir fikir edinebiliyor ve makinenin metalik bedeninin çilekeş, sabırlı direncini bizzat duyumsayabiliyordu.

O zamandan beri bobinler, Wheatstone köprüleri, devre açıcılar, optik birimler Frosya için kutsal varlıklar haline gelmişti, sanki onlar da sevdiği insanın ulvi parçacıklarıydı; onları anlamaya ve aklında tutmaya başlamıştı, ruhunda tutar gibi. Zor derslerden sonra Frosya eve gelince bezgin bezgin söylenirdi: "Fyodor, mikrofarad diye bir şey var, bir de serseri akımlar, çok sıkıcı." Oysa bir günlük ayrılığın ardından karısını kucaklayan Fyodor'un kendisi bir anlığına mikrofarada ve serseri akıma dönüşürdü. Frosya neredeyse gözleriyle görürdü önceden anlamak isteyip de anlayamadığı şeyleri. Bunlar da, tarladaki renk renk otlar gibi basit, tabii, çekici nesnelerdi. Geceleri Frosya, yalnızca kadın olduğu ve Fyodor gibi kendisini mikrofarad, lokomotif, elektrik olarak hissedemediği için kederlenirdi sık sık, kocasının sıcak sırtında gezdirirdi parmağını dikkatlice; berikiyse uyur, uyanmazdı. Nedense her zaman sıcaktı o, bir tuhaftı; gürültüde uyuyabilir, her yiyeceği –iyisini de, lezzetsizini de– aynı şekilde yer, asla hastalanmaz, küçük şeylere para harcamayı sever, Sovyet Çini'ne gidip orada asker olmaya niyetlenirdi...

Şimdi Yefstafyeva kursta gevşek, dağınık düşünceler içinde oturuyor ve dersten hiçbir şey anlamıyordu. Bezgin bezgin tahtadaki akım rezonansının vektör diyagramını defterine geçiriyor ve öğretmenin doymuş demirin üst harmoniklerin oluşmasına etkisi üzerine anlattıklarını hüzünlenerek dinliyordu. Fyodor yoktu, irtibat ve işaret tertibatı onu cezbetmiyordu artık, elektrikse yabancılaşmaya başlamıştı. Pupin'in bobinleri, mikrofaradlar, Wheatstone'un köprüleri, demir nüveler kurumuştu yüreğinde, akımın üst harmonikleriniyse şuncacık anladığı yoktu. Hafızasında durmadan çocuğun armonikasının yeknesak şarkısı yankılanıyordu: "Annem çamaşır yıkıyor, babam işte, daha çok var gelmesine, sıkılıyorum, sıkılıyorum bir başıma."

Frosya'nın dikkati dersten kopmuştu, defterine kendi düşüncelerini yazmakla meşguldü: "Ben aptalım, ben acınası bir kız çocuğuyum, Fedya, çabuk gel, irtibat ve işaret tertibatını öğreneceğim, gelmezsen ölürüm, beni gömer Çin'e öyle gidersin."

Babası ayakkabılarını, üstünü başını giymiş, şapkasını takmış oturuyordu evde. Bugün sefere çağrılacağı muhakkaktı, öyle tahmin ediyordu.

"Geldin mi?" diye sordu kızına. Birinin daireye gelmesine sevinirdi hep; merdivenlerdeki bütün ayak seslerini dinler, şapkanın içine dikilmiş bir mesaj gibi ona mutluluk getirecek olan sıradışı konuğu beklerdi.

"Yağlı lapa ısıtayım mı sana?" diye sordu baba. "Şipşak hallederim."

Kız reddetti.

"Sucuk kızartıvereyim o zaman?"

"Hayır!" dedi Frosya.

Baba kısa bir süre sustuktan sonra, bu kez daha ürkekçe, "Peksimetle çay içmez misin?" diye sordu. "Bir çırpıda ısıtıveririm..."

Kız susuyordu.

"Ya dünkü makarna? Duruyor, sana bırakmıştım..."

"Rahat bırak beni yahu!" dedi Frosya. "Keşke seni gönderselerdi Uzakdoğu'ya..."

"Başvurdum, almıyorlar, yaşlısın, gözlerin fena diyorlar," diye açıkladı baba.

Çocukların, ebeveynlerinin düşmanı olduğunu bilirdi ihtiyar, bir düşmana da küsülmezdi elbette. Frosya'nın kalkıp odasına gitmesinden korkuyor, yanında durup kendisiyle konuşmasını istiyordu; Frosya'yı yanında tutmak için bahane arıyordu yaşlı adam.

"Neden bugün ağzına dudak kondurmadın sen?" diye sordu. "Rujun mu bitti yoksa? Hemen alırım ben, bir koşu eczaneye gidiveririm..."

Frosya'nın gri gözlerinde yaşlar belirdi, kalktı odasına gitti. Baba yalnız kaldı; mutfağı toparlamaya, ev işleriyle uğraşmaya

koyuldu, sonra çömeldi, fırının kapağını açtı, başını içine soktu ve makarna tavasının üzerinde ağladı.

Kapı çalındı. Frosya çıkmadı açmaya. İhtiyar, başını fırından çıkardı, asılı bezlerin hepsi kirliydi, yüzünü süpürgeye sildi ve kapıyı açmaya gitti.

Depodan haberci gelmişti.

"İmzala, Nefed Stepanoviç: Bugün sekizde gelip soğuk lokomotifi genel onarıma götüreceksin. 310 numaralı seyyara takılacak; yanına azık, kıyafet al, bir haftadan evvel dönmezsin..."

Nefed Stepanoviç deftere imzasını attı, haberci gitti. İhtiyar demir sandığını açtı; içinde dünden kalma ekmek, bir soğan ve bir parça şeker vardı. Makinist bunlara bir avuç darı, iki de elma ekledi, düşündü ve yol sandığını dev bir asma kilitle kilitledi.

Sonra usulca Frosya'nın kapısını çaldı.

"Kızım!.. Kapıyı sürgüle arkamdan, sefere gittim ben, iki haftalığına... 'Şa' serisi bir lokomotif verdiler: Çalışmıyor ama ziyanı yok."

Frosya hemen çıkmadı odasından, ancak babası gittikten sonra çıkıp dairenin kapısını sürgüledi.

"Çalsana! Neden çalmıyorsun?" diye fısıldadı Frosya armonikalı çocuğun oturduğu yukarı kata doğru. Ama çocuk gezintiye çıkmış olmalıydı; mevsim yazdı, uzun bir gün sürmekteydi, rüzgâr akşamları uykulu, mesut çamların arasında duruluyordu. Müzisyen henüz küçüktü, bütün dünyada ebedi sevgi duyacağı o biricik şeyi seçmemişti; yüreği, kendisi için dünya nimetlerinden birini bile aşırmadan, bomboş ve özgürce çarpıyordu.

Frosya pencereyi açtı, büyük yatağa uzandı ve uykuya daldı. Çam gövdelerinin, tepelerindeki hava akımından hafifçe gıcırdayışları ve karanlığı beklemeyen uzak bir çekirgenin cır cır edişi işitiliyordu.

Frosya uyandı; dünya aydınlıktı daha, yaşamaya kalkmak gerekiyordu. Yiten güneşin canlı izlerini taşıyan, boğucu sıcağa kesmiş göğe dalıp gitti; tabiatın, kendinden çıkıp insanın içine sızsın

diye tertemiz gücünün tümünü seferber ederek yarattığı bir mutluluk gezinmişti sanki orada.

İki yastık arasında kısa bir saç buldu Frosya; ancak Fyodor'a ait olabilirdi. Saçı ışığa tuttu, beyazdı: Fyodor yirmi dokuz yaşını sürmekteydi, ak saçları çıkıyordu artık, yirmi adet. Babası da ak saçlıydı ama yataklarına asla yaklaşmazdı o. Frosya, Fyodor'un yattığı yastığı kokladı – hâlâ onun bedeni, onun başı kokuyordu yastık, kocasının başı son kez üzerinden kalktığından beri yıkanmamıştı kılıf. Frosya, yüzünü Fyodor'un yastığına gömdü ve öylece kaldı.

Üçüncü kattaki çocuk eve dönmüş, armonikasını çalıyordu; sabah karanlığında çaldığı müziğin aynını. Frosya kalktı ve kocasının saçını masasının üzerindeki boş bir kutuya sakladı. Derken çocuk çalmayı bıraktı: Uyku zamanı gelmişti, erken kalkıyor olmalıydı – ya da işten dönen babasıyla ilgileniyor, dizlerinde oturuyordu. Annesi kıskaçla şeker kırıyor ve birkaç parça çamaşır alınması gerektiğini söylüyordu: Eskiler yıpranmıştı, yırtılıyordu yıkarken. Baba susuyor, "Böyle de idare ederiz," diye düşünüyordu.

Frosya bütün akşam istasyon yollarında, yakın koruluklarda ve çavdarla örtülü tarlalarda dolaştı. Dün çalıştığı cüruf çukuruna da uğradı; cüruf neredeyse tepeleme doluydu yine, ama kimse çalışmıyordu. Nataşa Bukova kim bilir nerede oturuyordu, sormamıştı Frosya dün; kız arkadaşlarına ve tanıdıklarına gitmek istemiyordu, bütün insanlardan utanıyordu nedense – sevgisinden başkalarına söz edemezdi, onun haricindeki yaşam ise sıkıcı ve ölüydü kendisi için. Nataşa'nın tüfekli yalnız kocasının gezindiği kooperatif ambarının önünden geçti. Yarın karısıyla meyve suyu içmesi için adama birkaç ruble vermek istiyor ama utanıyordu.

"Devam edin yurttaş! Burada bulunmak yasak: Burası ambar, devlet yeri," dedi ona bekçi, durup da ceketinin ceplerinde para aranmaya kalkıştığında.

Ambarların ötesinde ıssız, boş topraklar uzanıyor, kısa, sert, habis otlar büyüyordu. Frosya o yere geldi, cılız otların küçük

dünyasının ortasında bitkinlik içinde dikildi, oradan yıldızlara iki kilometre yol vardı sanki.

"Ah, Fro, Fro, keşke bir saran olsaydı seni!" dedi kendisine.

Eve döndüğünde Frosya hemen yattı, çünkü armonika çalan çocuk çoktan uyumuş, çekirgeler de cırıltıyı kesmişti. Gel gör ki bir şey uykusuna engel oluyordu.

Frosya yarı karanlıkta çevresine bakındı, kokladı: Bir zamanlar Fyodor'un üzerinde yattığı, yanı başındaki yastıktı onu rahatsız eden. Yastıktan hâlâ o sıcak, tanıdık bedenin tüten, topraksı kokusu yükseliyordu; Frosya'yı kasvete boğuyordu bu koku. Fyodor'un yastığını çarşafa sardı ve dolabın içine sakladı, sonra tek başına, öksüzler gibi uyuyakaldı.

İrtibat ve işaret tertibatı kursuna bir daha gitmedi Frosya – ne de olsa bilim anlaşılır olmaktan çıkmıştı onun için. Evde oturuyor, Fyodor'dan mektup ya da telgraf bekliyordu, postacının evde kimseyi bulamayıp mektubu geri götürmesinden korkuyordu. Ne var ki dört gün geçmiş ama Fyodor ilk telgraf dışında hiçbir haber göndermemişti.

Baba soğuk lokomotifi götürdüğü seferden döndü; yolculuk ettiği, emek verdiği, çok insanlar, uzak istasyonlar ve türlü olaylar gördüğü için mutluydu; artık uzun zaman anımsayacak, düşünecek ve anlatacak şeyi vardı. Oysaki Frosya hiçbir şey sormadı ona; o zaman baba kendiliğinden anlatmaya koyuldu – soğuk lokomotifin ilerleyişini, yoldaki istasyonlarda tesviyeciler lokomotifin parçalarını söküp götürmesin diye geceleri uykusuz kaldığını, nerelerde ucuza yemiş satıldığını ve nerelerde bahar soğuğunun yemişleri kırdığını. Frosya hiçbir karşılık vermiyordu ona, hatta Nefed Stepanoviç, Sverdlovsk'ta gördüğü markizet ve suni ipekten bahsettiğinde bile kızının ilgisini uyandıramamıştı. "Faşist midir nedir bu yahu?" diye düşündü baba. "Nasıl doğurttum ben bunu karıma? Anımsamıyorum!"

Fyodor'dan beklediği mektubu da telgrafı da alamayan Frosya postanede postacı olarak işe girdi. Mektupların kaybolduğunu dü-

şünüyordu, bu yüzden onları sağ salim kendisi ulaştırmaya karar vermişti alıcılarına. Fyodor'un mektuplarını da daha çabuk, yabancı bir postacının getirmesini beklemeden alabilecekti, hem kendi elinde kaybolmazlardı. Postaneye bütün postacılardan erken –daha üst kattaki çocuk armonikasını çalmaya başlamadan– gidiyor ve mektupların ayrılıp dağıtılması işine gönüllü olarak katılıyordu. Kasabaya gelen bütün zarflardaki adresleri okuyordu; Fyodor hiçbir şey yazmıyordu ona. Bütün zarflar başka insanların adınaydı ve içlerinde sıkıcı birtakım mektuplar vardı. Yine de Frosya özenle, günde iki kez evlere mektup dağıtıyor, içlerinde yöre sakinlerini avutacak bir şeyler yazdığını ümit ediyordu. Sabah şafak sökerken kasabanın sokaklarında, karnında ağır çantasıyla hamile gibi, hızlı hızlı yürüyor, kapıları çalıyor, mektup ve küçük paketleri iç çamaşırlı insanlara, yarı çıplak kadınlara ve yetişkinlerden erken uyanan ufak çocuklara uzatıyordu. Civar toprağın üzerinde gökyüzü henüz koyu maviyken Frosya çalışmaya başlıyor, bacaklarını yormak, tedirgin yüreğini bitkin düşürmek için bir telaş tutturuyordu. Birçok alıcı onun yaşamıyla ilgileniyor, mektuplarını alırken gündelik sorular yöneltiyorlardı: "Ayda doksan iki rubleye mi çalışıyorsunuz?" – "Evet," diyordu Frosya, "kesintilerle birlikte." – "Peki muayyen zamanlarınızda da çalışıyor musunuz yoksa müsamaha gösteriyorlar mı?" – "Gösteriyorlar," diye karşılık veriyordu Frosya. "Resmi bir kuşak da verecekler ya, henüz almadım." – "Verirler," diyordu alıcı, "ne de olsa gerekli." Bir gün *Krasnaya Nov** dergisi abonelerinden biri Frosya'ya evlenme teklif etti, hani şöyle bir deneyelim, gibisinden. "Kim bilir, bir de bakarsınız mutlu oluruz, hem mutluluk yararlıdır," dedi abone. "Tepkiniz ne olur buna?" diye sordu. "Düşüneyim," diye yanıtladı Frosya. "Hiç düşünmeyin!" diye tavsiyede bulundu alıcı. "Bir gün misafirim olun, önce nasıl biri olduğumu anlayın. Duyarlı, çok okuyan, kültürlü

* *Krasnaya Nov* (Kızıl Toprak), 1921-41 yılları arasında yayımlanan, Gorki, Mayakovski, Yesenin gibi pek çok ünlü yazar ve şairin yanı sıra, gençlerin eserlerine de yer veren Sovyet edebiyat dergisi. *–ç.n.*

bir insanımdır – neye abone olduğumu görmüyor musunuz! Dergidir bu dergi, bir yazı işleri kurulunun editörlüğünde çıkar, akıllı insanlar çalışır orada – görüyorsunuz ya orada da tek kişi çalışmıyor, biz de sizinle iki kişi olacağız! Gayet saygın bir durum – hem evli bir kadın olarak daha fazla itibarınız olur!.. Genç kız dediğin nedir ki, yalnızın, toplum karşıtının teki!"

Frosya elinde mektup ya da paket el kapılarında dikilirken çok insan tanımıştı. Şarap ve meze ikram etmeye kalkışıyor, kendi kaderlerinden şikâyet ediyorlardı ona. Yaşam hiçbir yerde boşluk ve sükûnet tanımıyordu.

Fyodor giderken, işyerinin adresini hemen bildirme sözü vermişti Frosya'ya; nerede olacağını kendisi de kesin olarak bilmiyordu. Ama işte gidişinin üzerinden on dört gün geçmiş, tek bir mektup gelmemişti ondan, kendisine yazılacak bir adres de yoktu. Frosya bu ayrılığa katlanıyor, kalbini ilgisiz bir işle meşgul etmek ve çaresizliğini böylece dindirmek için postayı giderek daha hızlı dağıtıyor, giderek daha sık nefes alıp veriyordu. Gelgelelim bir gün, ikinci dağıtım sırasında, sokağın ortasında gayriihtiyari bir çığlık koparıverdi. Nefesinin göğsünde ansızın sıkıştığını, yüreğinin döndüğünü fark etmeden yüksek sesle, şarkı söyler gibi uzun uzun bağırdı. Gelip geçen insanlar ona bakıyordu. Kendine gelen Frosya posta çantasını kaptığı gibi tarlaya kaçtı, çünkü yitip giden boş nefesine dayanamaz olmuştu; yere düştü ve yüreği hafifleyene kadar bağırdı.

Derken doğrulup oturdu, elbisesini düzeltti ve gülümsedi; şimdi yine iyiydi, daha fazla bağırmasına gerek yoktu. Posta dağıtımından sonra telgraf dairesine uğradı, Fyodor'un gönderdiği adresli, öpücüklü telgrafı ilettiler ona. Eve gelince, bir şey yemeden, kocasına mektup yazmaya koyuldu. Pencerenin ardında günün nasıl bittiğini görmedi, yatmadan önce armonika çalan çocuğu duymadı. Babası kapısını çalıp kızına bir bardak çayla yağlı çörek getirdiğinde yarı karanlıkta gözlerini bozmasın diye elektrik ışığını yaktı.

Geceleyin Nefed Stepanoviç mutfaktaki sandığın üzerinde uyuyakaldı. Altı gündür depoya çağırılmıyordu: O gece yolculuktan kaçınamayacağını tahmin ediyor ve habercinin ayak seslerini bekliyordu merdivenlerden.

Gecenin birinde Frosya mutfağa girdi, elinde katlanmış bir kâğıt vardı.

"Baba!"

"Neyin var kızım?" İhtiyarın uykusu hafif ve hassastı.

"Bu telgrafı postaneye götürsene, ben yoruldum çünkü."

"Ya ben gidince haberci gelecek olursa?" diye korktu baba.

"Bekler," dedi Frosya. "Çok sürmez ki gidip gelmen... Yalnız okuyayım deme, pencereye uzatıver sade."

"Okumam," diye söz verdi ihtiyar. "Sen mektup da yazmıştın hani, ver onu da götüreyim gitmişken."

"Ne yazdığım seni ilgilendirmez... Paran var mı?"

Babanın parası vardı; telgrafı aldı ve yola koyuldu. Posta-telgraf dairesinde ihtiyar telgrafı okudu. "Ne olur ne olmaz," demişti, "belki kızım yanlış bir şey yazar, bakmak lazım."

Telgraf Fyodor'a, Uzakdoğu'ya gidecekti: "İlk trenle yola çık karın kızım Frosya ölüyor ölüm döşeğinde solunum yollarında komplikasyon var baban Nefed Yefstafyev."

"Gençlerin işine karışılmaz!" diye düşündü Nefed Stepanoviç ve telgrafı kabul penceresine uzattı.

"Daha bugün gördüm oysa Frosya'yı!" dedi telgraf memuresi. "Hastalandı mı sahi?"

"Demek ki hastalanmış," diye açıkladı makinist.

Frosya sabah babasına postaneye tekrar gitmesini buyurdu – hastalık durumu nedeniyle kendi isteğiyle işten ayrıldığını yazdığı dilekçeyi götürecekti. İhtiyar tekrar gitti, zaten depoya uğrayası vardı.

Frosya çamaşır onarmaya, çorap yamamaya, yerleri silmeye, daireyi temizlemeye girişti ve evden hiçbir yere ayrılmadı.

İki gün sonra yıldırım telgrafla yanıt geldi: "Yola çıkıyorum

endişeliyim perişanım bensiz gömmeyin Fyodor."

Frosya kocasının geleceği zamanı doğru hesapladı ve telgrafı almasından sonraki yedinci gün garın peronuna gitti, neşeyle içi ürpererek. Transsibirya ekspresi rötarsız geldi doğudan. Frosya' nın babası da oracıkta, perondaydı, ama keyfine engel olmamak için kızından uzakta duruyordu.

Ekspres makinisti treni istasyona hızla ve yumuşacık yanaştırdı, katarı ahenkle frenledi. Bu işi gözlemleyen Nefed Stepanoviç'in gözleri nemlenir gibi oldu, oraya neden geldiğini bile unutmuş gibiydi.

Trenden bu istasyonda tek bir yolcu indi. Şapkalı, uzun, koyu mavi yağmurluklu adamın çökmüş gözleri dikkatten parlıyordu. Yanına bir kadın koşturdu.

"Fro!" dedi yolcu ve valizini perona fırlattı.

Baba az sonra valizi kaldırdı ve kızıyla damadının peşi sıra götürmeye koyuldu.

Yarı yolda kız babasına döndü.

"Baba, depoya git, sana bir sefer ayarlamalarını rica et – sürekli evde oturmaktan sıkılıp duruyorsun..."

"Öyle," diye onayladı ihtiyar. "Şimdi giderim. Valizi al."

Damadı, ihtiyar makiniste bakıyordu.

"Merhaba Nefed Stepanoviç!"

"Merhaba Fedya. Hoşgeldin!"

"Teşekkürler Nefed Stepanoviç..."

Genç adam bir şeyler daha söylemek istiyordu ama ihtiyar valizi Frosya'ya verdi ve yoluna gitti, depoya.

"Canım, bütün daireyi temizledim," dedi Frosya. "Öldüğüm filan da yoktu."

"Trende anladım zaten ölmediğini," diye yanıtladı kocası. "İşin aslını sezmem uzun sürmedi..."

"O zaman neden geldin?" dedi Frosya, şaşkın.

"Seni seviyorum, özledim," dedi Fyodor üzgün üzgün.

Frosya da kederlendi.

"Günün birinde beni sevmekten vazgeçmenden korkuyorum, o zaman gerçekten ölürüm ben işte..."

Fyodor yanağını öptü karısının.

"Ölürsen herkesi unutursun, beni de," dedi.

Frosya kederinden sıyrılıverdi.

"Hayır, ölmek ilginç değil. Ölmek pasiflik."

"Elbette pasiflik," diyerek gülümsedi Fyodor; karısının büyük, bilgiç laflarını seviyordu. Eskiden, kendisine zekice cümleler öğretmesini özellikle Fro isterdi; ona koca bir defter dolusu zekice ve boş söz yazmıştı: "A'yı kabul eden biri, B'yi de kabul etmeli", "Bu argümanın temel taşı...", "Şayet böyleyse, ki tam da böyledir" – ve benzerleri. Fakat Fro aldatmacayı fark etmişti. Sormuştu kendisine: "Gerek görmüyor ve istemiyorsam, A'yı kabul ettim diye neden illa B'yi de kabul edecekmişim ki?"

Eve gelince hemen yatıp uyudular. Üç saat sonra baba kapıyı çaldı. Frosya açtı ve ihtiyar demir sandığına aş koyup gidene kadar bekledi. Sefere atanmış olmalıydı. Frosya kapıyı kapadı ve tekrar yattı.

Uyandıklarında geceydi. Biraz konuştular, sonra Fyodor Fro'ya sarıldı ve sabaha kadar sessiz kaldılar.

Ertesi gün Frosya çabucak öğle yemeği hazırladı, kocasını doyurdu, kendisi de yedi. Artık her şeyi gelişigüzel, özensiz, lezzetsiz yapıyordu, ama ikisinin de umurunda değildi ne yiyip içtikleri, yeter ki aşklarının zamanını harici, maddi bir ihtiyaç için harcamasınlardı.

Frosya Fyodor'a bundan böyle çalışkan ve derslerinde başarılı olacağını, çok şey öğreneceğini, ülkedeki tüm insanların daha iyi yaşaması için emek vereceğini anlatıyordu.

Fyodor Fro'yu dinliyor, sonra ayrıntılarıyla kendi düşünce ve projelerini anlatıyordu ona: Elektrik enerjisinin teller olmadan, iyonize hava aracılığıyla aktarımı, tüm metallerin ultrasonik dalgalarla işlenerek dayanıklılıklarının artırılması, insana ebedi yaşamı sunabilecek özel ışık, ısı ve elektrik koşullarının bulunduğu

yüz kilometre yükseklikteki stratosfer –böylece antik dünyanın gökyüzüne ilişkin hayali de gerçekleştirilebilirdi– ve birçok başka konu üzerinde düşünmeye ve bir şeyler yapmaya söz veriyordu Fyodor, hem Frosya hem de bütün diğer insanlar için.

Frosya, artık yorulan ağzını aralayarak, büyük bir bahtiyarlıkla dinliyordu kocasını. Konuşmaya doyduklarında kucaklaşıyorlardı – bir an evvel mutlu olmak istiyorlardı, hemen oracıkta, gelecekteki gayretli emeklerinin sunacağı şahsi ve evrensel mutluluğu beklemeden. Hiçbir yürek ertelemelere gelmez, sancır, hiçbir şeye inanmaz olur sonra. Fro ile Fyodor düşünce, sohbet ve zevkin verdiği yorgunluğu uykuyla atıp, yaşamın tekrarına hazır vaziyette, taptaze uyanıyorlardı. Frosya çocukları olsun istiyordu, onları yetiştirecek, çocuklar da büyüyüp babalarının işini, komünizm ve bilim işini nihayetine erdirecekti. Fyodor, düş gücünün tutkusuyla, insana hazineler sunacak, insanın zavallı ruhunu kökten değiştirecek gizemli doğa güçlerine dair sözcükler fısıldıyordu Frosya'nın kulağına... Sonra öpüşüyor, okşuyorlardı birbirlerini ve onurlu hayalleri, hemencecik gerçekleşecekmiş gibi zevke dönüşüyordu.

Akşamları Frosya, kendisi ve kocası için erzak satın almaya dışarı çıkıyordu kısa süreliğine; ikisinin de iştahı hayli açılmıştı. Hiç ayrılmadan geçirdikleri dördüncü gündü bu. Baba seferden dönmemişti henüz: Herhalde soğuk bir lokomotifi uzağa götürmüştü yine.

İki gün daha geçtiğinde Frosya, bir süreyi daha böyle birlikte geçirdikten sonra işlerine ve yaşamlarına sarılmaları gerektiğini söyledi Fyodor'a.

"Yarın ya da öbür gün gerçek yaşamımıza başlayacağız seninle!" diyordu Fyodor ve sarılıyordu Fro'ya.

"Öbür gün!" diye fısıldayarak onaylıyordu Fro.

Sekizinci gün Fyodor hüzünlü uyandı.

"Fro! Gidip çalışalım, gidip gerektiği şekilde yaşayalım... Tekrar tertibat kursuna yazılmalısın."

"Yarın!" diye fısıldadı Fro ve kocasının başını ellerinin arasına aldı.

Kocası da gülümseyip ona boyun eğdi.

"Ne zaman, Fro?" diye sordu Fyodor ertesi gün.

"Yakında, yakında," diye yanıtladı uyuklayan uysal Fro; elleri kocasının ellerindeydi; alnını öptü Fyodor.

Bir defasında Frosya geç uyandı, gün çoktan tutuşmuştu avluda. Odada yalnızdı, kocasıyla ayrılmaz birlikteliklerinin onuncu ya da on ikinci günü olmalıydı. Frosya hemen kalktı yataktan, pencereyi ardına kadar açtı ve bütünüyle unuttuğu armonikanın sesini duyuverdi. Armonikanın sesi yukarıdan gelmiyordu ama. Frosya pencereden baktı. Ambarın yanında bir kütük vardı, üzerinde kocaman, çocuk kafalı bir oğlan yalınayak oturmuş, ağız müziği yapıyordu.

Daire sessiz ve bir tuhaftı; Fyodor bir yerlere gitmişti. Frosya mutfağa girdi. Babası tabureye oturmuş, şapkalı başını mutfak masasına dayamış uyukluyordu. Frosya uyandırdı onu.

"Ne zaman geldin sen?"

"Ha?" diye bağırdı baba. "Bugün, sabah erken."

"Kapıyı kim açtı sana? Fyodor mu?"

"Hiç kimse," dedi baba, "kapı açıktı... Fyodor garda buldu beni, bankta uyuyordum."

"Ne diye garda uyuyordun, yerin mi yok senin?" diye sordu Frosya öfkeyle.

"Ne olmuş! Alıştım oraya," dedi baba. "Sizi rahatsız ederim diye düşündüm..."

"Numaracı sen de! Fyodor nerede peki, ne zaman gelecekmiş?.."

Baba bir an bocaladı.

"Gelmeyecek," dedi ihtiyar. "Gitti o..."

Fro babasının karşısında susuyordu. İhtiyar dikkatle mutfak çaputlarına bakmaktaydı, devam etti:

"Sabah ekspres gelmişti, bindi, Uzakdoğu'ya gitti. Belki ora-

dan da Çin'e geçerim dedi, belli değilmiş."

"Başka ne dedi?" diye sordu Frosya.

"Hiçbir şey," diye yanıtladı baba. "Eve, yanına gelmemi ve sana iyi bakmamı söyledi. Bütün işleri bitirir bitirmez ya kendisi buraya dönecekmiş, ya seni yanına aldıracakmış."

"Hangi işleri?" diye sordu Frosya.

"Bilmiyorum," dedi ihtiyar. "Senin her şeyi bildiğini söyledi: Komünizm mi ne ya da öyle bir şey işte!"

Fro babasını yalnız bıraktı. Odasına gitti, karnını pencere önüne dayadı, çocuğu, armonikayı çalışını izlemeye koyuldu.

"Hey çocuk!" diye seslendi. "Gel misafirim ol."

"Hemen," diye yanıtladı armonikacı.

Kütüğün üzerinden kalktı, enstrümanını gömleğinin eteğine sildi ve apartmana girdi, misafirliğe.

Fro büyük odanın ortasında yalnız başına dikiliyordu üstünde geceliğiyle. Misafirini beklerken gülümsüyordu.

"Güle güle Fyodor!"

Belki aptaldı Fro, belki yaşamı iki kapik değerindeydi, sevmek ve kollamak gerekmezdi onu, buna karşın yalnızca bir tek o biliyordu iki kapiği iki ruble yapmasını.

"Güle güle Fyodor! Döneceksin bana ve ben geldiğin günü göreceğim!"

Küçük misafir ürkekçe çaldı dış kapıyı. Frosya içeri aldı onu, yere oturdu, karşısına; çocuğun ellerini kendininkilerin içine alıp seyre daldı müzisyeni: Bu insan olmalıydı Fyodor'un hakkında onca tatlı sözler söylediği o insanlık.

~

YUŞKA

ÇOK ESKİDEN, evvel zaman içinde, sokağımızda görünümüne bakılırsa yaşlı bir adam oturuyordu. Büyük Moskova yolu kıyısındaki demirhanede çalışıyor, baş demircinin çıraklığını yapıyordu, zira gözleri pek iyi görmezdi ve kollarında güç azdı. Demirhaneye su, kum ve kömür taşıyor, ocağı körüklüyor, baş demircinin dövdüğü kızgın demiri örsün üzerinde maşayla tutuyor, nallanacak atları nalhaneye sokuyor ve yapılması gereken bütün diğer işleri yapıyordu. Adı Yefim idi ama tüm insanlar Yuşka diyorlardı ona. Kısa boylu, zayıftı; buruşuk yüzünde bıyık ve sakal yerine ağarmış tek tük kıllar çıkıyordu; gözleri bir körünkiler gibi aktı ve her daim biraz nem dururdu içlerinde, hiç kurumayan gözyaşları gibi.

Yuşka demirhane sahibinin dairesinde, mutfakta yaşıyordu. Sabahları demirhaneye gidiyor, akşamları yatı yerine dönüyordu. Ev sahibi, çalışması karşılığında ekmek, lahana çorbası ve lapa veriyordu ona, çay, şeker ve kıyafet masrafı ise Yuşka'ya aitti; yedi ruble altmış kapiklik aylığıyla temin etmeliydi bunları. Fakat Yuşka ne çay içiyor, ne şeker alıyordu, su içiyor, aynı kıyafeti hiç değiştirmeden uzun yıllar giyiyordu: Yazları, çalışırken kararıp islenmiş, kıvılcımlardan boydan boya yanmış, hatta yer yer beyaz vücudunun da gözüktüğü pantolonu ve iş gömleğiyle, yalınayak geziyor, kışları ise gömleğin üzerine babasından kalan gocuğunu geçiriyor, ayaklarına daha sonbahardan altlarını onardığı keçe çizmelerini giyiyordu; bir ömür boyu her kış aynı çifti giymişti.

Yuşka'nın sabahın erken saatinde sokaktan geçip demirhaneye gittiğini gören ihtiyar erkek ve kadınlar ayaklanıyor, Yuşka işe

gittiğine göre kalkma zamanının geldiğini söyleyerek gençleri uyandırıyorlardı. Akşamleyin Yuşka yatı yerine dönerken de insanlar yemeği yiyip yatma vaktinin geldiğini anlıyorlardı; ne de olsa Yuşka da yatmaya gidiyordu işte.

Küçük çocuklar ve hatta yeniyetmeler bile ağır ağır yürüyen ihtiyar Yuşka'yı gördüklerinde sokak oyunlarını bırakıp peşinden koşturuyor, bağırıyorlardı:

"Hah Yuşka geliyor! İşte Yuşka!"

Çocuklar yerden kuru dallar, küçük taşlar, avuç avuç çerçöp alıp Yuşka'ya fırlatıyordu.

"Yuşka!" diye bağırıyordu çocuklar. "Sen gerçek misin a Yuşka?"

İhtiyar, çocuklara hiçbir yanıt vermiyor, gücenmiyordu da; hep öyle ağır ağır yürüyor, küçük taşların ve pisliklerin çarptığı yüzünü sakınmıyordu.

Çocuklar Yuşka'nın canlı olduğu halde kendilerine kızmamasına şaşıyor ve tekrar sesleniyorlardı ihtiyara:

"Yuşka, sen gerçek misin değil misin?"

Sonra yerde ne bulurlarsa fırlatıyor, yanına koşuyor, ona dokunuyor, onu iteliyorlardı, neden bütün büyük insanların yaptığı gibi kendilerini azarlamadığını, neden bir kuru dal alıp peşlerinden koşmadığını anlamayarak. Daha önce böyle başka bir insana hiç rastlamamış çocuklar Yuşka sahiden canlı mı diye düşünüp duruyorlardı. Elleriyle dokunduklarında veya vurduklarında, sert ve canlı olduğunu görüyorlardı.

O zaman çocuklar tekrar itiyorlardı Yuşka'yı, toprak parçaları atıyorlardı üzerine – madem sahiden de bu âlemde yaşıyordu, o zaman öfkelense iyi ederdi. Fakat Yuşka konuşmadan yürüyordu. O zaman da çocuklar kızmaya başlıyordu Yuşka'ya. Yuşka hep sustuğu, kendilerini korkutmadığı ve kovalamadığı için canları sıkılıyor, zevk almıyorlardı oyundan. Ve ihtiyarı daha da kuvvetle itiyor, çevresinde bağrışıp duruyorlardı, kötülükle karşılık versin, eğlendirsin diye kendilerini. O zaman ne güzel korku içinde kaçı-

şır, uzaktan keyifle sataşırlardı tekrar, yanlarına çağırırlardı, sonra akşamın loşluğuna sığınmak üzere evlerin sofalarına, bahçe ve bostanların çalılıları arasına koşuşurlardı. Gel gör ki Yuşka onlara dokunmuyor, karşılık vermiyordu.

Çocuklar kendisini hepten durdurduklarında ya da canını fena halde acıttıklarında ise şöyle diyordu onlara Yuşka:

"Ne yapıyorsunuz canlarım, ne yapıyorsunuz küçüklerim!.. Beni seviyorsunuz herhalde!.. Ne derdiniz var ki benimle?.. Durun, dokunmayın, gözüme toprak kaçırdınız, göremiyorum."

Çocuklar onu duymuyor ve anlamıyorlardı. Önceki gibi iteliyor, dalga geçiyorlardı Yuşka'yla. Canlarının istediğini yapabileceklerine, onun ise kendilerine hiçbir şey yapmayacağına seviniyorlardı.

Yuşka da seviniyordu. Çocukların kendisiyle neden dalga geçtiklerini, ona neden bunca eziyet ettiklerini biliyordu. Onu sevdiklerine, ona ihtiyaç duyduklarına, ama bir insanı sevmeyi beceremedikleri, sevince ne yapılması gerektiğini bilmedikleri için hırpaladıklarına inanıyordu.

Evlerde anne babalar, derslerine çalışmayan, laflarını dinlemeyen çocuklarına şu sözlerle sitem ediyorlardı: "Sen de tıpkı Yuşka gibi olacaksın, bak gör! Büyüyünce yazları yalınayak dolaşacaksın, kışları da kötü keçe çizmeler giyeceksin, herkes sana eziyet edecek, şekerli çay da içemeyeceksin, sadece su!"

Yetişkin, yaşlı başlı insanlar da canını yakıyordu kimileyin sokakta rastladıkları Yuşka'nın. Başlarına feci bir dert geldiğinde, bir şeye gücenip sarhoş olduklarında yürekleri yırtıcı bir öfkeyle doluyordu yetişkinlerin. Demirhaneye ya da evine yatmaya giden Yuşka'yı gören bir yetişkin şöyle sesleniyordu ona:

"Sen niye burada böyle deli deli, herkesten ayrı gayrı geziniyorsun bakalım? Aklında ne var senin öyle?"

Yuşka duruyor, dinliyor, karşılık olarak da susuyordu.

"Dilini mi yuttun, hayvan! Sade, namusunla yaşasana benim gibi, gizli gizli bir şeyler düşünüp duracağına! Söyle, adam gibi

yaşayacak mısın, yaşamayacak mısın? Hah!.. Peki o zaman!"

Ve Yuşka'nın susup durduğu bu konuşmanın üzerine yetişkin, karşısındakinin her şeyin suçlusu olduğuna inanıyor, oracıkta dövüyordu onu. Yuşka'nın uysallığı yetişkini hırslandırıyor, başlangıçta istediğinden de çok dövüyordu onu ve bu kötülüğü sayesinde bir süreliğine acısını unutuyordu.

Yuşka uzun süre tozlu yolda yatıyordu. Ayıldığında kendi kendine ayağa kalkıyor, bazen de demirhane sahibinin kızı yardımına geliyor, onu kaldırıp götürüyordu.

"Ölsen daha iyiydi Yuşka," diyordu kız. "Ne için yaşıyorsun ki?"

Yuşka ona şaşkınlıkla bakıyordu. Yaşamak için doğduğuna göre ne diye ölmesi gerektiğini anlayamıyordu.

"Anam babam doğurdu beni, onların keyfi öyle istemiş," diye yanıtlıyordu. "Ölemem ben, hem babana demirhanede yardım ediyorum."

"Başkası bulunurdu yerine, amma da yardımcısın ya!"

"Millet beni seviyor Daşa!"

Daşa gülüyordu. "Şu an yanağın kanıyor, geçen hafta da kulağını yırttıydılar, kalkmış millet beni seviyor diyorsun!.."

"Anlamadan seviyorlar beni," diyordu Yuşka. "İnsanların yürekleri kör olabilir."

"Yürekleri kördür ya, gözleri görür!" diyordu Daşa. "Yürü hadi yürü! Yürekleriyle seviyorlar ama bir hesapları var ki dövüyorlar."

"Hesaplarından kızıyorlar bana, bu doğru," diye onaylıyordu Yuşka. "Sokaktan geçmeme müsaade etmiyorlar, sakatlıyorlar vücudumu."

"Ah, Yuşka, Yuşka!" diye iç geçiriyordu Daşa. "Meğer sen o kadar yaşlı da değilmişsin, babam söylüyordu."

"Nerem yaşlı benim!.. Çocukluğumdan beridir göğsüm rahatsız, hastalıktan böyle kusurlu oldum, ondan yaşlandım..."

Bu hastalığı yüzünden Yuşka her yaz bir aylığına demircinin

yanından ayrılıyordu. Herhalde akrabalarının yaşadığı, uzak, ücra bir köye gidiyordu yürüyerek. Nesi olduklarını bilen yoktu köydekilerin.

Yuşka'nın kendisi bile karıştırıyor, bir yaz dul kız kardeşinin, sonraki yaz yeğeninin oturduğunu söylüyordu köyde. Kimileyin köye, kimileyin de Moskova'nın ta kendisine gittiğini söylüyordu. İnsanlarsa, uzak bir köyde Yuşka'nın pek sevdiği kızının oturduğunu düşünüyordu, o da babası gibi kinsiz ve insanlara gereksiz biriydi.

Temmuz ya da ağustos ayında Yuşka omuzlarına ekmek heybesini takıyor ve şehrimizden ayrılıyordu. Yol boyunca otların, ormanların hoş kokusunu soluyor, gökyüzünde doğan, aydınlık, sıcak havada yüzdükten sonra ölen beyaz bulutlara bakıyor, taşlık sığ yerlerde mırıldanan nehirlere kulak veriyordu. Böylece hasta göğsü dinleniyordu Yuşka'nın; hastalığını, veremini hissetmiyordu artık. Hepten insansız uzaklara ulaştığında, canlı varlıklara duyduğu sevgiyi saklamıyordu artık. Toprağa eğiliyor, nefesinden bozulmasınlar diye üzerlerine solumamaya çalışarak çiçekleri öpüyor, ağaçların kabuklarını okşuyor, patikaya baygın halde düşen kelebekleri, böcekleri kaldırıyor ve onlarsız yetim kalacağını hissederek uzun uzun yüzlerini seyrediyordu. Fakat canlı kuşlar şarkı söylüyordu gökyüzünde, kızböcekleri, haşereler ve çalışkan çekirgeler otların içinde neşeli sesler çıkarıyordu, bunları işiten Yuşka'nın ruhu da hafifliyor, göğsüne nem ve güneş ışığı kokulu çiçeklerin tatlı havası doluyordu.

Yolda dinleniyordu Yuşka. Yol kenarındaki bir ağacın gölgesine oturuyor, huzur içinde, sıcacık kestiriyordu. Kırda dinlenip kendine geldiğinde hastalığını unutuyor, sağlıklı bir insan gibi neşeyle ilerliyordu. Yuşka kırk yaşındaydı, ama hastalık çoktan ezmiş, vaktinden önce yaşlandırmıştı onu, insanlara çökmüş gibi görünmesi ondandı.

Yuşka her yıl, işte böyle tarla, orman ve nehirlerden geçip, kendisini birinin beklediği ya da kimsenin beklemediği –şehirde doğ-

rusunu bilen yoktu– uzak bir köye yahut Moskova'ya gidiyordu.

Genellikle bir ay sonra şehre dönüyor ve tekrar sabahtan akşama kadar demirhanede çalışıyordu. Yine eski hayatına dönüyor, yine çocuklar, yetişkinler, sokak sakinleri onunla dalga geçiyor, uysal aptallığı yüzünden Yuşka'ya sataşıp onu hırpalıyorlardı.

Yuşka bir sonraki yılın yazına kadar sakin sakin yaşıyor, yaz ortasındaysa heybesini omuzluyor, bir yıl boyunca kazanıp biriktirdiği hepi topu yüz rublesini ayrı bir torbaya koyuyor, o torbayı da koynuna, göğsüne asıyor ve kim bilir nereye, kim bilir kime gidiyordu.

Ne var ki seneler geçtikçe Yuşka da giderek güçsüzleşiyordu, zira ömrünün vadesi doluyor, göğsündeki hastalık vücudunu paralayıp tüketiyordu. Yine bir yaz başlamış, Yuşka'nın uzaktaki köye gitme vakti gelmişti, ama o hiçbir yere gitmedi. Bir akşam hava kararıktan sonra her zamanki gibi demirhaneden eve yürüyordu. Oradan geçen neşeli, Yuşka'yı da tanıyan biri takıldı ona:

"A bostan korkuluğu, ne diye toprağımızı çiğner durursun ha! Ölsen de kurtulsak, sensiz daha eğlenceli olur belki hayat, yoksa can sıkıntısından bir hal olacağım..."

İşte bu sefer kızmıştı Yuşka; galiba ömründe ilk kez.

"Sana, size ne zararım varmış ki benim!.. Anam babam hayat verdi bana, yasalara uygun doğdum, senin kadar gerekliyim âleme, bensiz de olmuyor demek ki!.."

Yoldan geçen adam, Yuşka'nın lafının sonunu dinlemeden sinirleniverdi:

"Şuna bak şuna! Çenen mi açıldı senin? Ne cüretle beni, benim şahsımı kendinle bir tutarsın sen, çürük divane!"

"Bir tutmuyorum," dedi Yuşka, "ama yeri geldiğinde hepimiz biriz işte..."

"Akıl verme bana!" diye bağırdı yoldan geçen. "Ben senden daha akıllıyım! Dili çözüldü dili, şimdi öğretirim ben sana aklı!"

Adam öfkesinin bütün gücüyle elini savurup Yuşka'yı göğsünden itti, beriki sırtüstü düştü.

"İyi istirahatlar," dedi adam ve evine çay içmeye gitti.

Bir süre öylece yatan Yuşka sonunda yüzüstü döndü ve bir daha ne kıpırdadı ne de kalktı.

Az sonra önünden mobilya atölyesinin marangozu geçti. Yuşka'ya seslendi, sırtüstü çevirdi onu ve karanlıkta açık, kıpırtısız beyaz gözlerini gördü. Ağzı da karaydı; marangoz, Yuşka'nın dudaklarını avucuyla sildi ve elindekinin sıcak kan olduğunu anladı. Sonra yüzüstü yatarken Yuşka'nın başını dayadığı yeri yokladı ve toprağın nemli olduğunu hissetti, boğazından fışkıran kanla ıslanmış olmalıydı.

"Ölmüş," diye iç geçirdi marangoz. "Elveda Yuşka, bağışla hepimizi. Çürüğe çıkardı seni insanlar, onlara düşmüştü sanki seni yargılamak!.."

Demirhanenin sahibi Yuşka'yı defne hazırladı. Kızı Daşa Yuşka'nın bedenini yıkadı, demircinin evindeki masanın üzerine yatırdılar onu. Ölenin bedeniyle vedalaşmaya büyük küçük herkes geldi, Yuşka'yı tanıyan ve sağlığında onunla dalga geçen, onu hırpalayan ahalinin tümü.

Sonra gömüp unuttular Yuşka'yı. Ne var ki Yuşka'sız insanların hayatı daha da kötüleşmişti. Artık bütün kin ve alaylarını kendi aralarında tüketiyorlardı, çünkü başkalarının her kötülüğüne, gaddarlığına, alaylarına ve kötü niyetine itirazsız katlanan Yuşka yoktu artık.

Yuşka'yı ancak sonbaharın ortalarında anımsadılar tekrar. Havanın bozulduğu karanlık bir gün demirhaneye genç bir kız girdi ve demirciye Yefim Dmitriyeviç'i nerede bulabileceğini sordu.

"Hangi Yefim Dmitriyeviç'i?" dedi demirci, şaşkın. "Böyle biri hiç yaşamadı buralarda."

Lakin kız söyleneni duymasına rağmen gitmedi, bir şey beklemekteydi sessizce. Demirci onu süzdü: Bu kötü hava kendisine nasıl bir misafir getirmişti böyle? Cılız görünüşlü, kısa boyluydu kız, ama yumuşak, temiz yüzü öyle narin ve ürkek, iri gri gözleri de sanki az sonra yaşlarla dolmaya hazır, öyle üzüntülü bakıyordu

ki, misafiri seyreden demircinin yüreği yumuşadı ve birdenbire anlayıverdi:

"Yuşka olmasın sakın? Öyle ya, pasaportunda Dmitriç yazardı..."

"Yuşka," diye fısıldadı genç kız. "Doğru. Kendisine Yuşka derdi."

Demirci sustu.

"Siz nesi oluyorsunuz acaba? Akrabası falan mı?"

"Hiç kimsesi değilim. Yetimim ben, Yefim Dmitriyeviç küçükken Moskova'da bir ailenin yanına yerleştirdi beni, sonra yatılı okula verdi... Her yıl beni görmeye gelir ve bir yıl yetecek para getirirdi, yaşayayım ve okuyayım diye. Artık büyüdüm, üniversiteyi de yeni bitirdim, ama Yefim Dmitriyeviç bu yaz beni görmeye gelmedi. Nerededir söyleyin bana; yanınızda yirmi beş yıl çalıştığını söylemişti..."

"Yarım asrı yarıladık, birlikte yaşlandık," dedi demirci.

Demirhaneyi kapattı ve misafiri mezarlığa götürdü. Genç kız çocukluğundan beri kendisini doyuran, o yiyebilsin diye kendisi hiç şeker yemeyen ölü Yuşka'nın yattığı toprağa kapandı.

Yuşka'nın hastalığını biliyordu, doktorluk öğrenimi görmüştü; buraya da onu yeryüzündeki herkesten çok seven, kendisinin de yüreğinin bütün sıcaklığı ve ışığıyla sevdiği kişiyi tedavi etmeye gelmişti.

Bunların üzerinden çok zaman geçti. Doktor kız temelli kaldı şehrimizde. Veremliler hastanesinde çalışmaya başladı, tüberküloz hastalarının yaşadığı evleri geziyor ve kimseden emeği için ücret almıyordu. Şimdi o da yaşlandı, fakat eskisi gibi bütün gün hastaları tedavi edip avutuyor, yılmadan acıları dindiriyor ve güçsüz düşenlerin yanından uzaklaştırıyor ölümü. Şehirde herkes tanıyor onu, iyi kalpli Yuşka'nın kızı diyorlar ona, Yuşka'nın kendisini de, doktorun onun kızı olmadığını da çoktan unutup.

~

ÜÇÜNCÜ OĞUL

BİR TAŞRA ŞEHRİNDE ihtiyar bir kadın öldü. Yetmiş yaşındaki işçi emeklisi kocası telgraf dairesine gidip çeşitli eyalet ve cumhuriyetlere aynı içerikte altı telgraf gönderdi: "Annen öldü gel baban."

Geçkin telgraf memuresi uzun süre parayı saydı, hesabını şaşırdı, makbuzlar yazdı, mühürler vurdu titreyen elleriyle. İhtiyar, kırmızı gözlerle, ahşap gişeden uysalca onu izliyor ve dalgın dalgın bir şeyler düşünerek acıyı yüreğinden uzak tutmaya çalışıyordu. Geçkin memurenin de kalbinin kırık, ruhunun ebediyen huzursuz bırakıldığını düşünmüştü; belki de duldu, yahut kötü biri tarafından terk edilmiş bir kadındı.

Ve işte şimdi ağır ağır çalışıyor, paraları karıştırıyor, zihni ve dikkati dağılıyordu; sıradan, basit bir iş için bile insanın iç mutluluğa ihtiyacı vardır.

Telgrafları yolladıktan sonra ihtiyar baba evine döndü; uzun masanın yanındaki tabureye, rahmetli karısının soğuk ayaklarının ucuna oturdu, sigara içiyor, kederli sözcükler fısıldıyor, kafesin içindeki tüneklere zıplayan gri kuşun yalnız yaşamını izliyor, arada bir sessizce ağlıyor, sonra sakinleşiyor, cep saatini kuruyor, tabiatta havanın değişip durduğu pencereye bakınıyordu: Kâh ıslak, yorgun, lapa lapa kar taneleriyle birlikte yapraklar dökülüyor, kâh yağmur yağıyor, kâh geç vakitlerin yıldız gibi soğuk güneşi parlıyordu – ve ihtiyar, oğullarını bekliyordu.

İlki, en büyük oğul, hemen ertesi gün uçakla geldi. Diğer beş oğul sonraki iki gün içerisinde toplandılar.

İçlerinden biri, üçüncü oğul, kızıyla birlikte gelmişti; altı yaşında, dedesini hiç görmemiş bir kız çocuğu.

Anne dört gündür masanın üzerinde bekliyordu ama vücudu ölüm kokmamıştı, hastalıktan ve kuruyup tükenmekten tertemiz kalıvermişti işte; oğullarına bereketli, sağlıklı bir yaşam sunan ihtiyar kadın, kendisine ekonomik, küçük, cimri bir beden bırakmış ve çocuklarını sevip onlarla gurur duyabilmek için en acınası haliyle bile olsa uzun süre korumaya çalışmıştı onu, ta ki ölene kadar.

Kocaman adamlar –yirmi ile kırk yaş arası– masanın üzerindeki tabutun çevresinde konuşmadan durdular. Altı kişiydiler, yedinci babalarıydı, en küçük oğlundan kısa ve daha güçsüzdü. Aralık gözkapaklarının altından kırpıştırmadığı ak gözleriyle kendisine bakan ölü, yabancı kadından korkup gözlerini yuman torununu kucağına almıştı dede.

Oğullar tutmaya çalıştıkları seyrek yaşlarla, kedere sessizce katlanmak için yüzlerini çirkinleştirerek ağlıyorlardı. Babaları artık ağlamıyordu, yalnız başınayken, herkesten önce dökmüştü içindeki yaşları, şimdi ise gizli bir heyecan, yakışıksız bir sevinçle yarım düzine güçlü kuvvetli oğlunu seyretmekteydi. İçlerinden ikisi denizci, gemi kaptanıydı; biri Moskova'da artistti; kızı olan fizikçiydi, komünistti; en küçükleri tarım mühendisliğinde okuyordu; en büyükleri ise uçak fabrikası atölyesinin müdürüydü ve göğsünde emekçi şeref madalyası taşıyordu. Altısı birden –babayla birlikte yedi– gürültü etmeden ölü annenin çevresinde durmuş, birbirlerinden çaresizliklerini ve çocukluklarına, annelerinin yüreğinden aralıksız ve karşılıksız taşan sevginin yiten mutluluğuna dair anılarını gizleyerek suskunca ağlıyorlardı; bu sevgi her zaman –binlerce verst öteden bile– bulurdu onları, sürekli, hesapsızca hissederlerdi onu, bilinciyle kuvvetlenir, daha yürekli olurlardı yaşam sınavlarında. Şimdi anne bir cesede dönüşmüştü, artık kim-

seyi sevemezdi, duygusuz, yabancı bir ihtiyar gibi yatıyordu.

Oğullarının her biri, kendisini yalnız ve korkmuş hissetmekteydi şimdi; sanki o âna kadar bir yerlerde, karanlık bir meydandaki eski bir evin penceresinde bir lamba yanıyordu da geceyi, uçan böcekleri, koyu mavi otları, havadaki sinek sürülerini, içinde doğanların terk edip gittikleri eski evi çevreleyen bütün o çocukça dünyayı aydınlatıyordu; evin kapıları, içinden çıkanlar dönebilsinler diye kilitlenmemişti hiç, oysa geri dönen olmamıştı. Ve şimdi sahiden sönmüştü gece penceresindeki ışık, gerçeklik ise anıya dönüşmüştü.

Ölüm döşeğindeki ihtiyar kadın tembihlemişti ihtiyar kocasına: Evde yatacağı sıra, bir rahip gelip ayin düzenlesindi, tabii oğulları gücenmesin, tabutun ardından yürüyebilsinler diye evden papazsız çıkarıp verebilirlerdi cenazesini toprağa. İhtiyar kadın bunu, hani tanrıya öyle çok inandığından değil de, bir ömür boyu sevdiği kocası dua sesleri eşliğinde, balmumu ışığında yüzünün ölüm sonrası haline baksın ve daha da çok hüzünlenip efkârlansın diye istiyordu; yaşamdan törensiz ve anısız ayrılmak istemezdi. İhtiyar, çocukları geldikten sonra herhangi bir papaz bulabilmek için bir hayli koşturdu, sonunda akşama doğru birini getirdi; papaz da ihtiyardı, günlük, sivil giysiler içindeydi, bitkisel perhiz yiyeceklerinden yüzü pembeleşmişti, birtakım küçük hesaplarla parlayan canlı gözleri vardı. Papaz, baldırına değen bir askeri çantayla geldi; içinde dinsel araç gereçleri vardı: buhur, ince mumlar, kitap, cüppe ve küçük zincirli bir buhurdan. Mumları çabucak tabutun çevresine dizip yaktı, buhurdandaki buhuru üfleyerek dağıttı ve ayaküzeri, haber vermeden kitabı açıp mırıl mırıl okumaya koyuldu. Oğullar ayağa kalktılar; tedirgin olmuş, utanmışlardı nedense. Başları önlerinde sıraya dizilmiş, tabutun önünde duruyorlardı kıpırdamadan. Karşılarındaki yaşlı başlı adam, aceleyle, neredeyse alaycı bir edayla şarkı söylüyor, mırıldanıyor, küçük gözlerinde anlayışlı bir ifadeyle ihtiyar kadının sayıları bir muhafız birliği kurmaya yetecek çocuklarına bakıyordu. Hem bir parça korkuyor,

hem de saygı duyuyordu onlara, herhalde bir sohbete girmeye, hatta sosyalizmin kuruluşu karşısında duyduğu coşkuyu dile getirmeye de hazırdı. Ne var ki oğullar susuyordu, hiç kimse, ihtiyar kadının kocası bile haç çıkarmadı; tabut başı nöbetiydi onlarınki, bir ayinde hazır bulunuyor sayılmazlardı.

İvedi ayini bitiren papaz eşyalarını hızlıca toparladı, sonra tabutun çevresinde yanan mumları söndürdü ve her şeyini askeri çantasının içine geri koydu. Oğulların babası avucuna para bıraktı ve papaz oyalanmadan, kendisine bakmayan altı erkeğin safından sıyrılıp kapının ardında kayboldu ürkekçe. İşin aslı, memnuniyetle bu evde kalıp anma törenine katılır, ufuktaki savaş ve devrimlerden söz ederdi, hem gizliden gizliye hayranlık beslediği, ama içine giremediği yeni dünyanın temsilcileriyle böylesi bir buluşma, uzun süreliğine avuturdu onu; parlak geleceğe, yeni nesillerin muhitine ulaşabilmek için bir gün tek seferde, yalnız başına, kahramanca bir eylem gerçekleştirmeyi hayal ediyordu, hatta bunun için yerel havaalanına, onu en yüksek yükseğe çıkarıp oksijen maskesi takmadan paraşütle atmalarını rica eden bir dilekçe vermiş fakat bir yanıt alamamıştı oradan.

Akşamleyin baba ikinci odaya altı yatak serdi, küçük torununu ise kendi yanına, kırk yıl boyunca rahmetli karısının uyuduğu yatağa yatırdı. Yatak tabutun da bulunduğu büyük odada duruyordu, oğullar ise diğer odaya geçtiler. Baba, çocukları soyunup da yataklarına girene kadar eşikte dikildi, sonra kapıyı örttü ve bütün ışıkları söndürüp torunuyla yatmaya gitti. Torun yorganı kafasına çekmiş, tek başına uyumuştu bile geniş yatakta.

İhtiyar gecenin loşluğunda torununun başında dikildi; dışarıda, gökyüzünün dağınık, cılız ışığını toplayan kar taneleri, pencerelerden odanın karanlığını aydınlatıyordu. İhtiyar açık tabuta yanaştı, karısının ellerini, alnını ve dudaklarını öptü, "Şimdi dinlen," dedi ona. Usulca torununun yanına uzandı ve yüreği her şeyi unutsun diye gözlerini yumdu. Dalıp gitmişti ki birden tekrar uyanıverdi. Oğullarının uyuduğu odanın kapısının altından ışık sızı-

yordu; elektrik açılmış, gülüşmeler, gürültülü konuşmalar duyuluyordu.

Küçük kız gürültüden dönenmeye başladı, belki o da uyumuyor ama başını yorganın altından çıkarmaya da korkuyordu: Gece ve ölü kadındı korktuğu.

Büyük oğul hararetle, inanmışlığın coşkusuyla, gövdesinin içi boş olan metalik, hareketli pervanelerden söz ediyordu; sesi tok ve kuvvetliydi, zamanında onarılmış sağlıklı dişleri, dinç, derin bir gırtlağı olduğu seziliyordu. Denizci kardeşler yabancı limanlarda başlarından geçen olayları anlatıyor ve babalarının, üzerlerine çocukluk ve ergenlikte örtündükleri yorganları sermiş olmasına kahkahalarla gülüyorlardı. Bu yorganların iki ucuna beyaz Amerikan bezinden yamalar dikilmişti, "kafa" ve "ayaklar" yazardı üzerlerinde, yorganlar doğru serilsin, ayakların değdiği kirli, terli kenarlar yüzlere sürülmesin diye. Sonra denizcilerden biri artistle kapıştı ve çocukluklarında, birlikte yaşadıkları zamanlarda olduğu gibi yerde boğuşmaya koyuldular. Küçük oğul ise onları kışkırtıyor, ikisini birden sadece sol eliyle haklayabileceğini iddia ediyordu. Belli ki tüm kardeşler birbirlerini seviyor, buluştukları için seviniyorlardı. Uzun yıllardır bir araya gelmemişlerdi ve bir daha ne zaman gelecekleri de meçhuldü. Belki ancak babalarının cenazesinde, kim bilir... Boğuşan iki kardeş bir sandalye devirdi ve ancak o zaman bir dakikalığına sessizleştiler, ama annelerinin ölü olduğunu ve hiçbir şey duyamayacağını anımsamış olacaklar ki, işlerine devam ettiler. Az sonra büyük oğul, artistten kısık sesle bir şarkı söylemesini rica etti: Bildiği güzel Moskova şarkıları olmalıydı. Ne var ki artist, durup dururken, yeri gelmeden başlamanın kendisi için güç olacağını söyledi. "Bir şeyle örtün beni," dedi Moskovalı artist. Yüzünü örttüler bir şeyle ve artist başlamaktan utanmamak için örtünün altından tutturdu şarkısını. O söylerken küçük kardeş bir işler çevirmişti, neticesinde diğer kardeş yatağından, yerdeki üçüncünün üzerine düştü. Hepsi güldüler ve küçük kardeşten düşeni derhal sadece sol eliyle kaldırıp yatağına yatır-

masını istediler. Küçük, ağabeylerine alçak sesle bir yanıt verdi ve içlerinden ikisi o kadar gürültülü bir kahkaha kopardı ki, karanlık odadaki kız torun başını yorganın altından çıkarıp seslendi:

"Dedeciğim! Hey, dedeciğim! Uyuyor musun?"

"Yok, uyumuyorum, öyle yatıyorum," dedi ihtiyar ve ürkekçe öksürdü.

Küçük kız dayanamayıp hıçkırdı. İhtiyar onun yüzünü okşadı: Islaktı.

"Neden ağlıyorsun sen?" diye sordu ihtiyar fısıltıyla.

"Nineme üzülüyorum," dedi torun. "Herkes yaşıyor, gülüyor, bir tek o öldü."

İhtiyar hiçbir şey söylemedi. Kâh sesli sesli burnundan soluyor, kâh öksürüyordu. Kız korkmaya başlamıştı, dedesini daha iyi görmek ve uyumadığından emin olmak için hafifçe doğruldu. İhtiyarın yüzünü seçti ve sordu:

"Sen neden ağlıyorsun peki? Ben sustum bak."

Dede onun küçük başını okşadı ve fısıltıyla yanıtladı:

"Yok... Ağlamıyorum ben, terim akıyor."

Küçük kız yatakta, ihtiyarın başucunda oturuyordu.

"Ninemi mi özlüyorsun?" dedi. "N'olur ağlama... Sen de yaşlısın, yakında ölürsün, o zaman zaten ağlamazsın."

"Ağlamam," diye yanıtladı ihtiyar alçak sesle.

Yandaki gürültülü odada ani bir sessizlik oldu. Kardeşlerden biri bir şey söylemiş, herkes birden susmuştu. Oğullardan biri tekrar alçak sesle konuştu. İhtiyar, üçüncü oğlunun sesini tanıdı, fizikçi, küçük kızın babası. Onun sesi şimdiye kadar duyulmamıştı: Ne bir şey söylemiş, ne gülmüştü. Bir söz söyleyip yatıştırmış olmalıydı kardeşlerini, konuşmayı bile kesmişlerdi.

Az sonra kapı açıldı ve içeri öğlenki kıyafetleriyle üçüncü oğul girdi. Tabuttaki annesine yanaştı, onun artık kimseye karşı bir şey hissetmeyen, bulanık yüzüne eğildi.

Geç saatlerin sessizliği başlamıştı. Sokakta kimse yürümüyor, araba geçmiyordu. Diğer odadaki beş kardeş kıpırdanmıyordu. İh-

tiyar, oğlunu, torun da babasını izliyordu, öylesine dikkat kesilmişlerdi ki nefes bile almıyorlardı.

Üçüncü oğul aniden dikleşti, karanlıkta elini uzattı ve tabutun kenarına dokundu, ama tutunamadı, tabutu masanın üzerinde biraz sürükledi, kendisi ise yere düştü. Başı, yabancı bir baş gibi taban tahtalarına çarptı, ama oğul hiç ses çıkarmadı; kızı bağırdı sadece.

Beş kardeş iç çamaşırlarıyla kardeşlerinin yanına koştular, ayıltmak ve sakinleştirmek için odalarına taşıdılar onu. Bir süre sonra, üçüncü oğul kendisine geldiğinde diğer beş kardeş üniforma ve kıyafetlerini giymişlerdi, oysa gecenin ikisiydi daha. Teker teker odalara, avluya, çocukluklarında birlikte yaşadıkları evin çevresindeki geceye dağılıp ağladılar, kendi kendilerine sözcükler fısıldıyor, şikâyet ediyorlardı, sanki anneleri her birinin başında durmuş, onları dinliyor, öldüğü ve çocuklarını arkasından üzülmek zorunda bıraktığı için kahırlanıyormuş gibi; elinden gelse kalır, sürekli yaşardı anne, kimse kendisi yüzünden eziyet çekmesin, yüreğini ve onun doğurduğu bedeni kendisi için harcamasın diye. Ne var ki anne uzun uzun yaşamaya dayanamamıştı işte.

Sabahleyin altı oğul tabutu omuzlayıp gömmeye götürdü, ihtiyar ise kucağında torunu, peşlerinden yürüdü; artık karısını özlemeye alışmıştı, hoşnut ve gururluydu zira kendi cenazesini de bu altı güçlü kuvvetli insan kaldıracaktı – hem bundan aşağı kalır yanı olmayacaktı onun cenazesinin de.

~

NİKİTA

ANNESİ, sabah erkenden evden çıkıp tarlaya çalışmaya gidiyordu. Ailenin babasıysa uzun süre önce esas işe, savaşa gitmiş ve geri dönmemişti. Annesi her gün babasının dönmesini bekliyordu, ama yoktu işte, gelmiyordu.

Kulübenin ve bütün avlunun tek sahibi beş yaşındaki Nikita' ydı. Annesi işe giderken, avluyu yakmamasını, tavukların kuytulara ve çitlerin altına bıraktıkları yumurtaları toplamasını, yabancı bir horozun avluya girip kendi horozlarını dövmesine izin vermemesini tembihlerdi, öğleyin de masanın üzerindeki sütle ekmeği yemeliydi, akşama doğru annesi dönecek ve sıcak yemekle doyuracaktı karnını.

"Yaramazlık yapma Nikituşka, baban da yok," dedi anne. "Akıllandın sen artık, varımız yoğumuz burada bak: Bu kulübeyle avluda."

"Akıllıyım, varımız yoğumuz burada, babam yok," dedi Nikita. "Sen de çabuk gel anne, korkuyorum yoksa."

"Neyden korkacaksın ki? Gökte güneş parlıyor, çevredeki tarlalar insan dolu, hiç korkma, uslu uslu otur tek başına..."

"Evet ama güneş uzakta işte," diye yanıtladı Nikita, "hem bulut örtecek onu."

Yalnız kalan Nikita bütün sessiz kulübeyi dolaştı –konuk odasını, sonra Rus ocağının bulunduğu diğer odayı– ve sofaya çıktı. Sofada büyük şişman karasinekler vızıldıyor, köşede bir örümcek, ağının orta yerinde uyukluyordu; bir serçe yürüyerek eşikten içe-

ri girdi, kulübenin toprak tabanında bir tohumcuk arıyordu. Hepsini de tanıyordu Nikita: Serçeleri, örümcekleri, karasinekleri, avludaki tavukları; tak etmişlerdi artık canına, sıkılmıştı onlardan. Artık bilmediği bir şeyler öğrenmek istiyordu. Bu yüzden avlunun içlerine doğru yürüdü ve karanlığında boş bir fıçının durduğu ambara girdi. Fıçının içinde birisi, küçük bir insan yaşıyor olmalıydı; gündüzleri uyuyor, geceleri dışarı çıkıyor, ekmek yiyor, su içiyor, bir şeyler düşünüyor, sabah olunca da tekrar fıçıya saklanıp uyuyordu.

"Seni tanıyorum, orada yaşıyorsun sen," diye seslendi Nikita karanlık, akisli fıçının içine, parmak uçlarında yükselerek, tepeden; üstüne bir de yumrukladı onu. "Kalksana, aylak, uyumasana! Kışın ne yiyeceksin? Git de darı ayıkla, işgününe* sayarlar!"

Nikita kulak kabarttı. Fıçının içi sessizdi. "Öldü mü ne yaptı bu!" diye düşündü. Fakat fıçının içindeki ahşap avadanlık gıcırdadı ve Nikita derhal beladan uzaklaştı. Fıçı sakininin yan döndüğünü veya kalkıp kendisini kovalamak istediğini anlamıştı.

Sahi nasıl biriydi acaba şu fıçının içinde yaşayan? Nikita hemen canlandırdı onu gözünde. Küçük ve kıpırdak bir insan olmalıydı bu. Sakalı uzundu, gece yürürken toprağa değiyor, çöp ve samanları süpürüyordu, bu yüzden de ambarın tabanında yol yol iz kalıyordu.

Annesinin makası kaybolmuştu geçenlerde. Makası alan da o olmalıydı, sakalını kesecekti.

"Geri ver makası!" diye rica etti Nikita alçak sesle. "Babam savaştan gelince nasıl olsa alacak elinden, senden korkmaz o. Ver!"

Fıçı susuyordu. Ormanda, köyün çok gerisinde biri ıslığımsı bir ses çıkardı, fıçının küçük sakini kötü, korkunç sesiyle yanıtladı onu: Buradayım!

* İşgünü (*Rus.* trudoden): Sovyetler Birliği'nde her bir kolhoz üyesinin payına düşen gelirin hesaplanmasında kullanılan çalışma birimi. –*ç.n.*

Nikita ambardan avluya çıktı koşarak. İyi kalpli güneş parlıyordu gökte, bulutlar daha örtmemişti yüzünü; korku içindeki Nikita kendisini koruması için güneşe baktı.

"Fıçının içinde biri yaşıyor!" dedi göğe bakarak.

İyi kalpli güneş eskisi gibi parlıyordu gökyüzünde, yanıt olarak sıcak yüzünü ona çevirmişti. Nikita, güneşin, hayattayken kendisine her zaman şefkatli davranan ve gülümseyen dedesine benzediğini gördü ve bakakaldı ona. Dedesinin artık güneşte yaşadığını düşündü.

"Dedeciğim, neredesin, orada mı yaşıyorsun?" diye sordu. "Yaşa orada, ben burada olacağım, annemin yanında."

Bostanın ardında, dulavratotları ve ısırganların arasında bir kuyu vardı. Uzun zamandır su çekilmiyordu içinden, çünkü kolhozda iyi suyu olan yeni bir kuyu açılmıştı.

O ıssız kuyunun derinlerinde, yeraltı karanlığında aydınlık bir su görünüyordu, berrak gökyüzünde güneş altında yürüyen bulutlarıyla. Nikita kuyunun duvarından sarktı ve sordu:

"Ne yapıyorsunuz orada?"

Dipte küçük su insanlarının yaşadığını düşünüyordu. Neye benzediklerini biliyordu, onları rüyasında görmüş, uyandığında da yakalamak istemişti, ama çayırdan koşarak kuyuya, evlerine kaçmışlardı. Serçe boyunda ama şişman, tüysüz, ıslak ve muzırdılar; herhalde Nikita'nın gözlerini içmek istiyorlardı uykusunda.

"Gösterirm size!" dedi kuyuya Nikita. "Neden burada yaşıyorsunuz bakayım?"

Birden kuyunun suyu bulanıklaştı, içerideki biri ağzını şapırdattı. Nikita haykırmak için ağzını açtı, ama sesi çıkmadı, korkudan dili tutulmuştu; kalbi titredi ve tekledi bir anlığına.

"Burada bir de dev yaşıyor çocuklarıyla!" diye düşündü Nikita durumu anlayarak.

"Dede!" diye bağırdı yüksek sesle, güneşe bakarak. "Dede, orada mısın?" Ve gerisin geri eve koştu.

Ambarın önünde kendine geldi. Ambarın çalı çırpıdan yapıl-

ma duvarının dibinde iki oyuk vardı toprakta. Orada da gizli sakinler yaşamaktaydı. Onlar kimdi peki? Belki de yılanlar! Geceleyin çıkıp kulübeye doğru sürünecek ve annesini sokacaklardı uykusunda, ölecekti annesi.

Nikita çabucak eve koştu, masadan iki parça ekmek alıp getirdi. Her bir oyuğun önüne ekmek koydu ve yılanlara şöyle dedi:

"Yılanlar, ekmek yiyin, geceleyin de yanımıza gelmeyin."

Derken çevresine bakındı. Bostanda yaşlı bir kütük duruyordu. Kütüğe gözü takılan Nikita, onun aslında bir insan kafası olduğunu gördü. Kütüğün gözleri, burnu, ağzı vardı ve Nikita'ya sessizce gülümsüyordu.

"Sen de mi burada yaşıyorsun?" diye sordu çocuk. "Çık köyümüze gel, toprağı sürersin."

Kütük karşılık olarak hırladı, yüzü de sertleşti.

"Çıkma çıkma, gerek yok, orada yaşa daha iyi!" dedi Nikita korkarak.

Bütün köy sessizlik içindeydi, çıt çıkmıyordu. Annesi uzakta, tarladaydı, yanına koşsa yetişemezdi. Nikita öfkeli kütüğün yanından kaçıp kulübenin sofasına girdi. Oradayken korkmuyordu, daha demin annesi oradaydı. Kulübenin içi çok ısınmıştı şimdi. Annesinin bıraktığı sütü içmek istedi, ama masaya baktığında onun da insan olduğunu görüverdi, dört ayaklıydı, kolları yoktu.

Nikita kapı önündeki basamaklara çıktı. Bostan ve kuyunun ilerisinde eski bir hamam vardı. Ocakla ısıtılıyordu ve annesi, sağlığında dedesinin orada yıkanmayı sevdiğini söylemişti.

Hamam eski, hepten yosun tutmuş, gösterişsiz bir kulübecikti.

"Ninemiz bu, ölmemiş, kulübecik olmuş!" diye düşündü Nikita korku içinde. "Na işte, yaşıyor, kafası da var; boru değil o, kafa, hem ağzının da ön dişi eksik. Mahsuscuktan hamam o, aslında insan! Görüyorum!"

Sokaktan avluya yabancı bir horoz girdi. Yüzü, zayıf, sakallı, tanıdık bir çobanınkine benziyordu, baharda, sular kabardığında,

başka bir köydeki düğüne gitmek için nehri yüzerek geçmeye kalkışmış ve boğulmuştu.

Nikita, çobanın ölü olmak istemediğine ve horoz olduğuna karar verdi: Demek ki bu horoz da insandı, ama gizli. Her yerde insanlar vardı, sadece insan gibi görünmüyorlardı.

Nikita sarı bir çiçeğe eğildi. Bu kimdi acaba? Çiçeği dikkatlice süzen Nikita, yuvarlak yüzünde beliren insan ifadesini gördü; işte küçük gözlerini, burnunu ve canlı nefes kokan açık, nemli ağzını da seçebiliyordu.

"Ben de seni gerçek çiçek sandım!" dedi Nikita. "Dur bir bakayım içinde ne varmış, bağırsakların var mı acaba?"

Nikita, sapı –çiçeğin bedenini– kırdı ve içindeki sütü gördü.

"Küçük bir çocukmuşsun sen, anneni emiyormuşsun!" dedi Nikita şaşkınlıkla.

Eski hamama gitti.

"Nineciğim!" dedi alçak sesle. Fakat ninesinin benekli yüzü, torununu tanımamış gibi öfkeyle diş gösterdi.

"Sen ninem değilsin, sen başkasısın!" diye düşündü Nikita.

Çitin kazıkları Nikita'ya tanımadığı bir sürü yüz gibi bakıyordu. Her yüz ona yabancıydı, onu hiç sevmiyordu: Biri kızgın kızgın sırıtıyor, diğeri Nikita hakkında kötü bir şeyler düşünüyordu, üçüncü kazıksa kurumuş dallardan ibaret olan kollarıyla çite yaslanmış, Nikita'yı kovalamak için çitten büsbütün çıkmaya meyletdiyordu.

"Neden yaşıyorsunuz siz burada?" dedi Nikita. "Burası bizim avlumuz!"

Fakat dört bir yanda hiç kıpırdamadan, dikkatle Nikita'ya bakan yabancı, öfkeli insan yüzleri vardı. Dulavratotlarına baktı – onlar iyiydi herhalde. Ama şimdi onlar da somurtarak koca kafalarını sallıyor ve sevmiyorlardı onu.

Nikita yere uzanıp yüzünü toprağa dayadı. Toprağın içinde sesler uğulduyordu, orada, daracık karanlığın içinde birçok insanlar yaşıyor olmalıydı, gün ışığına çıkmak için elleriyle toprağı ka-

zıdıkları duyuluyordu. Nikita her yerde birinin yaşadığı ve her yerden yabancı gözlerin kendisini izlediği korkusuyla ayağa fırladı; onu göremeyenler de topraktan, inlerinden, ambarın kara sundurmasından çıkıp yanına gelmek istiyorlardı. Kulübeye doğru döndü. Kulübe ona uzak bir köyden gelen yaşlı bir teyze gibi bakıyor ve şöyle fısıldıyordu: "Sizi gidi haytalar! Doğurup doğurup attılar sizi bu dünyaya, buğday ekmeğini beleşe yutun diye!"

"Anne, eve gel!" diye yalvardı Nikita uzaktaki annesine. "Yarım işgünü yazıversinler sana. Avlumuza yabancılar girip yerleşti. Kovala onları!"

Anne, oğlunu duymadı. Nikita ambarın arkasına gitti, kütük-kafanın topraktan çıkıp çıkmadığına bakmak istiyordu; kütüğün ağzı kocamandı, bostandaki bütün lahanaları yerse, annesi neyle çorba yapardı kışın?

Nikita uzaktan bostandaki kütüğe baktı ürkek ürkek. Kabukla kaplı, kırışık, somurtkan, yabani yüzünün kırpışmayan gözleriyle Nikita'ya baktı kütük.

Ve ta uzaklardan, köyün ardındaki ormandan yüksek sesle bağırdı birisi: "Maksim, neredesin?"

"Toprakta!" diye yanıtladı onu boğuk bir sesle kütük-kafa.

Nikita, annesinin yanına tarlaya koşmak üzere döndü, ama yere düştü. Korkudan kaskatı kesilmişti; ayakları şimdi başkasınınmış gibiydi, laf geçiremiyordu onlara. O zaman karnının üzerinde sürünmeye başladı, küçükmüş de yürüyemezmiş gibi.

"Dedeciğim!" diye fısıldadı Nikita ve gökteki iyi kalpli güneşe baktı.

Bir bulut ışığı kapattı, güneş görünmüyordu artık.

"Dedeciğim, yine gel bizde yaşa!"

Dede-güneş, bulutun ardından göründü; yerde sürünen, bitkin torununu görmek için karanlık bir gölgeyi çekivermişti yüzünün önünden sanki. Dedesi onu izlemekteydi şimdi; Nikita, dedesinin kendisini gördüğünü düşünerek ayağa kalktı ve annesine koştu.

Uzun süre koştu. Tozlu, boş köy sokağını boydan boya geçti,

sonra dermanı kesildi ve köyün kenarındaki ambarın gölgesine oturdu.

Ama fazla oturamadı Nikita. Gayriihtiyari başını toprağa eğip uyuyakaldı ve ancak akşam uyanabildi. Yeni çoban, kolhoz sürüsünü getiriyordu. Nikita tarlaya, annesinin yanına gidecekti gitmesine ama, çoban vaktin geç olduğunu ve Nikita'nın annesinin çoktan tarladan eve döndüğünü söyledi.

Nikita evde annesini gördü. Masanın başında oturmuş, bakışlarını ayırmadan, ekmek yiyip süt içen yaşlı bir askere bakıyordu.

Asker Nikita'ya baktı, sonra sıradan kalkıp kucağına aldı onu. Askerden sıcak kokusu geliyordu, iyi ve sakin bir şeyin kokusu, ekmeğin ve toprağın. Nikita ürkmüştü, susuyordu.

"Merhaba Nikita," dedi asker. "Beni çoktan unutmuşsundur herhalde, memedeydin daha öpüp de savaşa gittiğimde. Ben seni anımsıyorum ama, ölüm döşeğindeyken bile anımsıyordum."

"Baban eve döndü, Nikituşka," dedi anne ve gözyaşlarını sildi önlüğüyle.

Nikita babasını süzdü –yüzünü, ellerini, göğsündeki madalyayı– ve gömleğindeki parlak düğmelere dokundu.

"Tekrar gitmezsin di mi yanımızdan?"

"Hayır," dedi baba. "Artık hep seninle yaşayacağım. Düşmanı yok ettik, şimdi annenle seni düşünmenin zamanı geldi..."

Sabahleyin Nikita avluya çıktı ve yüksek sesle avluda yaşayan herkese, dulavratotlarına, ambara, çitin kazıklarına, kütük-kafaya ve dedenin hamamına şöyle dedi:

"Bize babam geldi. Hep bizimle yaşayacak."

Avluda herkes susuyordu, belli ki herkes asker-babadan korkmuştu; toprağın altı da sessizdi, kimse dışarı, ışığa çıkmaya çalışmıyordu.

"Yanıma gel Nikita. Kiminle konuşuyorsun sen orada?"

Babası ambardaydı. Ev işinde kullanılan baltaları, kürekleri, testereyi, rendeyi, mengeneyi, tezgâhı ve çeşitli demir parçalarını inceliyor, elleriyle yokluyordu.

İşini kurtarınca Nikita'nın elini tuttu, onunla birlikte avluda dolaştı; neyin nasıl durduğuna, neyin sağlam, neyin çürük, neyin gerekli, neyin gereksiz olduğuna baktı.

Nikita aynı dünkü gibi avludaki her varlığın yüzüne bakıyor, ama şimdi tek birinde bile gizli bir insan göremiyordu; kimsede göz, burun, ağız ve kötü hayat yoktu. Çit kazıkları, kurumuş kalın sopalardı, kör ve ölüydüler; dedenin hamamıysa rutubetten dağılan bir kulübeydi, eskilikten toprağın içine göçüyordu. Hatta Nikita bu kez acıdı bile dedenin hamamına, öldüğü ve bir daha var olamayacağı için.

Baba, balta almaya ambara gitti ve bostandaki köhne kütüğü kesip odun kırmaya koyuldu. Kütük hemen yıkılıverdi, iyice çürümüştü; üstündeki kuru toz duman gibi kalktı babasının baltasının altında.

Kütük-kafa sizlere ömür olunca, Nikita babasına şöyle dedi:

"Sen yokken kelimeler söylerdi o, canlıydı. Toprağın altında göbeği ve ayakları var."

Babası oğlunu eve, kulübeye götürdü.

"Hayır, o çoktan ölmüş," dedi baba. "Sensin herkesi canlı yapmak isteyen, çünkü iyi bir kalbin var. Sana göre taş da canlı, rahmetli ninen de ayın üzerinde yeniden doğmuş yaşıyor."

"Dedem de güneşte!" dedi Nikita.

Öğleyin babası, kulübenin tabanını baştan döşemek için ambardaki tahtaları rendeledi, Nikita'ya da bir iş verdi: Çekiçle eğik çivileri düzeltmek.

Nikita hevesle, büyükler gibi çalışmaya koyuldu, elinde çekiç. İlk çiviyi düzelttiğinde, içinde küçük, iyi bir insan gördü, demir şapkasının altından gülümsüyordu kendisine. Babasına gösterdi onu ve şöyle dedi:

"Neden diğerleri hep kötüydü, dulavratotu da, kütük-kafa da, su insanları da kötülerdi de, bu iyi bir insan peki?"

Baba oğlunun sarı saçlarını okşadı ve şöyle yanıtladı:

"Onları sen uydurdun Nikita. Onlar yok, gerçek değiller, o

yüzden de kötüler. Bu çivi-adamcığıysa sen kendi emeğinle yaptın, o yüzden iyi."

Nikita düşüncelere daldı.

"Hadi o zaman, her şeyi emekle yapalım, her şey canlı olsun," dedi.

"Hadi oğlum," diye onayladı baba. Nikita'nın bütün ömrü boyunca iyi kalacağına inanıyordu.

~

ANDREY PLATONOV
DÖNÜŞ
öyküler

Roman ve öykülerinin eksiksiz ve sansürsüz basımı ancak 90'larda yapılabilen Andrey Platonov, artık yirminci yüzyıl Rus edebiyatının en önemli yazarlarından biri kabul ediliyor, hatta eserlerinin Rus dilinde yarattığı etki Kafka'nın bütün Batı edebiyatı üzerinde yarattığı etkiyle kıyaslanıyor. Dönüş, Platonov'un çok sayıda öyküsü arasından seçilmiş dokuz öyküden oluşan bir derleme. Yirminci yüzyılın ilk yarısında geçen öyküler, büyük devrim ve savaşlara tanık olmuş bu dönemin çalkantılı yaşantısını yansıtıyor. Yoksulluk ve açlığın, acı ve zulmün kol gezdiği bir dünyadaki olumsuz koşulların gücünü yadsımıyor Platonov, ama öykülerinde umudu, sevgiyi ve her şeye rağmen mutlu olma azmini öne çıkarıyor.

Yalın gibi görünen incelikli bir dil, sıradan gibi görünen sıradışı karakterler, absürde kayabilen gerçekçi bir anlatım – tüm bunlara bir de Platonov'un hümanist bakış açısı ve ince mizah anlayışı eklendiğinde, öykülerin her biri defalarca okunabilecek edebi hazinelere dönüşüyor. Platonov'un dünyasına güzel bir giriş niteliğindeki bu derlemeyi Günay Çetao Kızılırmak'ın doğrudan Rusçadan yaptığı çeviriyle sunuyoruz.

Metis Edebiyat | Öyküler
ISBN-13: 978-975-342-733-3

9 789753 427333

Metis Yayınları
www.metiskitap.com